

UKRÁN IRODALMI ANTOLÓGIA 3.

A XX. század

Szerkesztette:

Bárány Erzsébet — Bárány Béla — Gazdag Vilmos

UKRÁN IRODALMI ANTOLÓGIA 3.
A XX. SZÁZAD

Vers- és szöveggyűjtemény

UKRÁN IRODALMI ANTOLÓGIA 3.

A XX. SZÁZAD

Vers- és szöveggyűjtemény

Szerkesztette:

Bárány Erzsébet, Bárány Béla és Gazdag Vilmos

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Beregszász
2023

ETO 821.161.2(=511.141)

U 55

A három önálló kötetre tervezett *Ukrán irodalmi antológia* című könyvsorozat jelentős fontossággal bír a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszékének magyar és ukrán szakos hallgatói számára, ugyanis általa a hallgatók az ukrán irodalom azon kiemelkedő alkotásainak magyar nyelvű fordításaival is megismerkedhetnek, melyeket a későbbi szakmai pályafutásuk során a kárpátaljai magyar iskolák tanulóival – az emelt szintű ukrán irodalom érettségi vizsga követelményrendszerének megfelelően – kell majd megismertetniük. Jelen kiadvány a háromkötetes könyvsorozat utolsó tagja, amelybe a XX. század ukrán irodalmának magyar nyelvre lefordított alkotásait gyűjtöttük össze.

*Az oktatási folyamatban történő felhasználását jóváhagyta
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszéke
(2022. november 11., 3/88. számú jegyzőkönyv).*

*Megjelentetésre javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Felsőoktatási Minőségbiztosítási Tanácsa (2022. december 17., 4. számú jegyzőkönyv).*

*Kiadásra javasolta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2022. december 20., 9. számú jegyzőkönyv).*

Kiadásra előkészítette a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlege és Filológia Tanszéke.

Szerkesztők:

Bárány Erzsébet, Bárány Béla és Gazdag Vilmos

Lektorálták:

*Dr. Ljavinec-Ugrin Marianna PhD, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Ukrán Filológia Tanszékének docense (Budapest, Magyarország)*

*Dr. Csordás László PhD, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Filológia Tanszékének docense (Beregszász, Ukrajna)*

Műszaki szerkesztés: *Dobos Sándor és Vezsdel László*

Tördelés: *Vezsdel László*

Korrektúra: *Gricza-Varcaba Ildikó és a szerkesztők*

Borítóterv: *Vezsdel László és a szerkesztők*

ETO-besorolás: *a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára*

A kiadásért felel:

Dobos Sándor (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Kiadói Részlegének vezetője)

A tartalomért kizárólag az antológia szerkesztői felelnek.

A kiadvány megjelentetését támogatta:

Kiadó: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90 202, Beregszász, Kossuth tér 6.
E-mail: foiskola@kmf.uz.ua)

Nyomdai munkálatok: „RIK-U” Kft. (cím: 88 006 Ungvár, Kárpáti Ukrajna u. 36. E-mail: print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-00-8 (Könyvsorozat)

ISBN 978-617-8143-05-3 (puhafedelű)

ISBN 978-617-8143-06-0 (PDF)

© A szerkesztők, 2023

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2023

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
MIHAJLO KOCJUBINSZKIJ	
Elfelejtett ősök árnyai (Тіні забутих предків).....	9
Intermezzo (Intermezzo).....	41
LESZJA UKRAJINKA	
Contra spem spero (Contra spem spero).....	49
Contra spem spero! (Contra spem spero)	50
Erdei rege (Лісова пісня).....	52
SZTEFANIK VASZILY	
A kőkereszt (Камінний хрест).....	90
PAVLO TICSINA	
Hárfákkal (Арфами, арфами...).....	97
Tudjátok, hogyan zizeg a hársfa... (Ви знаєте, як липа шелестить...)	98
MIKOLA HVILJOVIJ	
Menedék (Я (Романтика))	99
ANDRIJ MALISKO	
Dal a keszkenőről (Пісня про рушник).....	110
VASZIL SZIMONENKO	
Emberként jöttél világra (Ти знаєш, що ти — людина)	111
Az anyaság hattyúi (Лебеді материнства).....	112
DMITRO PAVLICSKO	
Három madár egy fészekben (Три зозулі з поклоном)	113
VASZIL SZTUSZ	
Uram, dühtől megtisztulva (Господи, гніву пречистого...)	116

IVAN DRACS

Ballada a napraforgóról (Балада про соняшник)..... 117

DMITRO PAVLICKSKO

Két szín (Два кольори) 118

LINA KOSZTENKO

Szörnyű a szó, amikor magában hallgat (Страшні слова, коли вони мовчать) 119

FELHASZNÁLT IRODALOM..... 120

ELŐSZÓ

Tekintettel arra, hogy a legtöbb magyar ajkú gyerek az iskolában hallja először az ukrán nyelvet, már az elemi iskolában nehézségekbe ütközik az államnyelv elsajátítása során. Mindez csak fokozódik, amikor 5. osztálytól kezdve a tanulók nyelvtanközpontú oktatásban részesülnek heti 2-3 tanórán, illetve az ukrán irodalmi művek elemzését kell végezniük heti 2 tanórán. Ehhez – természetesen – az irodalmi műveket eredetiben, vagyis ukrán nyelven kell elolvasniuk és megérteniük. A felső osztályokban a művek mennyisége és terjedelme növekszik, nyelvezete bonyolultabb, a szakterminológia kizárólag ukrán nyelvű, az idegen eredetű, ritkán használt, regionális, elavult, nyelvjárási és szerzői szavak, egyéni szóalkotások és szófordulatok ukrán nyelvű magyarázattal vannak ellátva, mennyiségük néha meghaladja a tanulók befogadóképességének határát.

Köztudott, hogy már a XIX. század közepétől fordítottak ukrán irodalmi alkotásokat magyar nyelvre, azzal a céllal, hogy a magyar olvasók megismerhessék a szomszéd nép kultúráját, ezen belül az irodalmát is. A XX. század közepétől az Európa Könyvkiadónak köszönhetően a magyarra fordított ukrán művek száma jelentősen megnő. Mindez természetesen segítség lehet az ukrán irodalommal ismerkedő középiskolai tanulók és főiskolai filológushallgatók számára is.

Az *Ukrán irodalmi antológia* a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Filológia Tanszékének magyar és ukrán szakos hallgatói számára is jelentős fontossággal bír, ugyanis általa a hallgatók az ukrán irodalom azon kiemelkedő alkotásainak magyar nyelvű fordításaival is megismerkedhetnek, melyeket a későbbi szakmai pályafutásuk során a kárpátaljai magyar iskolák tanulóival – az emelt szintű ukrán irodalom érettségi vizsga követelményrendszerének megfelelően – kell majd megismertetniük. Jelen kiadvány egy három részből álló sorozat utolsó tagja, amely a XX. század ukrán irodalmának magyar nyelvre lefordított alkotásait tartalmazza.

Az *Ukrán irodalmi antológiát* azoknak ajánljuk, akik iskolai/főiskolai keretek között tanulják az ukrán irodalmat, készülnek az emelt szintű ukrán érettségi vizsgára, vagy a kárpátaljai magyar iskolákban folytatandó pedagógusi tevékenységre, illetve azoknak is, akik csak olvasóként érdeklődnek az ukrán irodalom iránt. Reményeink szerint a műfordítások megkönnyítik a művek megértését, elemzését, s sikeresebbé tehetik a magyar iskolákban folyó ukrán irodalom tanítását/tanulását.

A szerkesztők

MIHAJLO KOCJUBINSZKIJ
ELFELEJTETT ŐSÖK ÁRNYAI'
(Тіні забутих предків)

Fordította: Brodszky Erzsébet

Iván tizenkilencediknek született a hucul Palijcsuk családba. A huszadik és Utolsó gyerek Anicska volt.

Ki tudja, mi ijesztette állandóan: a Cseremos szüntelen zúgása, a hegyi patak panasza, amelyek a magas kicserán² álló, magányos kunyhót megtöltötték, vagy a sötét lucfenyőerdők bánata, de a kis Iván egyre csak sírt, kiabált éjjelente, gyatrán fejlődött, és olyan öregesen bölcs, mély pillantással nézett anyjára, hogy az nyugtalanul elfordította róla a tekintetét. Némelykor már rémülten arra gondolt, hogy nem is az ő gyereke. Nem „óvta magát”, amikor világa hozta, nem füstölte körül a házat, nem gyújtott gyertyát – és egy ravasz ördögasszony kicserélte a kicsinyét a maga ördögfiókájára.

Gyatrán fejlődött a gyerek, de mégiscsak nőtt, észre se vették, már nadrágot kellett neki varrni. De továbbra is olyan különös maradt. Maga elé néz, és mintha valami távoli dolgot látna, amit senki más nem lát, vagy pedig minden ok nélkül ordít. A hacsí³ lecsúszik róla, s ő ott áll a kunyhó közepén, szemét lehunyva tátott szájjal, és visít. Ilyenkor anyja kivette foga közül a pipát, és kezét ütésre emelve haragosan rákiáltott:

– Azt a mindenedet! Te Ördögadta! Tűnj el a szemem elől, hogy ne is lássalak!
El is tűnt.

A zöld cárinkákon⁴ hempergett, kicsin és fehéren, mint a pitypang bóbítája, rettenthetetlenül behatolt a sötét erdőbe, ahol a gadzsugok⁵ úgy hadonásztak felette ágaikkal, mint medve a mancsával.

Innen bámult fel a hegyekre, az égen kéklő közeli és távoli csúcsokra, a kék leheletű sötét lucfenyőkre, nézte a derűs zöld cárinkákat, amelyek tükörként fénylettek a fák kereteiben. Lent a völgyben tajtékzott a hideg vizű Cseremos. A távoli halmokon magányos tanyák szenderegtek a nap fényében. Olyan csend és mélabú honolt, a sötét lucfenyők szüntelenül panaszták bánatukat a Cseremosnak, az pedig levitte a völgybe és elmesélte.

– Iva!... Gyere-e!... – kiáltottak utána a kunyhóból, de ő nem hallotta; málnát szedett, levélkékkel lövöldözött, sípot csinált, vagy fűszállal pittyegett, utánozta a madarak hangját és az erdőn hallott egyéb hangokat. Az erdei bozótban alig lehetett őt észrevenni, mikor virágokat szedett, és feldíszítette velük a kalapját, amikor pedig elfáradt, leheveredett valahol a széna alá, amely az osztrivákon⁶ száradt, és a hegyi patakok álomba ringatták meg fel is ébresztették zúgásukkal.

Mire hétéves lett, már más szemmel nézte a világot. Sokat tudott már. Ismerte a gyógynövényeket – a valeriánt, a nadragulyát és a réti gerániumot –, megértette, mit vijjog a kánya, honnan jön a kakukk – és amikor otthon mindezt elbeszélte, anyja gyanakodva nézett rá: talán az beszélget vele? Tudta, hogy a világot a gonosz szellem tartja hatalmában, hogy az áridnik (a gonosz lélek) uralkodik mindeneken, hogy az erdő tele van manókkal, akik a marzsinkájukat⁷: szarvasokat,

¹ Mihajlo Kocjubinszkij Fata morgana. Budapest–Uzsgorod: Európa Könyvkiadó – Kárpáti Kiadó, 1971. 223–285.

² Kopár hegy.

³ Nadrág (török).

⁴ Cárinka: körülkerített szénakaszáló a tanya közelében.

⁵ Gadzsug: lucfenyőfajta.

⁶ Az osztriva: száraz fenyő, amelynek ágain szárítják a szénát.

⁷ Marzsinka: nyáj.

nyulakat és őzeket legeltetik, hogy ott kódorog a vidám Csuhsztrir⁸, táncra kéri, akivel csak találkozik, és széttépi a gonosz tündéreket; hogy a szekerce hangja ott él az erdőben. Fentebb a távoli, víztelen nedejácson⁹ villók lejtik végtelen körtáncukat, s a sziklák közt bujkál a gonosz erdei manó.

Beszélhetett volna még a sellőkről is, akik szép napokon kiszállnak a vízből a partra, hogy ott dalolgassanak, és meséket és imákat találjanak ki, a vízbefültakról, akik napszállta után a patakok kövein szárítgatják sápadt testüket.

Mindenféle gonosz szellem lepi el a sziklákat, az erdőket, a szakadékokat, a kunyhókat meg a veteményeskerteket, és leselkednek a parasztra vagy a jószágra, hogy kárt okozzanak nekik.

Nemegyszer megtörtént, hogy Iván éjjel az ellenséges csendben felébredt, és reszketett a félelemtől.

Az egész világ olyan volt, mint a mesék birodalma, csodákkal telt, titokzatos, érdekes és ijesztő.

Most már dolga is volt: elküldték tehenet legeltetni. Kihajtotta az erdőre a Sárgát meg a Galambot, és amikor azok elmerültek az erdei fű meg a fiatal lucfenyők hullámaiban, és már onnan felelgettek neki, mintegy a víz alól, kolompjuk mélabús szavával, leült valahol a hegy lejtőjén, elővette a furulyáját, és egyszerű kis dalocskákat játszott, amelyeket az idősebbektől tanult. De ez a zene nem elégítette ki. Bosszúsan ledobta a furulyát, és más dallamokra ügyelt, amelyek benne éltek, homályosan és megfoghatatlanul.

Lentről felhallatszott a folyó tompa zúgása, és elárasztotta a hegyeket, és időnként belekondukt a kis kolompok kristálytisza hangja. A fenyőfák ágai mögül bánatos hegyek nézegettek, a felhők árnyékai, amelyek mindegyre letörölték a cárinkák sápadt mosolyát, mélabúval telítették őket. A hegyek minden pillanatban hangulatot változtattak; amikor a cárinka nevetett, az erdő elkomorodott. És olyan nehéz volt belenézni a hegyek e mozgékony orcájába, olyan nehezen ragadhatta meg a gyerek a dal varázsos dallamát, amely ott keringett, csapongott könnyű kis szárnyain a füle körül, de nem hagyta megfogni magát.

Egyszer otthagya a teheneit, és egészen a csúcsig felkapaszkodott. Alig észrevehető kis ösvényen haladt egyre feljebb és feljebb, sápadt páfrány, szúrós szederindák és málnabokrok sűrűjében. Könnyedén szökdecselt egyik kis kőről a másikra, kidőlt fákon mászott keresztül, bokrok ágai közt tört utat.

Lentről a folyó örökös zúgása követte, megnöttek a hegyek, és már feltűnedezett a látóhatáron a Csornohora¹⁰ kéklő látomása. Hosszú, lelógó fű borította el a hegyoldalakat, a tehének kolompja távoli sóhajként visszhangzott, mind gyakoribbá váltak a nagy kövek, amelyek odafent a csúcson zuzmóval mintázott fenyőfagyökerek kígyóölelésébe szorított szakadékos sziklák káoszát alkották. Lába alatt minden követ vastag, selyempuha szálú, rőt moha fedett. A meleg, gyengéd mohaszőnyeg magába szívta a nyári esők naparanyozta vizét, lágyan süppedezett, és pehelypárnaként fogta körül a lábát. Szeder és áfonya fodros zöldje eresztette gyökereit a moha mélyére, és felülről piros és kék bogyók harmatját hullatta rá.

Iván itt leült, hogy megpihenjen.

Halkan zizegtek felette a fenyők tűlevelei, és zúgásuk egybefolyt a folyó zúgásával; a nap arannyal öntötte el a mély völgyet, zöldellt a fű, valahol pásztortűz kékes füstje kanyargott. Az Ihric mögül bársonyosan, távoli mennydörgés morajlott.

Iván csak ült és figyelt, egészen megfeledkezve róla, hogy a tehének után kell néznie.

És ekkor ebben a zengő csendben hirtelen halk muzsikát hallott: olyan sokáig és megfoghatatlanul keringett a füle körül, hogy szinte fájdalmat okozott. Nyakát kinyújtva mozdulatlanul merevedett, és örvendező, feszült figyelemmel hallgatta a csodálatos dallamot. Emberek így nem

⁸ Csuhsztrir: a néphit szerint erdei jó szellem, amely megvédi az embereket az ártó rossz tündérektől.

⁹ Nedeja: kietlen hegycsúcs.

¹⁰ A Kárpátok egyik magas csúcsa.

muzsikálnak, legalábbis ő még sosem hallott ilyet. De hát kijátszik? Köröskörül csak a magányos erdő, sehol egy teremtet lélek, Iván hátratekintett a szikla felé – és megdermedt.

A kövön, lovaglólülésben, ott ült *az*, a gonosz erdei manó, hegyes kis szakálla felkunkorodott, két szarva lefelé görbült, és szemét összehunyorítva nádsípot fújt. „Oda a kecskéim... oda a kecskéim...” – sírta tilinkó. Aztán a két kis szarv égnek meredt, a manó orcája felfúvódott, és a szeme kinyílt. „Ihol a kecskéim... ihol a kecskéim...” – szökdécseltek vidáman a hangok, és Iván rémülten látta, hogy szakállas bakok bukkannak elő az ágak közül, és a fejüket rázzák.

El akart szaladni, de nem bírta. Ott ült, mintha odaszögezték volna, és hangtalanul üvöltött a fagyos réműlettől, és amikor Végre visszatért a hangja, a manó megmozdult, és hirtelen eltűnt a sziklában, a bakok pedig a széltől eldöntött fák gyökereivé változtak.

Iván akkor ész nélkül, vakon lefelé iramodott, kitépve magát a földiszeder áruló öleléséből, tördelte a száraz gallyakat, meg-megcsúszott a síkos mohán, és borzadva érezte, hogy valami kergeti. Végül elesett. Hogy meddig feküdt így, arra nem emlékezett.

Amikor magához tért, és meglátta az ismerős helyeket, kissé megnyugodott. Csodálkozva hallgatózott egy ideig. Úgy érezte, a dal már benne zsong. Elővette a furulyáját. Nem mindjárt sikerült a dallamot megragadnia. Újra kezdte, erőlködve keresgélte emlékezetében a hangokat, és amikor Végre megtalálta, amit olyan régóta keresett, ami nem hagyta nyugodni, és az erdőben csodálatos, soha nem hallott dal áradt szét, akkor öröm költözött a szívébe, napfényel árasztotta el a hegyeket, az erdőt és a fűvet, a patakokban csobogott, megbizseregeltette a fiú lábát – és Iván a fűbe dobta a furulyát, és két kezét csípőre téve, táncra perdült. Rakosgatta a lábát, könnyedén lábujjhegyre állt, a mezítelen talpával verte a földet, különféle figurákat csinált, leguggolva pörgött. „Ihol a kecskéim... ihol a kecskéim...” – dalolt valami a belsejében. Az alkonyat sötét birodalmába lopakodó tisztás kis napfényes pontján ugrándozott a kis szöke kölyök, lepkeként csapongott fűszálról fűszálra, s a két tehén – a Sárga és a Galamb – az ágak közt kidugva fejét barátságosan nézte, csendesen kérődzve, és olykor-olykor kolompoltak neki a táncához.

Így hát megtalálta az erdőben azt, amit keresett.

Otthon, a családjá körében, Iván gyakran volt tanúja riadalomnak és bánatnak. Emlékezete szerint a kunyhójuk előtt már kétszer is felharsant a trembita¹¹, halálhírt adva tudtul a hegyeknek-völgyeknek: egyszer, amikor a bátyját, Olekszát agyonütötte egy fa az erdőben, másodszer, amikor Vaszil, a kisebbik bátyja, derék, vidám kis legény, az ellenséges nemzetséggel vívott csatában pusztult el: fejszéssel verték agyon. Régi ellenségeskedés volt ez, köztük és a Hutenyuk nemzetség közt. De habár az egész családjában vad harag forrt, és gyűlölték azt az ördögi családot, senki sem tudta neki pontosan megmondani, hogy a gyűlölködés honnan ered. Ő is bosszúvágytól égett, és készen arra, hogy harcba rontson, apja baltája után kapott, amely még túlságosan súlyos volt neki.

Mese az, hogy Iván a tizenkilencedik gyermeke volt apjának, Annicska pedig a huszadik. Kis családjuk volt: a szülők, meg öt gyerek. A többi tizenöt a templom melletti temetőben pihent.

Mindannyian istenfélők voltak, szerettek templomba járni. Különösen búcsúkor. Akkor találkozhattak a távoli rokonokkal, akik a környező falvakban telepedtek meg, és alkalom kínálkozott, hogy megfizessenek a Hutenyukoknak Vaszil haláláért és a Palijszukok nemegyszer kiontott véréért.

Előkerültek a legjobb ruhák, Új piros nadrág, hímzett ujjatlan irhamellény, apró szögekkel dúsan kivert övek és tarisznnyák, drótfonállal hímzett szoknyák, piros selyemkendők, és végül az a hófehér kabátka, amit Iván anyja vigyázva Vitt egy vállára vetett boton. Iván is kapott Új kalapot meg egy hosszú tarisznnyát, amely a lábát verte.

Lovakat nyergeltek, és a szutocskákon¹², a zöld gerincen megindult a díszes menet, és a hegyi ösvényt mintha piros pipacsokkal ékesítette volna fel.

¹¹ Trembita: havasi kürt; fából és kéregből készült hosszú (mintegy kétméteres) hangszer.

¹² Szutocska: elkerített hegyi ösvény.

Hegyeken, völgyeken, csúcsokon vonultak az ünneplőbe öltözött emberek. A cárinkák zöld sarjúja hirtelen kivirágzott, a Cseremos mentén tarkabarka patak folydogált, és valahol a magasban, lucfenyők Sötét takaróján tüzesen lángolt a reggeli napban egy hucul napernyő piros teteje.

Iván hamarosan meglátta az ellenséges nemzetségek találkozását.

Már hazafelé tartottak a búcsúról, apja kissé felöntött a garatra. A keskeny kis úton, a sziklák és a Cseremos közt hirtelen elakadtak. Kocsik, lovasok és gyalogosok, férfiak és nők megálltak, és tömegbe verődtek. A vad tülekedésben, amely, ki tudja, mi okból támadt, forgószélként fokosok villantak, és közvetlenül az arcok előtt hadonásztak. Minta kovakő és acél, úgy csaptak össze az ellenséges nemzetségek: a Hutenyukok és a Palijcsukok, és mielőtt Iván ráeszmélt volna, hogy miről van szó, apja meglendítette a fokosát, és valakit fejbe vágott vele – a nyomban kibuggyanó vár elöntötte az illető arcát, ingét és a díszes mellényét. A fehérnép feljajdult, odaugrott, hogy szétválassza őket, de a megsebzett ember – az arca már vörös volt, mint a nadrágja – fejbe vágta fokosával az ellenséget, és Iván apja megingott, mint egy kivágott fenyőfa. Iván is harcba indult. Nem tudta, mit csinál. Valami vitte, röpítette. De a felnőttek elgáncsolták, és nem tudott utat törni oda, ahol a verekedés folyt. Még mindig felhevülten, vad dühvel nekirontott egy kislánynak, aki egy szekér mellett lapulva reszketett a réműlettől. Ahá! Ez biztosan Hutenyuk lány. Nem sokáig gondolkozott, arcul ütötte. A kislány arca eltorzult, két kezével melléhez szorította az ingét, és futásnak eredt. Iván a folyónál elcsípte, megrántotta elöl a ruháját, és elszakította. Új pántlikák hullottak ki belőle a földre, s a kislány sikoltva lehajolt, hogy felkapja őket. Iván kitépte a kezéből a pántlikákat, és a vízbe dobta. Ekkor a kislány egészen lehajolva, összevont szemöldöke alól fekete fátyolos szemének valami mélységes pillantásával nézett fel rá, és nyugodtan mondta:

–Nem baj... van nekem másik... még szebb...

Mintha csak őt vigasztalta volna.

A fiút meglepte ez a szelíd hang, hallgatott.

– Nekem édesanyám új szoknyát vett... és bocskort... és mintás téli nadrágot... és...

Iván még mindig nem tudta, mit mondjon.

– Szépen felöltözöm, és nagylány leszek.

Ekkor a fiút irigység fogta el.

– Én pedig már tudok nádsípon muzsikálni.

– A mi Fegyirunk olyan szép tilinkót faragott... és hogy játszik rajta!...

Iván felfuvalkodott:

– Én már az erdei manót is láttam.

A kislány hitetlenül nézett rá.

– És mért verekszel?

– Hát te mért állsz a szekér mellett?

A kislány kicsinykét gondolkodott, nem tudta, mit feleljen, és ruhája hónaljában motozott.

Végül egy hosszú cukorkát húzott elő.

–Nézd!

Leharapta a felét, a másikat pedig lassú, bizalommal teli mozdulattal odanyújtotta neki.

– Nesze!

Iván habozott, de aztán elvette.

Most már együtt ültek, megfeledkezve a verekedés zajáról, meg a folyócska haragos zúgásáról, és a kislány elmondta neki, hogy Maricskának hívják, hogy már juhokat őriz, hogy valami Marcinova – a fél szemére vak – lisztet lopott tőlük... meg más hasonló, mindkettőjüket érdeklő, egyszerű és érthető dolgot, és fátyolos fekete szemének pillantása lágyan Iván szívébe hatolt.

És harmadszor is megszólalt a halált hirdető trembita a magas kicserán levő magányos tanján: az öreg Palijcsuk, a verekedést követő napon, meghalt.

Nehéz idők jöttek Iván családjára a gazda halála után. Fejetlenség költözött be a házba, fogyott a vagyon, egymás után adogatták el a cárinkákat, és a jószág úgy elenyészett, mint tavasszal a hegyek olvadó hótakarója.

De Iván emlékezetében az apja halála nem élt olyan sokáig, mint a találkozása a kislánnyal, aki ártatlanul megbántva, olyan bizó mozdulattal megfelezte vele a cukorkáját. A régi, ok nélküli mélabújába új kis áramlat vegyült. Ez vonzotta tudtán kívül a hegyekbe, hajtotta, hogy a szomszédos kicserákon, erdőkben és völgyekben barangoljon, ahol Maricskával találkozhatna. És Végre rátalált: bárányokat legeltetett.

Maricska úgy fogadta, mintha régen várta volna: együtt legeltetik majd a juhocskákat. És csakugyan! Kolompolhatnak a Galamb meg a Sárga, bölgjenek csak kedvükre az erdőben, öneki a barikákat kell legeltetnie.

De még hogy legeltettek!

A fehér jerkék a fenyők húsében összebújva, bamba szemmel nézték, hogyan hempereg a mohán a két gyerek, míg csilingelő friss kacajjal verik fel a csendet. Ha elfáradtak, felmásztak a fehér kövekre, és félénken nézegettek le onnan a mélységbe, ahonnan sugárban szökkent ég felé a hegy sötét látomása, és kék ködöt lehelt, amely nem akart a napon szertefoszlni. A hegyek közti hasadéokban patak rohant le a völgybe, és ősz szakállát rázta a köveken. Olyan meleg volt és olyan félelmetes magányosság az erdő örök csendjében, hogy a saját lélegzésüket is hallották. De a fülük makacsul elkapdosott és a legnagyobb mértékben felfokozott minden hangot, amelyek be kellett, hogy töltsék az erdőt, és némelykor úgy érezték, hogy lopakodó lépéseket hallanak, tompa fejsze-csapásokat, s egy kifáradt mell zihál.

– Hallod, Iva? suttozta Maricska.

– Mért ne hallanám? Hallom.

Mindketten tudták, hogy a láthatatlan szekerce bolyong az erdőn, csapkodja a fákat, és kifáradt melle zihál.

A félelem lekergette onnan őket a völgybe, ahol a patak csendesebben folyt. Gödröt vájtak maguknak a sekély vízben, hogy mélyebb legyen, levetkőztek, és úgy lubickoltak benne, mint két kis erdei állat, amelyek nem ismerik a szégyenérzést. A nap megpihengetett világos hajukon, szemükbe süttött, és a patak jeges vize csípte a testüket.

Maricska fázni kezdett, és futásnak eredt.

– Állj – kiáltott utána Iván –, honnan való vagy?

– Ja-vo-rov-ból – felelte fogvacogva az elkékvült Maricska.

– És ki lánya vagy?

– A kovácsé.

– Üdvözöllek, kovács lánya! – ingerkedett Iván, és kergetőztek, amíg kifáradva, de fölmelegedve, a fűbe nem estek.

A kis patak egy csendes öblében, amely felett martilapu égett a nap tűzében, és sisakvirág kéklött, mint egy sor picinyke kis topán, panaszosan brekegtek a békák.

Iván a patak fölé hajolt, és megkérdezett egy varangyot:

– Komámasszony, mit kotyvaltál?

– Ret-ke-ke-ke-ke! ... Ret-ke-ke-ke-ke! – vartyogott Maricska.

– Retke-ke-ke-ke-ke! ... Retke-ke-ke-ke-ke! ... Retke-ke-ke-ke-ke! – kiáltottak mind a ketten, szemüket lehunyva, hogy még a békák is csodálkozva elhallgattak.

És ilyen legeltetés mellett, a juhok nemegyszer elbóklásztak.

Amikor nagyobbak lettek, már másféle mulatságaik voltak.

Iván most már legény volt, sudár és erős, mint egy fiatal fenyőfa, olajjal kente tincseit, széles övet és nagy karimás kalapot viselt. Maricska is pántlikát font már a hajába, ami azt jelentette, hogy eladósorba került. Már nem őrizték együtt a juhokat, és csak ünnepen vagy vasárnap találkoztak.

A templom körül jöttek össze vagy az erdőben, nehogy a szüleik megtudják, hogy az ellenséges nemzetségek gyermekei szeretik egymást. Maricska szerette, ha Iván tilinkózott. A legény ilyenkor eltűnődve valahová a hegyen túlra meredt, mintha olyasmit látna ott, amit mások nem láthatnak, telt ajkához illesztette a faragott tilinkót, és a különös dal, amelyet senki sem játszott, csendesen áradt a cárinkák zöld sarjújára, ahová a fenyőfák kellemes árnyékot vetettek. Maricska megborzongott, és hideg futkosott a hátán, amikor az első sípoló hangok kiröppentek. Mintha hó borítaná a halott hegyeket. De lám, a hegy mögül már felkel a napisten és a földre támasztja fejét. Megmozdul a hó, felébrednek a vizek, és csobogó patakok énekétől visszhangos a föld. Virágporként szóródik szerte a nap. Könnyű lábbal indulnak táncba a cárinkákon a tündérek, és lábuk alatt kizöldell a fű. Zöld illatot lehelnek a fenyőfák, zöld kacajra fakadtak a füves rétek, az egész világon két szín van csak: csupa zöld a föld, és csupa kék az ég...

Alant pedig a Cseremos rohan, kergeti a hegyek nyugtalan és zajos zöld vérét. A trembita! ... Tara-raj-ra... Tara-rajra...

Megdobbant a juhászok szíve, bégetnek a juhok, megérik a friss takarmányt. Suhog a sás a hideg völgyben, s a vad szelek döntötte fák körül, a barlangjából hátsó lábára állva kiemelkedik a medve, hangját próbálja, és már látja álmos szemével a zsákmányát...

Tavaszi záporok zuhognak, mennydörgéstől zengenek a hegycsúcsok, és a Csornohoráról a gonosz lélek hideget fúj... de akkor hirtelen megjelenik a nap – igazi isten-arc – és már pendülnek a kaszák, és a földre terül a széna. Hegyről hegyre, kis patakról kis patakra – csapong a kolomijka¹³, olyan könnyed, átlátszó, hogy szinte úgy érzi az ember, mintha szárnyai nőnének...

*Hej egy fehér kisbáránka
A völgyből felszaladt –
Szeretlek, szép virágszálam,
Szeretem szép szavadat...*

Halkan zizeg a fenyőfák tűlevele, halkan suttogják a hideg erdők a nyári éj álmait, sírnak a tehénkolompok, és a hegyek szüntelenül eregetik bújukat a patakokba.

Recsegve-ropogva zuhan le valahová a völgybe az erdőn kivágott fa, még a hegyek is felsóhajtának válaszul – és ismét szól a trembita. Most már halálról... Örökre elaludt valaki a nehéz munkája után. Kakukk kakukkolt a Mencsilo táján, és valakinek ajkán a dal örökre elnémult.

Maricska úgy felelgetett a tilinkó játékára, mint vadgalamb a párjának: dallal. Rengeteg dalt tudott. Hogy honnan, nem tudta volna megmondani. Talán még vele együtt ringtak a bölcsőben, csobogtak a fürdővízben, a lelkében támadtak, úgy, mint ahogy a vadvirágok virulnak a réten, ahogy a fenyőfák nőnek a hegyeken. És akármire esett a pillantása, akármilyen történt a világon, elveszett egy juh, szerelmes lett egy legény, megcsalta a lány, megbetegedett egy tehén, felzúgott a fenyőfa – mindez dalba kívánczolt, dalba, amely egyszerű és könnyű volt, mint ezek a hegyek a maguk ősi, eredeti állapotában.

Ő maga is tudott dalokat kigondolni. Ott ült a földön Iván mellett, két karját a térde köré fonta, és csendesen, ütemre ringatózott. A gömbölyű napbarnított lábikrája, térdtől a piros bocskorig meztelenül sötétlett az ing széle alatt, és telt ajka kedvesen nyílt szét, amikor rákezdte:

*Szürke kis kakukkmadárka rászállott az ágra –
Kakukkolt és faluhosszat az Új nóta járja...*

Maricska éneke egy mindenki által jól ismert esetről szólt, amely nemrég történt: hogy miként bűvölte meg Andrijt Paraszka, hogy a legény majd elepedt, és rá se nézett más lányokra; vagy az anya bánatáról, akinek fia az erdőben pusztult el, egy fa agyonütötte. Bánatos, egyszerű és szenvedélyes dalocskák voltak ezek, szívszaggatón szóltak.

¹³ Kárpátukrán népi tánc.

Rendszerint így fejezte be őket:

*Hej, patak partján kakukkolt a kis kakukkmadarca, –
Ezt a kis dalt ki csinálta? – Iván Maricskája.*

Régen Iváné volt már, tizenhárom éves kora óta. Mi különös volt ebben? A nyáját legeltetve, gyakran látta, amint a bak ráugrik a kecskére, a kos ledönti a juhok – minden olyan egyszerű és természetes volt, amióta a világ világ, és egyetlen tisztátalan gondolat sem szennyezte be a szívét. Igaz, hogy a kecskének és a juhok ezután kicsinyei lesznek, de az embereknek a javasasszony segít. Maricska semmitől sem tartott. Öve alatt, a csupasz testén fokhagymát viselt, amely felett a javasasszony suttogott, semmi sem árthat neki. Valahányszor erre gondolt, hamiskásan mosolygott magában, és átölelte Iván nyakát:

– Szívem, Ivanko! Lesz-e belőlünk egy pár?

– Isten adja, kedvesem. – Jaj, nem lesz! Nagy haragot táplálnak a szüleink a szívükben. Nem remélhetjük.

Iván szeme ekkor elsötétült, és belevágta a baltát a földbe.

– Nem kérem a beleegyezésüket. Csináljanak, amit akarnak, te az enyém leszel!

– Jaj, te! Mit beszélsz...

– Amit hallasz, szívecském

És mintha csak a szülőket akarná bosszantani, a táncos összejöveteleken úgy forgatta a lányt, hogy még a bocskoruk is szétszakadt.

Csakhogy nem úgy történt minden, ahogy Iván elképzelte. A gazdasága tönkrement, már nem akadt munka mindannyiuknak, béresnek kellett elszegődnie.

Bánat rágta a szívét.

– Pásztornak kell állnom, Maricska – búslakodott már előre.

– Hát csak menjél, Ivanko – felelte megadóan Maricska. – Ha már úgy rendelte a sors...

És dalocskákkal ékesítette az elválásukat. Sajnálta, hogy sok időre megszakadnak a találkozásai a csendes erdőben. Átölelte Iván nyakát, szőke fejecskéjét odahajtva, és halkán beledalolta a fölébe:

*Emlékezz rám, én kedvesem,
Kétszer is napjában –
Emlékezek én is terád
Hétszer egy órában...*

– Gondolsz majd rám?

– Gondolok, Maricska.

– Sebaj! – vigasztalta a lány. – Te, szegényke, pásztornak állsz, én meg szénát gyűjtök. Felmászom a boglyára, és onnan nézek fel a hegyre, a legelőre, te pedig trembitálj nekem... Talán meghallom. Ahogy a sötétség leszáll a hegyekre, leülök, és elsirom magam, hogy nem látom, hol van a kedvesem. És ha derűs éjszakákon csillagos az ég, elnézem, hogy melyik csillagocska ragyog a legelő felett... azt látja Ivanko... Csak a dalolást hagyom abba...

– Miért? Dalolj, Maricska, ne veszítsd el a jókedvedet, hamarosan megjövök.

De a lány csak szomorúan ingatta a fejét.

*Dalocskáim, kedveskéim,
Merre, hová lesztek?
Teleszórom a hegyeket
Messze eleresztlek...*

– fordult a fiú feléje halkán.

*Eriggyetek, dalocskáim,
Szóródjatok szerte –
Itt maradok könnyben ázva
Ifjú életembe...*

Sóhajtott, és még szomorúbban folytatta:

*Hogyha sorsom jóra fordul,
Mind csokorba szedlek,
De ha mégis rosszra fordul,
Akkor elfelejtek...*

– Hát így... Talán elfelejtem...

Iván hallgatta a vékony leányhangot, és arra gondolt, hogy már régen teleszórta a hegyeket a dalocskáival, hogy erdők és kaszálók, hegycsúcsok és völgyek dalolják őket, csobogják a csermelyek, és dalolja a nap. Ha eljön az ideje, ő visszatér, és akkor a lány összegyűjti a dalocskákat, hogy legyen mivel a lakodalmat megülni...

***

Egy langyos tavaszi reggelen Iván elindult a hegyi legelőre.

Az erdők még hideget leheltek, gyors patakok zúgtak a sellőkön, és a pláj¹⁴ vígan futott felfelé a léckorlátok között. Habár nehezeére esett otthagyni Maricskát, mégis a nap és a zúgó zöld tágasság, amely csúcsaival az eget támasztotta, derűt ébresztett a lelkében. Könnyedén szökdécselt egyik kőről a másikra, akár egy zerge, és köszöntötte a szembejövőket, csak hogy a Saját hangját hallja:

– Dicsértessék a Jézus Krisztus!
– Mindörökké...

A távoli dombokon csendes hucultanyák árváskodtak, meggyzínűen a fenyőfafüsttől, amely átjárta a falakat, hegyes tetejű pajták az illatos szénával, a völgyben pedig a kanyargó Cseremos haragosan csillogtatta ősz sörényét, és a szikla alatt gonosz zöld tűzben fénylett. Iván patakokon gázolt át, elhagyta a sötét erdőket, ahol itt-ott tehénkolomp hallatszott, vagy egy mókusz szórta le a fenyőfáról a lerágott tobozmaradványokat, és egyre feljebb hágott. A nap forrón sütött, s a köves Út törte a lábát. Most már ritkábban akadtak kunyhók. Lent a völgyben a Cseremos ezüst fonálként húzódott, a zúgása nem hallatszott fel odáig. Az erdők puha és dús hegyi szénakaszálóknak adtak helyet. Iván úgy ment rajtuk, mintha virágszigeten járna, lelehajolt, hogy egy csomó piros mohával vagy sápadt margarétakoszorúval ékesítse kalapját.

A hegyoldalak mély, fekete szakadékokba nyúltak le, ahol hideg légáramlatok eredtek, oda nem lépett emberi láb, ott csak a barnamedve hízott – a „vujkó”, a nyájak ádáz ellensége. Víz ritkábban akadt. De milyen mohón esett neki, ha egy kis érre bukkant, erre a hideg kristályra, amely valahol a fenyőfák sárga gyökereit mosta, és ide is elhozta az erdők zúgását! Egy-egy ilyen kis csermely mellett valami jótét lélek otthagytott egy kis cserépedényt, vagy egy aludttejes bögrét.

Mind messzebbre futott az ösvény, valahová orkándúlta helyre, ahol egymáson heverve korhadoztak a csupasz fenyők, kéreg és tűlevelek nélkül, mint a csontvázak. Sivár, kietlen képet nyújtottak ezek az Isten és ember által elfelejtett fatemetők, ahol csak süketfajdok tereferéltek, és kígyók tekeregtek. Itt csend volt, a természet mélységes nyugalma, szigorúság és bánat. Iván háta mögött már nőttek a hegyek, és messzeségek kéklettek. Sas repült fel egy-egy sziklacsúcsról, hatalmas szárnycsapkodással osztva áldást, érződött a hegyi legelő hideg lehelete, és kitárulkozott az ág. Erdők helyett most boróka terült szét a földön, kúszófenyők sötét szőnyege, amelybe belegabalyodott a láb, és a moha zöld selyemmel vonta be a köveket. A távoli hegyek egymás után tárták fel csúcsaikat, gerincüket nyújtóztatták, ágaskodtak, mint hullámok a kék tengeren. Mintha csakugyan a tenger hullámai dermedtek volna meg, abban a pillanatban, amikor a vihar felemelte őket a fenékről, hogy a földre zúdítsa és elöntse a világot. Már kék felhökként támasztották a látóhatárt a bukovinai hegycsúcsok, kékségbe burkolóztak a közeli Szinyici, a Dombronya, és a Bila Kobila, füstölgött az Ihrec, hegyes csúcsával döfködte az eget a Hoverla, és a Csornohora súlyos testével nyomasztotta a földet.

¹⁴ Hegyi ösvény.

A legelő! Iván már rajta állt, ezen a sűrű fűvel borított, magasan fekvő réten. Széles körben hullámzó hegyek kék tengere fogta körül, és úgy rémlett, hogy ezek a végtelen, kék hullámok mind feléje törnek, hogy a lábához omoljanak.

Éles szél csapott a mellébe, mint egy balta, lehelete egybefolyt a hegyek leheletével, és Iván lelkét büszkeség töltötte el. Kiáltani szeretett volna teli tüdőből, hogy messze visszhangozzék, hegyről hegyre terjedjen a hangja, egészen a látóhatárig, hogy megrengjen a csúcsok tengere – de nyomban ráébredt, hogy a hangja úgy elveszne ezekben a térségekben, akár a szúnyog zümmögése...

Sietnie kellett.

Egy kis magaslat mögött a völgyben, ahol a szél nem olyan vadul rohamozott, megtalálta a füstös, kormos sztáját¹⁵. A falán hidegen feketélt a kerek füstkijárat. A cserények Üresen álltak, s a juhászok rendezkedtek, hogy legyen hol hálniuk a juhok mellett. Az Öreg pásztor azzal foglalatostkodott, hogy meggyújtás az úgynevezett „élő tüzet”, vagyis azt, amelynek nem szabad kialudnia, míg csak itt tartózkodnak.

Két ember az ajtószárfák közé egy hegyes fadarabot dugott, és felváltva húzogattak egy szíjat, mindegyik maga felé – ettől a fadarab forgott és nyikorgott.

– Dicsértessék a Jézus Krisztus! – köszönt Iván.

De semmit sem válaszoltak.

Tovább nyikorgott a fadarab, és a két ember figyelmes, komoly arccal, egyforma mozdulatokkal húzgálta a szíjat. A szilánk füstölögni kezdett, nemsokára piciny szikra pattant ki belőle, majd mindkét végén fellángolt. Az öreg pásztor áhítattal fogta a tüzet, és az ajtó előtt felhalmozott farakásba dugta.

– Mindörökké! – fordult aztán Ivánhoz. – Most megvan az élő tüzünk, és amíg ég, sem vadállat, sem gonosz szellem nem bántja a nyáját, sem minket, megkereszteltek...

És bevezette Ivánt a kalyibába, ahol az Üres hordókból, sajtárokából meg a csupasz padokból a rég nem lakott helységek szaga áradt.

– Holnap kihajtják hozzánk a nyáját, csak adná Isten, hogy minden ember megjöjjön – magyarázta az Öreg, és elmondta, hogy Ivánnak mi lesz a teendője.

Valami nyugalom, sőt méltóság volta legelő gazdájának mozdulataiban és szavaiban.

– Miko! ... – kiáltott ki az ajtón. – Gyorsan rakj tüzet a sztájában!

A karcsú, göndör hajú Mikola, telt, nőies képű legény, bevitte a tüzet a kalyibába.

– Hát te ki volnál, öcsém?... Juhász? – érdeklődött Iván.

– Nem, én szpuzár¹⁶ vagyok – villantotta elő a fogait Mikola –, az én dolgom a tűzre ügyelni, hogy egész nyáron ki ne aludjon, mert az baj volna!... – Szinte rémülten nézett körül. – Meg vízért járok a forráshoz, és fáért az erdőbe...

Ezalatt fellángolt a pásztortűz. Az öreg pásztor, mint egy régi pogány pap, méltóságteljes mozdulattal dobálta rá a száraz fenyőágakat meg a friss tűleveleket, és a kékes füst könnyedén szállongott felettük, majd messzebb, a széltől hajtva belekapaszkodott a hegyekbe, körülövezte az erdők sötét csíkját, és a távoli kéklő csúcsokra terült.

A legelő megkezdte életét a ki nem alvó élő tűzzel, amelynek minden rossztól meg kell oltalmaznia. S a tűz, mintha csak tudná ezt, büszkén tekergette kígyótestét, és egyre újabb füstgomolyokat eregetett...

Négy erős juhászkutya, bundáját a fűre terítve, tűnődve meredt a hegyekre, készen arra, hogy bármelyik pillanatban felugorják, és viczorogva szőrét borzolja.

A nap már leáldozott. A hegyek a kék díszüket aranyékes rózsaszín miseruhával cserélték fel. Mikola vacsorához hívta az embereket.

Akkor a sztájába gyűlt valamennyi juhász, és leültek az élő tűz köré, hogy az első kulesa¹⁷ vacsorájukat békességben elfogyasszák.

¹⁵ A sztája: fákalyiba, amelyben a juhászok laknak, és a juhsajtot és juhtúrót (brindza) készítik.

¹⁶ Hucul pásztor, akinek feladata, hogy a tüzet őrizze.

¹⁷ Kukoricalisztból készült étel.

***

„Tavasszal a hegyi réten de vidám az élet, mikor minden faluból a juhockák ideérnek! ...“ A magas öregpásztor, mint a legelő szelleme, tűzzel járja körül a karámot. Arca komoly, mintegy pogány papé, lába keményen, nagyokat lép, és a parázs füstje szárnyas kígyóként sziszeg körülötte.

A karám kapujában, ahol majd a juhok áthaladnak, leteszi a tüzet, és hallgatózik. Nemcsak fülével hallja a nyáj közeledését. A szívével érzi, amint a mély völgyekből, ahol a folyók tajtékzanak és szaggatják a partokat, a csendes tanyákról és cárinkákról hömpölyög felfelé, a tavasz hívására, a nyáj eleven hulláma, és a Föld örvendezőn sóhajtozik a juhok lába alatt. Hallja a nyáj távoli leheletét, a tehének bögését, és az alig érzékelhető énekhangokat. És amikor végre feltűnnek az emberek, és magasra emelik a napfényben aranyló hosszú trembitákat, hogy köszöntsék a hegyi legelőt a kéklő csúcsok között, amikor felbégetnek a juhok, és zajos áradatban előzönlök a karámkokat, az öregpásztor térdre rogy, és égnek emeli a két karját. Mögötte imára hajolnak a juhászok, és azok az emberek, akik a nyájat odahajtották. Istenhez könyörögnek, hogy a juhoknak olyan forró szíve legyen, mint amilyen forró a tűz, amelyen átlépett, hogy a könyörületes Úristen oltalmazza a keresztény nyájakat, harmatban, esőben, minden átkelésnél, mindenféle rossztól, vadállattól és balesettől. Mint ahogy Isten segített összerakni a nyájat, úgy segítsen visszaadni mindent az embereknek.

Az ég barátságosan hallgatta a nyílt szívű imát, a Beszkid¹⁸ jóindulatúan felhőzte homlokát, és a tovaszálló szél buzgón fésülgette a fűvet a legelőn, mint anya a gyermeke fejecskéjét...

***

„Kis hegyi rét, legelőcske, de büszkének látlak! Hogy mennyire örülsz a kis barikáknak!”

– Hisz! Hisz! – sietteti a nyájat hátulról a juhász. A juhok lustán hajtogatják a térdüket, remegnek a vékony lábcskáikon, és a gyapjúbundájukat rázogatták. – Hisz! Hisz!... A csupasz pófák, öregesen unott kifejezéssel felnyitják nyálas szájukat, hogy Isten tudja, kinek panaszkodjanak:... be-e... me-e. Két juhász elöl vezeti őket. Piros nadrágjuk békésen szeli a levegőt, a kalapjuk mellé tűzött Virág bólogat minden mozdulatuknál. Bir-bir! ... A juhászkutyák a szelet szimatolják, és fél szemmel a juhokra sandítgatnak, hogy minden rendben van-e. Gyapjú gyapjúhoz dörzsölődik, fehér a feketéhez, hullámszerű a bolyhos hátak, mint a tó apró fodrai, és repes a nyáj ... Ptruá... ptruá... A torokhangú kiáltás mindig visszatereli a szélsőket a nyájhoz, partok közt tartja az áradatot. A hegyek úgy kéklenek körös-körül, mint a tenger, a szél felhőket tornyoz az égre. Remegnek a göndör juh farkak, s a fejek mind chajoltak, és alapos fehér fogak töből harapják le az édes sáfrányt, a halovány aszatot vagy a vörös lóherét. Bir! Bir! ... A legelő a nyáj lába elé teríti szőnyegét, az pedig beborítja mozgó tarka bundával. Hrum-hrusz... Be-e... me!... Hrusz-hrusz... A felhők árnyékai a közeli ormokon barangolnak, ide-oda tologatják őket. Úgy tűnik, a hegyek ringatóznak, mint a tenger hullámai, és csak a távoliak kéklenek egy helyben, mozdulatlanul. A nap elárasztotta a juhok gyapját, szivárványként terül szét rajta, zöld tűzzel perzseli a fűvet, a juhászokat hosszú árnyékuk követi... Ptruá... Ptruá... Hrum-hrusz... hrusz-hrusz... Nesztelenül lépegetnek a bocskoros pástorok, lágyan hömpölyög a gyapjas hullám a legelőn, s a szél megpengeti a távoli kerítés léceit. Dzz... zendül meg halkán egy hasadt lécs, tolakodón zümmög, mint a lány. Dzz... felel rá hangosan egy másik karókerítés, mélabút keltetők. Gyülekeznek a felhők, már a fél eget eltakarják, kialszik a távoli Beszkid, és feketéll, és árnyékokban borong, mint egy özvegyember, de a legelő még ifjan virul. S a szél halkán kérdezi a kerítéslécek közt: „Mért nem házasodol meg, te Beszkid, felel nekem?” – „Mert a kis zöld legelőcskét mindhiába kérem” – sóhajt bánatosan a Beszkid. A kék ég szürkére kenődött, a hegytenger elsötétült, a legelő kialudt, s a juhnyáj mint szürke zuzmó, úgy

¹⁸ Hegyvonulat a *Kárpátokban*.

kúszik rajta. A hideg szál kibontja szárnyát, és csapkodja az ember mellét. Olyan nehéz a lélegzés, hogy az ember szeretne háttal fordulni a szélnek. Hadd csapkodjon... Halkan zümmög a léckerítés, mint légy a pókhálóban, elviselhetetlen fájdalom nyöszörög, sír a magányos bánat... Dzz... dzi-i... Szüntelenül, megállás nélkül. Kiment, és mintha késsel hasogatná a szívet. Az ember szeretné nem hallgatni, de kell, el akarna futni, de hová? Hisz-hisz!... Hé, hová, te! Hogy csapna beléd a ménkü! ... Bir-bir... – Murko!.. –De Murko már ott van. Elébe vág a juhnak, a szőre felborzolódik a szélben, máris megragadta fogával a juhot a tarkójánál, ás a nyáj közé dobta... Dzz-i-i... Dzii-i-i... A fog fáj ilyen egyhangú és elviselhetetlen kinnal. Szorítaná össze a fogát, hallgatna! Fáj! Nyüszi! Úgy kell neked! Mért sír a kerítés? Nyilván „az” teszi, hogy válna kővé! ... Különbösen biztosan a földre zuhanna, erőtlenül, befogná a fülét, és elsírná magát... De már nem bírja... Dzz-i-i... Dzi-u-u!...Jaj!...

Iván előveszi a furulyáját, és fújja teljes erejéből, de „az” az örült erősebb nála. A Csornohora felől vágat, mint zabolátlan ló, patájával veri a füvet, és sörényével szétzilálja a furulya hangjait. A Csornohora pedig akár egy boszorkány, kacsingat rá havasmező szemével a kócos fekete tincsei alól, és ijeszti... Dzz-i-i... Dzi-u-u...

A juhok egy kis völgybe ereszkedtek; ott csendesebb.

A sötét égen azúrszínű tavacska tűnik fel. A legelő éles füve erősebben illatozik. A kis égi tó kilépett medréből, és már szétáradt a víz. Ismét felkéklenek a csúcsok, és valamennyit elárasztja az arany napsugár.

Iván lefelé néz. Ott valahol a hegyek közt, ahol emberek élnek, a zöld sarjún ott járkal Maricska fehér lába. És a szeme errefelé fordul, a hegyi rétre néz. Dalolja-e a dalocskáit? Vagy csakugyan szerteszórta a hegyekbe, virágokká lettek, és Maricska elhallgatott?

Aj, ha őrzik a juhászok

A fehér barikákat,

A kalapjuk mellé tűzik

Az én dalocskámat...

Fülébe cseng a kedves leányhang, és letép egy virágot, és a kalapja mellé tűzi.

Ptruá... Ptruá... Süt a nap. Füllesztő hőség Van. Vonulnak a juhok, prüszkölnek mentükben, előrenyújtogatják öreges ajkukat, hogy kényelmesebben szaggassák az édes fodrosbogáncsot, és friss bogyókat hagynak maguk után. Hrusz... hruszt... brum-hrum... Gyapjúhoz dörgölődik a gyapjú, fehér a feketéhez, hullámszanak a hátak, mint egy tó apró fodrai... Be-e... me-e... és a kutyák csak terelgetik a partok között a juhokat...

Hanem a juhászkutyák elfáradtak. Lefekszenek, s a horpaszuk emelkedik-süllyed a fűben. Hosszú piros nyelvük kilóg az agyaraik közt, és legyek szállnak rá.

– Bir-bir! – kiált haragosan Iván, és a kutyák már ismét a juhoknál vannak.

Messze, a legelőn, a sűrű erdő tövében tehenek legelnek. A csordás elmerengve támaszkodik hosszú trembitájára.

Olyan lassan telik az idő! A hegyi szél átfújta a mellet, az ember megéhezett. És milyen magányos! Ott áll, és parányi, mint kis fűszál a réten. Lába alatt zöld sziget, és körös-körül a távoli hegyek azúrkék vizei mossák. Ott pedig, a zordon vad csúcsokon, valahol a víztelen sosehallott tájon, mindenféle tisztátalan, gonosz, ellenséges erő lakozik, amellyel nehéz megküzdeni. Egyet tehet csak az ember: vigyáz...

Hisz-hisz! Szétszóródnak a juhok a zöld mezőn, és puhán lépegetnek a fűben a bocskoros lábak... Olyan csend van, hogy hallatszik, mint csörgedezik az erekben a vér. Álom kerületi az embert. Puha kis mancsát szemére, arcára teszi, és a fülébe suttog: aludj... A juhok zsugorodnak a szeme előtt... Már bárányokká lettek, és most – már semmi sincs. Zöld habokként siklik el a víz... Maricska jön. Oh, nem csapsz be, galambom, de nem ám... Iván tudja, hogy erdei tündér, és nem Maricska, az csalogatja. Valami vonzza őt utána! Nem akar, de már úszik, mint ahogy a fűszálak elúsznak, zöld áradatban...

És hirtelen vad, halálhörgésbe fúló tehénbögés riasztja fel. Mi az? Hol? A tehénpásztor, ahogy ott állt a trembitájára támaszkodva, szinte kővé dermedt. Egy vörös bika dobbant a lábával, lehajtja lebernyeges nyakát, és felemeli a farkát. Már rohan a hang irányába, nagyokat ugrik, és lábával tépi a füvet. Lábával szeli a levegőt. A tehénpásztor összerenzen, és utánasiet az erdőbe. Lövés dörren a fák között. Dirr-durr-durr... Durrognak a csúcsok. Dirr... durr... durr... – visszhangzik a távolból, aztán minden elnémul. Csend.

„Biztosan a „vujko” ölt meg egy tehenet” – gondolja Iván, és nagyobb figyelemmel nézi a nyáját.

Ptruá! ... Ptruá! ... A nap mintha elaludt volna, a szél elcsendesedett és a földről az égbe szállt. Már ott tornyozza a felhőket, és kever ugyanolyan hullámzó hegycsúcstengert, amelyet a legelő körül látott. A végtelen tágasságokban kileng az idő, és ki tudja, megállt-e a nap, vagy múlik...

Egyszerre csak a régen várt trembitahang üti meg a fület. A szállásról kulcsa- és füstszagot hoz, és elnyújtott dallamos rezgéssel tudatja, hogy a cserények várják a juhokat...

– Hisz-hisz... – Rohannak a kutyák, bégetnek a juhocskák, és bodros áradatban zúdulnak a völgybe, rázva a tejtől elnehezült tőgyüket...

***

Már harmadik napja apró szemű eső szemerkél a legelőn. Füstölnek a csúcsok, felhőbe burkolózott az ég, és a hegyek szürke ködbe vesztek. A juhok alig mozognak, elnehezültek, vízzel teltek, mint a szivacs, a juhászok öltözéke hideg és megkérgesedett. Pihenni is csak a sztrunkában¹⁹ lehet a fejés ideje alatt.

Iván ott ül a deszkafalhoz támaszkodva, és két lába közé szorítja a fejősajtárt, mellette egy fekete torzonborz kecskepásztor, aki minden szavát szitokkal toldja meg, és a többi juhász. A türelmetlen juhok duzzadó tőgyel tülekednek a cserényből a sztrunka felé, hogy mielőbb megfejjék őket. Ejnye, no, várjatok, szegénykéek, ez így nem megy... Csak egyenként...

– Gyerünk! – veti oda mérgesen hátulról a hajcsár a juhok sirámába, és megsuhintja nedves vesszőjét. – Riszt! Riszt! ... – biztatgatnak a juhászok, és elhúzzák térdüket a nyílástól, amelyen keresztül a juh beugrik a sztrunkába. – Ejnye! Hogy a fene... – szitkozódik a kecskepásztor, és nem fejezi be: „Nahát, te is jókor mondod!...”

Iván gyakorlott mozdulattal megragadja a juhot a gerincénél, és háttal behúzza magához a széles fejősajtár fölé. A juh engedelmesen áll, kényelmetlenül szétvetett lábbal – olyan ostoba! – és hallgatja, mint csobog belőle a tej a sajtárba. – Riszt! – suhint hátulról a hajcsár. – Riszt! Riszt! – kiáltoznak a pásztorok is. A megfejű juhok mintegy kábultan zuhannak a cserényben a kőre, fejüket a lábukra hajtják, és csupasz, öreges ajkukat biggyesztgetik. Riszt! Riszt! – Iván keze megállás nélkül nyomogatja a meleg tőgyet, rakosgatja félre a sajtárokat, két kezén folyik a faggyúszagú tej, és a sajtárból sűrű, édeskés pára száll. Riszt! Riszt! Felugranak a juhok, mint a megháborodottak, szétvetik a lábukat a sajtárok felett, és tíz juhászkező nyomogatja a meleg tőgyüket. Panaszosan sír a nyáj a sztrunka mindkét oldalán, rohannak a cserénybe az erőtlenségek, a sűrű tej csobogva csorog a sajtárba, és meleg kis sugárban még a ruhaujjba is befolyik. Riszt! Riszt!

A kecskepásztor szeme ránevet a kecskéire. Nem olyanok, mint a juhocskák, ők bátor szívűek. Nem esnek össze holttemeként, mint a hitvány juhok, hanem szilárdan állnak a vékonyka lábukon. Kíváncsian felemelik szarvukat, és úgy néznek a homályba, mintha látnának ott valamit, és olyan virgoncan rázogatóják a kis ritkás szakállukat.

¹⁹ Sztrunka: kalyiba, ahol a juhokat fejjék.

***

A cserények kiürültek. Csend és üresség. Talán ott valahol a mély völgyekben, ahonnan a hegyek fölemelkednek, emberi nevetés meg beszéd visszhangzik, de ez szinte hihetetlennek tűnik. Hiszen örökös csend honol a hegyi legelőn, amelyeknek néptelen térségei fölé borul az égbolt s amelyek magányukban csak önmaguknak élnek.

Csak a szálláson pattog aki nem alvó tűz, és egyre eregeti kékes füstjét.

A kifejt tej súlyosan pihen a dézsában, és fölébe hajol az öregpásztor. Már beoltotta. A tető alá helyezett polcokról, ahol nagy kerek gomolyák száradnak, szél fúj feléje, de nem űzheti ki a helyiségből a korom, a sajt és a gyapjú szagát. Ezek a szagok áradnak az öregpásztorból is. Az új favedrek és sajtárok némán hallgatnak a sarokban, de elég csak megkopogtatni őket – és a bennük élő hang megszólal. Hideg zsendice néz fénylőn a sajtárból, mint egy zöld szem. Az öregpásztor úgy ül ott a készítményei közt, mint apa a gyermekei körében. Mindez – a fekete padok és falak, a tűz és a füst, a sajt, a hordók meg a savó: mindez olyan kedves, a szívéhez közelálló, mindezen megpihent az ő meleg keze.

A tej már sűrűsödik, pedig még nincs itt az ideje. Ekkor az öregpásztor az övéből egész csomó fapálcikát húz elő, és számolni kezd. Minden fel van róva ott, ebben a fakönyvben, hogy kinek hány juha van, és kinek mi jár. Gond ráncolja szemöldökét, amíg kitartóan számolja:

„Moszijcsuknak tizennégy juha van, és jár neki...”

A deszkafal mögött a szpuzár rákezdi:

*Hegyes szarvú Öreg birka
Kérdezi a bárányt.
Szerzel-e te, kis bárányka
Télire zöld szénát?*

– De nagyon énekel! – mérgelődik az öregpásztor, és újból megoldvassa a rovasokat.

*Nem tudod, te, görbeszarvú,
Mi lesz veled téltre,
Hogy innen a legelőről
Lekerülsz-e élve...*

– fejezi be a szpuzár odakint, és belép.

Feketén, kormosan a tűz fölé hajol, és a fehér fogai fénylenek. A tűz halkán pattog.

A dézsában a tej sárgul és sűrűsödik. Az öregpásztor komolyan, sőt komoran hajol föléje. Lassan kigombolja az inge ujját, és könyökig belemeríti a fedetlen, szőrös karját. És mozdulatlaná dermed a tej felett...

Most már csendnek kell lennie a sztájában, az ajtó becsukva, és még a szpuzár se merjen a tejre pillantani, amíg ott valami történik, amíg az öregpásztor varázsol. Minden mintegy néma várakozásba merevedett. A hordók magukba zárják a hangjukat, a sajtok szerényen meghúzódznak a polcokon, a fekete falak és padok elszunnyadtak, a tűz alig piheg, és még a füst is szégyellősen kioson a lyukon. Csak az öregpásztor karján kéklő erek könnyű mozgásából vehető észre, hogy az edény fenekén valami történik. A két kéz kissé megélnkül, hol felemelkedik, hol lejjebb ereszkedik, a könyök kikerekedik, a két kéz valamit csobogtat, valamit felvesz és simítgat ott bent, és hirtelen az edény fenekéről, a tej alól, felemelkedik a sajt kerek teste: valamilyen csoda folytán született. Növekszik, forgatja lapos oldalait, fürdik a fehér fürdőben, maga is fehér és zsenge, és amikor az öreg kiemeli, zöld savósugarak folynak csobogva a dézsába.

Az öregpásztor megkönnyebbülten felsóhajt. Most már a szpuzár is odanézhethet. Pompás sajt született, az öregpásztor öröme, s az emberek hasznára.

Kicsapódik az ajtó, szél fúj a tető alatti polcok felől, a tűz örömeiben megnyalogatja a fekete bográcst, amelyben a savó járja a kolomejkát, és a füstben a tűz fényénél csillognak a szpuzár fogai...

És amikor a nap lemegy, az öregpásztor kiviszi a kalyibából a trembitát, és győztesen kiküröli a puszta hegyeknek, hogy a nap békében ért Véget, hogy sikerült neki a sajt, a kulesa kész, és a sztrunkák Új tejre várnak...

***

Amíg a hegyi legelőn tartózkodott, Ivánnak számos kalandban volt része. Egyszer különös képet látott. Már oda kellett terelni a juhokat a kalyibához, amikor véletlenül felnézett a közeli hegycsúcsra. A köd leszállt és beburkolta az erdőt, amitől az olyan légiesen szürke lett, akár egy kísértet. Csak alul zöldellt az erdőszéle, és egy magányos lucfenyő emelkedett ki sötétben. És ekkor az a fenyőfa füstölögve nőni kezdett. Nő és nő, és egyszer csak kilép belőle valamiféle magas, fehér ember. Kiáll az erdő szélére, és visszakiált az erdőbe. És tüstént szarvasok jöttek elő az erdőből, egyik a másik után, és ahogy újabb jön elő, az agancsuk egyre szebb és derűsebb. Majd egy csapat őz szalad ki, vékonyka lábacskaikon remegve, és csipkedni kezdik a füvet. És ahogy az őzek szétszélednek, egy medve visszatereli őket, akárcsak a juhászcutya a juhokat. Az a fehér férfi pedig csak legeltet – még kurjongat is a nyájának. Ekkor hirtelen szél kerekedett, a nyáj szétugrott és eltűnt. Mint amikor üveglapra lehelnek, és az megpárosodik, és aztán eltűnik, minden, mintha nem is lett volna semmi. Iván mutatta ezt a látványt a többieknek, de azok csak csodálkoztak:

„Hol? Az csak köd.”

Két hét alatt a „hatalmas” – így nevezték a pásztorok a medvét – még öt tehenet tépett szét.

A negura²⁰ gyakran a legelőn érte a juhokat. A tej sűrű fehér ködben minden eltűnt: az ég, a hegyek, az erdők, a pásztorok. – Hej! – kiáltozott Iván maga elé. – Hej! – visszhangzott tompán a kiáltására, mintegy a víz alól, de hogy honnan, és hol volt az, aki kiáltott – nem tudhatta. A juhok szürke ködként gomolyogtak a lába körül, de távolabb azok is eltűntek. Iván tehetetlenül, két karját előre nyújtva ment, mintha félne, hogy valamibe beleütközik, és kiáltozott: – Hej!... – Hol vagy? – hallatszott már a háta mögöl, és meg kellett állnia. Ott állt gyámoltalanul, görnyedten a tapadós ködben, és amikor szájához emelte a trembitát, hogy válaszoljon, hangszerének másik vége elmosódott a ködben, és fojtott hangja, ott helyben, a lába elé hullt. Így elvesztettek néhány kis juhot.

A „vujko” még két tehenet széttépett, de ez már utoljára történt: egy éjjel, amikor a szálláshoz osont, karóba ütközött. A bőre most ott szárad a karókon, és a kutyák ugatják.

Némelykor záporosó zuhogott a legelőn. Illés próféta harcol „azokkal” – hogy pusztulnának el! Úgy villogtatta a kardját, és a puskája úgy ropogott – szent Vagy, Uramisten! –, hogy meghasadott az égbolt és a hegyekre omlott; és ahogy kihasadt, mindannyiszor valami feketeség siklik ide-oda – és huss, egy szikla alá... „Ő” az, hogy pusztulna el, csúfolja az Istent, a farát mutatja neki, és a juhász szenved: a félelemtől nem tud hová lenni, és ráadásul bőrig ázik.

Péter-Pálkor havazott – és olyan sűrűn, hogy három napig nem takarodott el a hó. Akkor sok bárány megbetegedett.

Nagy ritkán jöttek emberek a völgyből. Körülfogták őket, egymás szavába vágva kérdezték:

Mi Újság a faluban?

És mint a gyerekek, hallgatták az egyszerű történeteket arról, hogy hány ember kaszálta a szénát, hogy nincs krumplics, hogy kukorica gyéren lesz, és Mocsarnikova Jelena meghalt.

Aztán mind együtt ittak a jószág egészségére. A vendégek kis hordókba rakták a brindzát, és ismét békésen leereszkedtek a völgybe.

Estéknként tüzek lángoltak a sztája előtt. A pásztorok levetették ruhájukat, és kirázták a tűz felett a tetüket, vagy pedig összegyűltek, és kiéhezve nyáron a fehérnépre, vég nélküli sikamlós beszélgetéseket folytattak. Hahotájuk elnyomta a juhok álmos sóhajtozását.

²⁰ Köd (román).

Iván, mielőtt lefeküdt aludni, odahívta magához Mikolát, aki mindig beszédes és dalos kedvű volt.

–Miko!... Gyere ide hozzám, testvér!...

– Várj, Iván bátyó, tüstént – kiáltott ki a kalyibából a szpuzár, és már onnan szállt Iván felé a dalocskája:

*Nem terem a Csornohora
Gabonát, sem búzát,
Pásztoroknak túró, sajtot,
Ízes zsendicét át.*

Mikola árva gyerek volt, és a hegyi legelőn nőtt fel. A juhok dajkáltak mondogatta magáról, makrancos fürtjeit simogatva.

Dolga végeztével Iván mellé feküdt, feketén, füsttől átítatva, és a tűz fényénél villogtatta fehér, fiatal fogát. Iván közelebb húzódott hozzá, átölelte a nyakát, és kérte:

– Mesélj valamit, öcsém, te sok mesét tudsz...

A sötét égről csillagok hunyorogtak, és fehér habként folydogált rajta az égi folyó. A völgyek felett szunnyadoztak a hegyek.

Látod, nőnek – vetette oda mintegy önmagának, Iván.

Mik?

– A hegyek.

– Azelőtt nőttek, most már abbahagyták.

Mikola hallgatott egy sort, aztán halkán folytatta:

Kezdetben nem voltak hegyek, csak víz... Olyan víz, mint egy parttalan tenger. És Isten a vízen járkált. Egyszer azt hallja, hogy a vízen valami zaj mocoog. „Ki vagy te?” –kérdezi. Az meg így válaszol: „Nem tudom. Élek, de járni nem tudok.” – Az Aridnik²¹ volt. Isten nem tudott róla, pedig ő is, akár az Isten, kezdettől fogva volt. Isten kezét meg lábat adott neki, és most már kettesben járnak, mint cimborák. De megunták, hogy mindig vízen járjanak, és Isten földet akart csinálni, de hogy hogyan szedje ki a víz fenekéről az agyagot – azt nem tudja, mert Isten a világon mindent tudott, de megcsinálni semmit sem bírt. Az Aridnik pedig mindenhez értett, hát azt mondja: „Én lemerülnék oda.” – „Merülj!” – Akkor az lemerült a fenékre, felmarkolt egy csomó agyagot, a többi pedig a szájába dugta, magának tartalékul. Fogta Isten az agyagot, szétdobálta. – „Több nincs?” – „Nincs” –Isten megáldotta a földet, mire az nőni kezdett. És az is, ami az Aridnik szájában volt. Nő, csak nő, már kitérte a száját, nem tud lélegzeni, a szeme kidülled. „Köpj!” – tanácsolta neki az Isten. Köpködni kezd, és ahová köp, ott hegyek nőnek, egyik magasabb, mint a másik, egészen az égbe nyúlnak. Az eget is átdöfték volna, ha Isten meg nem állítja őket. Azóta nem nőnek a hegyek...

Iván csodálkozik, hogy a hegyek olyan szépek, olyan derűsek, amikor a gonosz szellem teremtette őket.

– Mondd tovább, testvér! – kéri, és Mikola ismét elkezd:

– Az Aridnik ezermester volt, amibe belekezdett, azt megcsinálta. Isten pedig, ha valamit akart, azt ravaszsággal kellett tőle kicsalni, vagy pedig ellopni. Az Aridnik juhokat hozott létre, aztán hegedűt készített, és játszik rajta, a juhok pedig legelnek. Meglátta Isten, és ellopta tőle, és most ketten pásztorkodnak. Ami csak van a világon: bölcsesség, mindenféle okos dolog – mind tőle van, a sátántól. Akármilyen van, szekér, ló, malom vagy kunyhó, azt mind ő találta ki... Isten meg csak ellopta, és odaadta az embereknek... Úgy bizony...

– Egyszer az Aridnik átfázott, és hogy felmelegedjék, kitalálta a tüzet. Odajön Isten a pásztortűzhöz, és nézi a lángokat. Amaz pedig már tudja, hogy hányadán van. „Te mindent elloptál

²¹ Az ördög neve.

tőlem, de ezt nem adom.” De látja ám az ördög, hogy Isten máris tüzet rak. Olyan mérges lett, hogy fogta magát és beleköpött az Isten tüzébe. És ettől a köpéstől füst lett a tűz felett. Addig a tűz füsttelen volt, tiszta, azóta füstöl...

Mikola sokáig mesél, és valahányszor akaratlanul az ördögöt említi, Iván keresztet vet a mellére bekecse alatt. Mikola pedig köp egyet, hogy az ördögnek ne legyen hatalma felette...

***

Mikola megbetegedett, és Iván vigyázza helyette a tüzet. A tűzzel szemben egy padon alszik az öregpásztor, amott pedig a sarokban, ahol nyugtalanul imbolyognak a hordók árnyékai, nyögdecse a beteg. A fekete üstben forr a víz, a füst ott gomolyog a magasban, a tető alatt, és kiszáll a réseken. Az ördög olykor befúj egy lyukon, és akkor a füst hevesen gomolyog, és a szemet csípi, de ez jó – nem hagyja elaludni. Pedig kerületi az álom. Hogy elhessegesse, Iván a lobogó tűzbe mered. Óríznie kell a tüzet, a legelő lelkét, mert ki tudja, mi történne, ha nem óvna meg. A parázs vígan ránevet Ivánra a súlyos hasábok alól, és hirtelen eltűnik. Már zöld foltok úsznak a szeme előtt; cárinkává folynak össze, fenyőerdővé. A legelőn Maricska fehér lába lépked. A lánya kaszálón eldobja a gereblyét, és két karját feléje tárja. És ebben a pillanatban, amikor Iván már-már mellén érezheti Maricska puha fehér testét, az erdőből ordítva egy medve ront elő, a fehér juhok szétszaladnak, és elválasztják őt Maricskától.

„A fene egye meg!... Elaludtam?...” A tűz parazsa hunyorog, és az imbolygó árnyékok fekete leple alatt nyögdecse Mikola.

Nem kell-e már megfőzni a kulesát reggelire a juhászoknak?

Iván kilép a kalyibából.

Csend és hideg fogja körül. A karámokban szuszog a nyáj, a juhok összebújtak, a pásztorok tanyahelyein halványan fénylenek a tüzek. A kutyák körülfogják Ivánt, nyújtózkodnak, a földet kaparják, és a lábához dörgölöznek. Fekete hegyek lepik el a völgyet, mint óriás nyáj. Olyan csendben vannak, hogy még a nyáj szuszogását is hallják. Es felettük terül az ág, ez az égi legelő, ahol csillagok legelésznek, mint fehér barikák. Van-e még más is a világon, a két legelőn kívül? Az egyik alatt terül el, a másik odafent, és közöttük, mint picinyke pont, feketélik a pásztor.

Talán nincs. Lehet, hogy az éjszaka már elöntötte a hegyeket, de lehet, hogy a hegyek összehúzódtak, agyonnyomtak minden élő, csak Iván szíve ver tompán a bekecse alatt, a végtelen halott térségeken? A magány úgy kínozza, akár a fogfájás. Hatalmas, ellenséges erőként nyomasztja ez a megkövült csend, a közönyös nyugalom, a nemlét álma. A türelmetlenség lüktet a fejében, a nyugtalanság torkon ragadja – és hirtelen megremegve elkiáltja magát, és üvöltve, kurjongatva kirohan a legelőre, hogy a kutyák ugatása közben vadul ordító gomolyagként hasogassa a csendet, szilánkokra zúzza, mint az ablaküveget.

– Ou-u, ou-u! ... – visszhangozzák a felriadt hegyek...

– Hahaha... – ismétlik nyugtalanul a távoli csúcsok, és a széttört csend ismét összeforr. A kutyák hátranéznek, Ivánra vicsorognak, és a farkukat csóválják.

De a legény még bánatosabb lett. Napfényre vágyott, a folyó víg zúgására, a kunyhó meleg illatára, beszélgetésre. Bánat lett úrrá a szíven, édes mélabú. Emlékek árasztották el, a szeme előtt hullámozottak. És hirtelen halk kiáltást hallott: „Iva-a...!” Valaki hívja őt! És megint: „Iva-a!...”

Maricska? De hogy került ide? Feljött a legelőre? Éjjel? Eltévedt, és őt hívja? Vagy csak úgy képzelte? Nem, ott van a lány. Iván szíve vadul kalapál a mellében, de még tétovázik. Merre menjen? És megint, harmadszor is hallja valahonnan: „Iva-a...!” Maricska... ő az... biztosan... Fut egyenest, elhagyva az ösvényt, fut oda, ahonnan a hangot hallotta, de csak meredélyhez ér, ott nem lehet lemenni, sem a legelőre felkapaszkodni. Áll, és lenéz a sötétlő, feneketlen mélységbe. Ekkor

világossá válik előtte, hogy az erdei tündér hívja. Keresztet vet, és hátra-hátranézve, rémülten visszatér a szállásra.

Ideje megfőzni a kulesát. Lisztet szór a felforrt vízbe, keresztbe szeli, és hamarosan illatos gőz vegyül a füstszagba. Az öregpásztor már nyújtózkodik... Kezdődik a nap. De ki szólította? Talán mégiscsak Maricska?

Valami vonzza, hogy még egyszer körülnézzen, most, amikor világosabb lett. Kimegy a legelőre. Hideg harmat üledik a bocskorára. Az ég megpirosodott, a csillagok elsápadtak. Iván feljebb megy, és hirtelen megdermed. Hol van? Mi történt vele? Hová lettek a hegyek? Víz folyja körül a legelőt, a csúcsok elmerültek, és a rét magányosan úszik a végtelen tengerben. Szél fúj a Csornohoráról, a telt habok csendesen hullámszanak, érezni, amint a még láthatatlan nap növekedik a mélységben, és már kibukkant a tengerből az egész szürke csúcs, és víz csurog róla. Erősebben fúj a hideg, nőnek a hullámok a tengeren, és egymás után törnek át a csúcsok a fehér tajtékon. Mintha újjászületne a föld. A víz lefolyt a csúcsokról, és már lába körül jár, s a nap kitette az égre koronáját, és mindjárt az arcát is megmutatja, a szállásról pedig a trembita bánatos hangja száll, és felébreszti álmából a legelőt.

***

Így töltötte Iván a nyarat a hegyi legelőn, amíg az elnéptelenedett, a nyáj visszaözönlött a völgybe, a gazdák szétválogatták, a trembiták elnémultak; fekszik a letaposott fű, s az őszi szél jajong felette, minthogyha halottat siratna. Csak az öregpásztor meg a szpuzár maradt még ott. Meg kell várniuk, amíg a hegyi tűz elalszik: annak a tűznek, amely magától lett, mint az Isten, magától kell elaludnia is. És amikor már ők sem voltak ott, az elbúsult legelőre mindenféle tisztátalan, gonosz szellem költözött, az motoz a sztájában és a cserényekben, hogy nem maradt-e számára valami.

***

Hiába sietett le Iván a hegyi legelőről: nem találta Maricskát életben. Egy nappal előtte, ahogy a Cseremoson át akart gázolni, elragadta az ár. Váratlanul megduzzadt a folyó, a vad hullámok leverték a lábáról, aztán a zuhogóba taszították, és a sziklák közt sodorták a mélybe. Vitte a víz Maricskát, s az emberek nézték, mint pörgetik a habok, hallották a kiáltását s könyörgéseit, de nem tudtak segíteni.

Iván nem hitte el. Biztosan a Hutenyukék mesterkednek. Megtudták, hogy szeretik egymást, és elrejtették Maricskát.

De amikor mindenfelől csak ugyanezt hallotta, akkor elhatározta, hogy megkeresi a holttestét. Valahol ki kellett vetnie a víznek a kasicához²² valahol csak kifogták az emberek. Elindult a folyó mentén, égő haraggal telten, gyűlölte a folyó örökös zúgását, tajtékos dühét.

Egy faluban talált is egy holttestet. Már kihúzták a parti kavicsra, de nem ismerte fel benne Maricskát. Nem Maricska volt az, hanem valami elázott zsák, kék véres massa, a folyó kövei úgy megőrölték, mint a malomban...

Mélységes bánat fogta el Iván szívét. Először le akarta vetni magát a szikláról az örvénybe: „Nesze, engem is nyelj el!” De aztán a kínzó bánat a hegyekbe kergette, messzire a folyótól. Befogta a fülét, hogy ne hallja a csalárd zúgást, amely az ő Maricskájának utolsó leheletét magába fogadta. Az erdőben bolyongott, kövek között, kidöntött fák között, mint a medve, amely a sebeit nyalogatja, és még az éhség sem hajthatta be egy lakott helyre. Földiszedret, áfonyabogyót szedett, forrásvizet ivott rá, és ezen élt. Aztán eltűnt. Az emberek azt hitték, hogy belehalt a nagy bánatba, és

²² Kasica: a partok faburkolata.

a lányok dalokat költöttek a szerelmükről és halálukról. És ezek a dalok szerteszálltak a hegyekben. Hat évig nem jött hír róla, a hetedikben váratlanul megjelent. Sovány volt, fekete, jóval öregebb a koránál, de nyugodtabb. Elmondta, hogy a magyaroknál pásztorkodott. Még egy év telt el így, aztán megházasodott. Gazdálkodnia kellett.

Amikor a pisztolylövések eldurrogtak, s vége volt a lakodalomnak, és az asszony betelerlte a juhokat és teheneket a portájára, Iván még elégedett is volt. Az ő Palahnája gazdag családból származott, gőgös, egészséges nő, hangos szavú és nagy tokájú. Igaz, azt beszéltek, hogy szereti a díszes ruhákat, és hogy sok Pénz kell neki a selyem kendőkre meg nyakláncokra. Mesebeszéd! Iván nézegette a karámokban bégető juhokat, a maga Szép nyáját, a teheneket, amelyek az erdei réteken kolompoltak és legelésztek, és nem búsult.

Most már volt mivel törődnie. Nem vágyott gazdagságra – nem azért él a hucul²³ a világon – ,maga a jószág gondozása Örömmel töltötte el a szívét. Mint anyának a gyermeke, olyan volt neki a nyája. Minden idejét, minden gondolatát lefoglalta a gondoskodás; szénáról, a jószág kényelméről, hogy meg ne betegedjen, szemmel meg ne verjék, hogy a juhok szerencsésen legeljenek, a tehenek megborjazzanak. Mindenfelől, mindentől veszély fenyegetett, és jól kellett őrizni a jószágot a kígyótól, vadállatoktól és boszorkányoktól, akik mindenképpen iparkodtak, hogy a tehenek tejét elapaszszak, és pusztították a jószágot. Sokat kellett tudni, füstölni, varázsolni, gyógyfüveket gyűjteni, és ráolvasni. Palahna Segített neki. Jó gazdasszony volt, és megosztotta férjével az örökös elfoglaltságait.

– No, szép szomszédokkal áldott meg az Úristen! – panaszkodott az urának. – A minap Rima bejön a fészerbe, ránéz a bárányokra, és összecsapja a kezét: „Jaj de szépek!” Nesze neked, gondoltam. Még ki sem lépett az ajtón, két kisbárány megpördült a helyén, és vége!... Hogy a fene vinne el, te boszorkány!...

– Én meg az éjjel – beszélte Iván –, megyek a házuk előtt, hát látom, valami gömbölyű gurul, akár egy gombolyag. És világít, mint egy csillag. Megállok, és nézem. A cárinkán jön, átugrik a kerítésen, és egyenest be Hima ajtaján... No, szépen vagyunk! ... Ha akkor észbe kapok, és lehúzom a nadrágot, azzal talán elfoghattam volna a boszorkányt, de így hiába!...

A másik oldalon, a közeli kis dombon, Jura volt a szomszédjuk. Róla azt beszéltek az emberek, hogy olyan, mint az Isten. Mindentudó és mindenható, ez a égverésígéző és gonosz vajákos. Erős két kezében tartotta az égi és földi erőket, életet és halált, és a jószág egészségét, meg az emberekét, féltek tőle, de mindenki rászorult.

Megesett, hogy Iván is hozzáfordult, de valahányszor szeme a varázsló égő fekete szemének pillantásával találkozott, észrevétlenül kiköpött:

„Hogy vakulnál meg!”

De a legjobban Rima bosszantotta őket. A ravasz vénasszony mindig olyan barátságos volt, de esténként fehér ebbé változott, és a szomszédos kertek alatt sündörgött. Iván nemegyszer baltát vágott hozzá, meg vasvillával kergette el.

A tarka tehén a szemük láttára soványodott, és egyre kevesebb tejet adott. Palahna tudta, hogy kinek a műve ez. Figyelgette, varázsigéket mormolt, esténként többször is kiszaladt a tehenekhez, még éjjel is felkelt. Egyszer olyan patáliát csapott, hogy Iván örülteként futott ki a karámhoz, és el kellett zavarnia a küszöbről egy varangyos békát, amelyik az istállóba akart bemászni. De a béka hirtelen eltűnt, és a kerítés mögül már Hima rekedt hangja szólt:

– Jó estét, drága szomszédcskák... hehe...

A szégyentelen.

Mi mindent nem művelt ez a született boszorkány! Szürkületkor az erdőben fehérlepedővé változott, kígyó alakjában siklott, vagy átlátszó gombolyagként gurult a dombokon, végül eloltotta

²³ Huculok: az ukránoknak a Kárpátok vidékén élő néprajzi csoportja.

a holdvilágot, hogy sötét legyen, amíg ő a más jószágához megy. Nem egy ember megesküdt, hogy látta, amikor a tilológépet feji: négy karót ver bele csöcsnek, és egy sajtárt telefej.

Mennyi dolga volt Ivánnak! Még felocsúdni Se volt ideje.

A gazdaság örökös munkát kívánt, a jószág élete olyan szorosan összefonódott a Saját életével, hogy minden egyéb gondolatot kiszorított. De olykor egészen váratlanul, amikor a kis zöld cárinkákra esett a pillantása, ahol boglyákban pihent a széna, vagy a sötét, merengő erdőre, akkor fülébe csengett valahonnan a régen elfelejtett hang:

*Emlékezz rám, én kedvesem
Kétszer is napjában – Emlékezek én is terád
Hétszer egy órában...*

Olyankor otthagyta a munkát, és eltűnt valamerre.

A gögös Palahna, aki megszokta, hogy egy héten hat napot dolgozzon, és csak ünnepen pihent meg, Szép ruhában parádézva – haragosan szidta őt a szeszélyeiért. De Iván megmérgekedett.

– Hallgass! Törődj a magad dolgával, és engem hagyj békén.

Ám önmagára is haragudott: „Mire való ez?” – és büntudatosan ment a tehénekhez.

Kenyeret vitt nekik vagy egy marék sót. Bizalmas bögéssel dörgölözött hozzá a Fehér vagy a Galamb, kinyújtotta meleg, piros nyelvét, nyalogatta a sót, a kezét is megnyalta. A nedves fényű szemek barátságosan néztek rá, a duzzadó tőgy és a friss trágya szaga ismét visszaadta elvesztett nyugalmát és egyensúlyát.

A karámban egész tenger birka fogta körül, olyan kis gömbölyű állatkák. Ismerték a gazdájukat ezek a kosok és juhocskák, és örvendező bégetéssel dörgölöztek lábához. Belemélyesztette ujjait a puha gyapjába, vagy apai szeretettel karjára vett egy bárányt–és a hegyi legelő illata lengett felette és húzta a hegyekbe! Nyugodt, meleg érzés áradt szét a szívében.

Ebben lelte örömét.

Szerette-e Palahnát? Ez a gondolat sohasem fordult meg az agyában. Ő a gazda, Palahna a gazdasszony. És noha gyermekük nem volt, viszont ott volt a jószág – mi kell több?

A gazdaság virult, Palahna meghízott, kövér és piros lett, pipázott, mint Iván anyja, pompás selyemkendőket viselt, és a tokája alatt, a nyakán annyi gyöngy csillogott, hogy az asszonyok majd megpukadtak az irigységtől. Együtt jártak be a vásárba vagy búcsúra. Palahna maga nyergelte fel a lovát, és piros bocskorában olyan büszkén lépett a kengyelbe, mintha valamennyi hegy csakis az ő tulajdona volna. A búcsún sok ember jött össze, köztük távoli rokonok, habzott a sör, folyt a pálinka, mindenféle hírek röpködtek a távoli hegyekről. Iván ölelgette a menyecskéket, Palahnát más férfiak csókolgatták – mi van ebben!? – és elégedetten, hogy ilyen kitűnően töltötték a napot, visszatértek a mindennapi munkához.

Hozzájuk is el-eljártak a derék gazdák vendégségbe.

– Dicsértessék a Jézus! Hogy van az asszony, a jószág, egészségesek?

– Jól megvagyunk, hát ti?...

Leültek a faragott asztalhoz, súlyosan az irhaöltözékben, és együtt ették a friss kulesát s a csípős huszljankát²⁴, amelytől felhólyagzott a nyelv.

Így folyt az élet.

Munkára: a hétköznapiak, varázslásra: az ünnep!

Karácsonyestén Iván mindig különös hangulatban volt.

Valami titokzatos, szent áhíttól áthatva, mindent olyan méltósággal csinált, mintha istentiszteletet tartana. Palahnának élő tüzet rakott a vacsorához, szénát teregetett az asztalra és az asztal alá, közben teljes hittel bögött, mint a tehén, báránként bégetett, és nyerített, mint a ló – csak hogy a

²⁴ A huszljanka: savanyított forralt tej.

jószág szaporodjon. Tömjénnel telefüstölte a házat és a cserényeket, hogy elűzze a boszorkányokat és vadállatokat, és amikor a szorgoskodástól kipirult Palahna a füstölés közben végre bejelentette, hogy mind a tizenkét étel elkészült, ő, mielőtt asztalhoz ült volna, ünnepi vacsorát vitt a jószágoknak. Az kóstolja meg elsőnek a töltött káposztát, a szilvát, a habot, az édes rizskását, amit olyan igyekezettel készített a számára Palahna. De ez még nem minden. Illett megidézni az ünnepi vacsorára mindazokat az ellenséges erőket, amelyektől egész életében óvakodott. Egyik kezébe fogott egy tál ételt, másikba szekercét, és kiment az udvarra. A zöld hegyek most fehér subában, éberen hallgatták, mint cseng az égen a csillagok aránya; a fagy ezüst kardját villogtatva a levegőben, szeldeste a hangokat, és Iván kinyújtotta kezét e fagyos, kihalt világban, és ünnepi vacsorára hívott magához minden varázslót, boszorkányt, gonosz szellemet, mindenféle planétást, erdei farkast és medvét. Meghívta a vihart, hogy kegyeskedjék elfáradni hozzá, bőséges ételre, égetett pálinkára, a szentes-tére – de nem kegyeskedtek, és senki sem jött el, noha Iván háromszor is hívta őket. Azért könyörgött hozzájuk, hogy egyáltalán ne jöjjenek el – és megkönnyebbülten felsóhajtott.

Palahna a házban várta. A kemencében fáradtan lapult a tűz, csendesen szunnyadozott a parázs, az ételek a szénán pihentek, karácsonyi békesség áradt a sötét sarokból, az éhség evésre csábított, mégsem mertek asztalhoz ülni. Palahna az urára pillantott, és egyetértésben térdet hajtottak, kérték Istent, hogy engedje oda vacsorára azokat a lelkeket, akiket senki sem ismer, akik szörnyethaltak, erdei fakitermelésnél pusztultak el, az utakon csonkultak meg, vízbe fűltek. Senki sem emlékezik rájuk, sem felkeléskor, sem lefekvéskor, senki sem gondol rájuk az úton jártában, és ők, szegény lelkek, keservesen várják ott a pokolban a szentes-tét.

Amikor így imádkozott, Iván szentül hitte, hogy Maricska ott sír, lehajolva a háta mögött, és a váratlanul elhunytak lelkei láthatatlanul letelepedtek a padokra.

– Fújd meg, mielőtt leülsz! – követelte tőle Palahna.

De ő anélkül is tudta. Gondosan megfújta a helyét a lócán, nehogy valami lelket odaszorítson, és vacsorához ült...

Szilveszter éjjelén maga az Istenjött el a nyájhoz a karámba. A magas égen fényesen ragyogtak a csillagok, csikorgó fagy volt, az ős Úristen pedig mezítláb ment a puha hóban, és halkán benyitott a juhakolba.

Iván éjjel felébredt, és hallgatózott; úgy rémlett, hallja, amint egy szelíd hang kérdezi a nyájtól: „No, kis jószág, etetnek-e, itatnak-e bőven? Vigyáz-e rátok a gazda?” A juhok örömmel bégetnek, és a tehének vidám böggéssel válaszolnak: a gazda lelkiismeretesen gondozza őket, megitatja, megeteti, sőt még a szőrüket is megfésüli. Az Úristen most bizonyára jó szaporulattal áldja meg.

És adott is az Isten szaporulatot. A juhocskák békésen megellettek, barikákat hoztak a világra, a tehének szerencsésen megborjajztak.

Palahna örökösen varázsolgatott. Tüzet égetett a nyáj között, hogy ragyogó Szép legyen, mint Isten világossága, hogy a gonosz ne árthasson neki. Megtette, amit csak tudott, hogy a nyáj olyan csendes legyen, mint a gyökér a földben, olyan bőségesen ontsa a tejet, mint patak a vizet. Olyan gyengéden beszélt hozzá:

– Te táplálj engem és az én gazdámat, én pedig becsben tartalak téged, hogy könnyű álmod legyen, ritkán böggjél, hogy az ártó szellem meg ne tudja, hol háltál, hol álltál, nehogy megrontson valaki.

Így folyt a jószág élete az emberével összefolyva, mint ahogy a hegyekben két kis csermely egy patakban egyesül.

Holnap nagy Ünnepe lesz. A meleg Jurij átveszi a hideg Dmitrótól a világ kulcsait, hogy ezentúl ő uralkodjék a földön²⁵. A megáradt víz, amelyen a föld lebeg, most közelebb emeli a naphoz.

²⁵ Az ukrán népszokás Jurij (György) napjától számítja a tavasz kezdetét, akkor hajtják ki a jószágot a legelőre, és Dmitro (Demeter) napján kezdődik az ős, ez a nyájak, csordák visszatérének időpontja. A magyarok számára ez a kétjeles dátum: György és Mihály napja.

Jurij felékesíti az erdőket és a cárinkákat, a juhokat úgy elborítja a gyapjú, mint a földet nyáron a fű, a kaszálók a jószág után megpihennek, és magas fűvet növesztenek.

Holnap már tavasz lesz, az öröm és a napfény ünnepe, de már ma is tüzeket virágzanak a hegyek, és a kékes füst átlátszó fátyollal burkolja be a fenyőfákat. Majd, mikor a nap leáldozott, elvirultak a pásztortüzek, és a füst elszállt az égbe, vígan bögnnek a tehének, és bégetnek a juhok, amelyeket a parázson áthajtanak, hogy a nyájon erősek legyenek, mint a tűz, és úgy szaporodjanak, mint a tűzön a hamu...

Jurij napja előtt későn feküdtek le az emberek, noha reggel korán kellett felkelniük. Palahna pitymallatkor felébredt. – „Túlságosan korán volna még?” tündött fennhangon, de nyomban eszébe jutott, hogy ünnep van, és ki kell mennie a cárinkára. Ledobta a meleg takarót, és talpra állt. Iván még aludt, a kemence nyílása feketén ásítózott a sarokban, és alatta mélabúsan cirpelt a tücsök. Palahna kigombolta az ingét, lehúzta magáról, mezítelenül álldogált a ház közepén, majd félősen nézve vissza Ivánra, az ajtó felé indult. Megnyikordult az ajtó, és a hajnali hideg körülfogta az asszony testét. A hegyek még aludtak. Aludtak a fenyőerdők, mint szigorú szerzetesek, az éjszaka folyamán megőszült cárinkák, meg a ködben elmosódott szürke csúcsok. Hideg köd szállt fel a völgyből és nyújtogatta fehér bolyhos mancsát a fekete lucfenyők felé; a még sápadt égbolt alatt a Cseremos mesélgette álmát.

Palahna rálépett a nedves fűre, és a hajnali hűvösségben könnyedén remegett. Biztos volt benne, hogy senki sem látja meg, és ha meglátja is, mi történik? Persze sajnálná, ha a varázslata kárba veszne. Másra nem gondolt. Még Gyümölcsoltó Boldogasszony napján elásott egy hangyabolyban sót, egy fehér cipót meg egy nyakláncot, és most mindezt ki kell szednie onnan. Lassanként megszokta a hideget. Ruganyos teste, amely nem ismerte meg az anyaságot, büszkén és könnyedén libegett a rétek zsenge fűvén, rózsás és friss volt, mint egy langyos tavaszi esővel terhes aranyos fényű felhő. Végre megállt egy bükkfa alatt, de mielőtt a hangyaboly kiásásához fogott volna, égne emelte a két karját, és élvezettel kinyújtóztatta az egész testét, hogy a csontjai ropogtak. És hirtelen úgy érezte, hogy az ereje elhagyja. Rosszullét környékezte. Karja tehetetlenül lecsüggött, maga elé meredt, és egyszerre belezuhant a fekete, tüzes szakadékba, amely ellenállhatatlanul vonzotta.

Jura, a varázsló ott állt a kerítésen túl, és őt nézte.

Palahna rá akart kiáltani, de nem bírta. Két kezével el akarta takarni a mellét – de nem bírta emelni. Megpróbált elszaladni – de lába a földbe gyökerezett. Tehetetlenül állt – és mereven bámult a két fekete parázsló szembe, amely minden erejét kiszívta.

Végre a harag mozdult meg benne. Kárba vesztett a varázslat! Erőt vett magán, hogy ezt a haragot felszítsa, és mérgesen odaszólt a szomszédnak:

– Mit mereszted a szemedet? Nem láttál még nőt?

Jura le nem vette róla a szemét, amellyel egészen megbénította, és kivillantotta a fogát:

– Ilyet, mint maga, Palahna, Istenemre, nem láttam.

És átvette lábát a kerítésen.

Az asszony jól látta, mint közeledik feléje az a két parázsló szem, amelyek az akaratát elhamvasztották, mégis ott állt, és moccanni sem bírta a félig édes, félig rémült várakozásban.

Jura már közel volt hozzá. Palahna látta irhamellényén a hímzett öltéseket... nyitott szájában a villogó fogait... s kissé felemelt kezét... A férfi testének melege közelről csapott feléje, és ő még mindig ott állt.

De amikor vaskemény ujjak szorították a karját, és húzták maguk felé, akkor sikoltva kitepte magát, és futásnak eredt a ház felé.

A varázsló ott állt, kitágult orrlyukakkal, és nézett utána, amint Palahna fehér teste úgy kanyargott a fűvön, mint a Cseremos hajjai.

Aztán, amikor Palahna már eltűnt, ismét átmászott a kerítésen, és tovább szórt szét a cárinkán az előző napi tűz hamuját, hogy a tehének és juhok, amelyek majd ott fognak legelni, jól szaporodjanak, hogy minden juhocska két bárányt elljen...

Palahna dühösen futott haza. Jó, hogy legalább Iván nem látott semmit. No, szép kis szomszéd, hogy száradnál el! Nem talált más időt a közeledésre... Piha! A varázslata kárba veszett, itt már nincs Segítség. Habozott, hogy szóljon-e Juráról Ivánnak, vagy ne nyugtalanítsa. Még verekedés lenne belőle, vagy civódás, a varázsióval pedig jobb nem összeakaszkodni... Arcul kellett volna ütnie, és kész... De tudta, hogy képtelen kezét emelni rá. Ha csak rá gondolt is, egész testében gyengeséget érzett, kezében, lábában valamiféle édes elbágyadást. Úgy képzelte, mintha pókháló lepne az egész testét a fekete szem égő pillantásától, a sóváran kinyílt szájában villogó fogak látványától. És akármit csinált is azon a napon, a varázsló pillantása megbénította.

Mintegy két hét telt el azóta, és Palahna egy szót sem szólt Ivánnak arról, hogy találkozott Jurával. Csak figyelte az urát. Valami nyomasztotta Ivánt, mintha bánat emésztene és sorvasztaná a testét, valami öreges, vizenyős fény volt a fáradt szemében. Észrevehetően fogyott, közönyös lett. Nem, Jura derekabb ember. Ha szeretőt akarna, Jurát választaná. De büszke volt, őt erőszakkal nem lehet rávenni. Igen haragudott a varázsióra.

Egy nap a folyónál találkoztak. Palahna egy pillanatra úgy érezte, hogy mezítelen, hogy az egész testét vékony pókháló vonja be. Mintegy álomban hallotta:

– Hogy aludt, Palahnocska, lelkem?

Nyelvén lebegett a válasz: „Jól, hát maga?” – de türtőztette magát. Összeszorította ajkát, és büszkén, emelt fővel úgy elment mellette, mintha nem is látná.

– Hogy van? – kiáltotta a háta mögül másodszor is.

Nem fordult vissza.

„No most várhatod a bajt!” – gondolta rémülten.

És csakugyan, alighogy hazaért, Iván azzal a hírrel fogadta, hogy egy kisbárány megdöglött. De csodálatosképpen cseppet sem sajnálta a bárányt. Sőt, a méreg ette, amiért Iván annyira bánkódik miatta.

Jura többé nem keresztezte az útját. De az asszony gondolatai mind gyakrabban fordultak feléje. Kíváncsian és kedvvel hallgatta a hatalmáról szóló történeteket, és csodálkozott, mi mindenre képes ez a heves vérű ember, aki nem látott szebbet önála. Jura hatalmas, erős és mindentudó. Egyetlen szavára tüstént elpusztul a jószág, az ember elszárad és megfeketül, mint a füst, életet és halált küldhet rájuk, szétoszlatja a felhőt és eltéríti a jégesőt, fekete szemének tűzével elhamvasztja az ellenségeit, és szerelmet gyűjt a női szívben. Földi Isten ez a Jura, aki megkívánta őt, Palahnát, és feléje nyújtotta kezét, amelyben a világ erőit tartja.

A szíve olykor fáj a tehenekért és az uráért, úgy sápadoztak, mint ahogy a köd oszladozik, amely egy pillanatra a fenyőfa csúcsára telepszik. Búsan kiment a cárinkára, a bükkfához, ott is a mellén érezte Jura meleg leheletét, a karján a vaskemény ujjak szorítását. A szeretőjévé tehetné volna, ha akkor megjelenik.

De nem jött...

Forró nap volt. Az Ihrec füstölt, a föld gőzölgött, a Csornohora felől szünet nélkül szálltak a fellegek, meg-megeredt az eső, és oldalról ráragyogott a nap. Olyan párák voltak a levegőben, hogy Palahna világért se ment volna fel a hegyre, ha nem álmodott volna olyat, ami bajt jelent a jószágra. Meg akarta nézni a teheneket az erdőben. Körös-körül a hegyekről köd szállt felfelé, mintha a felforrított hegyi patakok párolognának. Alant a Cseremos zúgott. Kemény fekvése esett a sziklákon, és körül köre ugrált. De alig ért fel Palahna a hegytetőre, szél kerekedett a Csornohora felől, és szárnyával meghimbálta a fákat. „Nehogy vihar legyen” – gondolta az asszony, és arccal a szél felé fordult. No, itt van... Súlyos, kékesfehéres felhő suhogott. Mintha maga a Csornohora emelkedett volna fel az égre, hogy aztán a földre alázódva mindent elpusztítson. A szél előtte száguldott, szétlökdöste a fenyőket, s a hegyek és völgyek egyszerre úgy elfeketültek, mint tűzvész után. Gondolni sem lehetett arra, hogy továbbmenjen. Palahna egy fenyőfa sátra alá bújt. A fenyőfa recsegett. Távolból halk mennydörgés morajlott; gyors árnyékok siklottak a hegyeken, elmosták a színeket, és

a távoli csúcsokon a hatalmas fenyőfák kétrét hajladoztak. „Csak jég ne esnék” – ijedezett Palahna, és szorosan összefogta magán az irhamellényt.

Már a feje felett zúgott a vihar. Ott, a Csornohorán valahol a befagyott tavakon varázslók tördelték a jeget, a kivégzettek lelkeit tömlőkbe rakták, és a felhőkön száguldottak velük, hogy szétszórják a föld felett. „Elpusztulnak a kaszálók, elven mindet a jég, és sírni fog az éhes jószág” – gondolta keserűen Palahna. De még be sem fejezte a gondolatát, megdördült az ég. Meginogtak a hegyek, a fenyőfák csúcsokkal a földre borultak, a föld felemelkedett, és heves szél pörgetett meg mindent. Palahna alig tudott megfogózni a fatörzsben, és egyszerre, mintegy ködön átlátta, hogy valami ember mászik felfelé. Lábát szétvetve, mint egy rák, küzd a széllal, két kezével a kövekbe kapaszkodik, és egyre feljebb ér. Már közel van, kétrét görnyed, fut – és végül a hegytetőn megáll. Palahna ekkor ismerte meg: Jura.

„Biztosan értem jön”... – gondolta ijedten. De Jura, úgy látszott, észre sem vette.

Arccal a felhőnek fordult, egyik lábát előrerakta, és karját keresztbe fonta a mellén.

Felfelé fordította sápadt arcát, és komor tekintetét belefúrta a felhőbe. Így állt egy hosszú pilanatilag; a felhő feléje úszott. És hirtelen, heves mozdulattal a kalapját a földre dobta. A szél nyomban lefújta a völgybe, és belekapott Jura hosszú hajába. Ekkor Jura az ég felé emelte a kezében tartott kis botot, és belekiáltott a kék zubogásba.

– Állj! Nem eresztlek!

A felhő kissé gondolkozott, és egy tüzes nyilat küldött feleletül.

– Jaj! – Palahna eltakarta kezével a szemét, amikor a hegyek megindultak.

De Jura keményen állt, és a hajfűrtjei úgy tekeregtek a fején, mint fészkekben a kígyók.

– Ahá! Így vagyunk! – kiáltott a felhőnek. – Akkor meg kell, hogy bővöljelek. Megbűvöllek benneteket, nagy és kis villámok, felhők és felhőcskék, parancsolom teneked, vihar, hogy balra fordulj, az erdők és a Víz fölé... Eredj, szállj szerte, mint a szél a világon... Oszolj szét, olvadj szét, itt nincs hatalmad...

De a felhő csak megvetően pislantott a bal szárnyával, és jobbra fordult, a cárinkák felé.

– Nagy csapás! – Palahna a kezét tördelte. – Teljesen elven a szénát...

Jura azonban nem akarta megadni magát. Csak még jobban elsápadt, a szeme elsötétült. Ha a felhő jobbra fordult, akkor ő is jobbra; – a felhő balra – ő is balra... utána futott, a széllal hadakozva, két kézzel hadonászott, botjával fenyegette. Úgy forgolódott a hegyen, mint a csík, terelte a felhőt, összemérte vele az erejét, szorongatta... No, no még egy kicsit, még emerről... Erő dagasztotta a mellét, szeme villámokat szórt, a két kezét égnek emelte, és bővült. A szél szétfújta az irhamellényét, és mellbe vágta, a felhő morgott, villámokat köpködött, esőt csapkodott a szemébe, a feje felett remegett, leomlásra készen, ő pedig, verejtékben ázva, alig jutva lélegzethez, vadul forgolódott a hegytetőn, félt, hogy a maradék ereje is elhagyja. Érezte, hogy már fogytán az ereje, hogy a melle Űres, hogy a szél elveszi a hangját, az eső elönti a szemét, a felhő legyűri, és utolsó erejét összeszedve, ég felé emelte a kurta kis botot.

– Állj!...

S a felhő hirtelen megállt. Csodálkozva felemelte a szélét, felágaskodott, mint egy ló, a hátsó lábára; belsejében harag, a gyengesége miatti kétségbeesés bugyborékol, és már könyörgött:

– Eressz! Hova legyek?

– Nem eresztetek!

– Eressz, mert elveszünk! – siránkoztak a szellemek, a jéggel tömött zsákok súlya alatt görnyedezve.

– Ahá! Most kérsz! ... Megbűvöllek: eredj az ismeretlenségbe, a szakadékba, ahol nem nyerít ló, nem bög tehén, nem bégetnek juhok, ahová még a varjak se szállnak, keresztény hang nem jut el... Oda eleresztlek...

És csodák csodája: a felhő megadta magát, engedelmesen balra fordult, és a folyó felett bontotta ki a zsákokat: megszórta sűrű jéggel a kőpartot. Fehér függöny takarta el a hegyeket, és a mély völgyben valami csobogott, összetöredezett, tompán suhogott. Jura a földre zuhant, és hangosan zihált.

És amikor a nap szétszaggatta a felhőket, és a vizes fűszálak hirtelen elmosolyodtak, mintegy álomban látta, hogy Palahna feléje szalad. Az egész asszony nyájasan sugárzott, mint a nap, fülébe hajolt, és izgatottan kérdezte:

– Nem történt valami bajod, Jurcsik?

– Semmi, Palahnocska, lelkecském, semmi. Gyere ide. Elhárítottam a vihart... – És két karját feléje tárta.

Így lett Palahna a Jurij szeretője.

***

Iván csodálkozott Palahnán. Az asszony azelőtt is szeretett pompásan öltözni, de most mi ütött belé: még hétköznapon is selyemkendőt viselt, drága, ékesen kihímzett kendőket, aranyszállal átszőtt, csillogó szoknyát, és nehéz pénzfüzérek húzták a nyakát. El-eltűnt hazulról, és későn tért haza, pirosan, ziláltan, szinte részegen.

– Hol kujtorogsz folyton?! – mérgeskedett Iván. – Szép gazdasszony!

De Palahna csak nevetett.

– Ohó! Hát nekem már mulatnom sem szabad?... Én szórakozni akarok. Egyszer élünk...

Ami igaz, az igaz: rövid az életünk, éppen csak felvillan, és máris vége. Iván maga is így gondolta, de Palahna túlságosan messzire ment. Napról napra a kocsmában iddógált Jurával, a varázsióval, az emberek szeme láttára ölelkezett és csókolózott vele, azt sem titkolta, hogy szeretője van. De hát nem újság az ilyesmi! Amióta világ a világ, olyan nem volt, hogy valaki egy ember mellett kitarson.

Mindenki róluk beszélt, Palahnáról és Juráról, Iván is hallotta, de közönyösen fogta fel. Ha a varázsló, hát legyen a varázsló. Palahna virult, és vígan volt, Iván pedig búsult, összeaszott, ereje fogyott. Maga is csodálkozott a változáson. Mi történt vele? Az ereje mindjobban elhagyta, szeme valahogy révedező és vizenyős lett, és mélyen beesett, az élet elvesztette ízét. Még a jószágban sem lelta a régi örömét. Megrontották talán, szemmel verte meg valaki? Palahna miatt nem bánkódott, még csak sértődést sem érzett a szívében, noha megverekedett miatta Jurával.

Nem haragból, hanem, mert „illik”, ahogy az emberek mondják. Ha Szemen, az unokatestvére, be nem avatkozik, talán semmi se történt volna.

Szemen egy alkalommal, amikor a kocsmában találkoztak, arcul ütötte Jurát:

– Hát te, gazember, mit akarsz Palahnával, van feleséged!

Iván akkor elszégyellte magát. Jurához ugrott.

– Törődj a te Hafijáddal, azén feleségemet pedig hagyd! – és fókusával Jura képe előtt hadonászott.

– A vásáron vetted? – fortyant fel Jura.

És már az ő fokosa is ott villogott Iván szeme előtt.

– A kórság essék beléd!

– Te haramia!...

–No, nesze!...

Iván vágott oda elsőnek, egyenest a homlokába. De Jurának, bár elöntötte a vér, sikerült az Iván szeme közé csapnia, és a mellén is megvérezte. Mind a ketten megvakultak a szemüket döntő forró vérhullámtól, de azért villogtatták a fókusukat, egymás mellébe csapva. Halálos táncot jártak ezek a forró vértől gőzölgő, piros maszkok. Jurának már megnyomorodott a keze, de egy szerencsés

csapással hirtelen kettőbe szelte Iván fokosát. Iván lehajolt, várta a halált, de Jura hirtelen legyűrte a dühét, és egy nagyszerű, szép mozdulattal eldobta a maga kis szekercéjét.

– Fegyvertelenre nem fogok szekercét...

Akkor birokra keltek. Alig bírták szétválasztani őket.

Na jó. Iván megmosta a sebeit, vérrel festette meg a Cseremost, és ment a juhaihoz. Ott talált nyugtot és vigasztalást.

De a verekedés sem segített. Minden a régiben maradt. Palahna Ugyanúgy nem tartózkodott otthon, Iván Ugyanúgy aszott. A bőre megfeketedett és rátapadt a csontjaira, a szeme még jobban beesett, láz gyötörte, ingerültség és nyugtalanság rázta. Még az étvágyát is elvesztette.

„Akárhogy is, a varázsló műve ez – gondolta keserűen. – Az életemre tör, el akar emészteni, azért sorvasztja el a testem...”

Javasasszonyhoz járt, az megpróbálta elhárítani a bajt, de nem Segített: úgy látszik, a varázsló erősebb.

Végre bizonyosságot is szerzett. Egyszer, amint Jura portája előtt ment el, Palahna hangját hallotta. Ő az? Elakadt a lélegzete.

Szívére szorítva kezét, fülét a deszkakerítéshez tapasztotta. Nem tévedett: ott volt Palahna. Csendesen megindult a kerítés mellett, keresett egy rést, ahol benézhetne. Végre sikerült egy kis lyukat találnia, és megpillantotta Palahnát a varázslóval. Jura lehajolva, egy agyagbábút tartott Palahna elé, és ujjaival bökdöste, a fejétől a talpáig.

– Ide verek egy kis pecket – suttogta baljósan –, és elszárad a keze meg a lába. Ha a gyomrába verem, akkor a gyomra sínyli meg: nem tud enni

– És ha a fejébe versz? – tudakolta kíváncsian Palahna.

– Akkor nyomban elpusztul...

Ezek ellene szövetkeznek!

A felismerés köddel borította el Iván agyát. Átugrik a kerítésen, és ott helyben agyonveri mind a kettőt. Kezébe szorította a baltát, szemével méregette a kerítést, de egyszerre elernyed. Erőtlenség és közöny lett ismét úrrá egész testén. Miért? Mi célból? Úgy látszik, így rendelte a sors. Egyszerre megdermedt, erőtlenül leeresztette a baltát, és elvánszorgott. Bódultan ment, nem érezte a földet a lába alatt, elvesztette az utat. Piros karikák ugráltak a szeme előtt, és szétfolytak a hegyeken.

Merre ment? Nem emlékezett rá. Céltalanul bolyongott, felmászott a hegyekre, le-föl kapaszkodott, amerre a lába vitte. Végül ráeszmélt, hogy a folyó partján ül. Lábánál csobogott, zúgott a víz, a zöld hegyek vére, és ő gondolatok nélkül nézett a sodrába, míg végül kimerült agyában felderengett az első világos gondolat: ezen a helyen gázolt át valamikor Maricska. Itt ragadta el az ár. Akkor aztán felrajzoltak az emlékei, előntötték az üres agyát. Ismét látta Maricskát, a kedves arcát, egyszerű és őszinte szívélyességét, hallotta a hangját, a dalocskáit... „Emlékezz rám, én kedvesem, kétszer is napjában, én is gondolok majd terád, hétszer egy órában...” És ebből már semmi sincs. Nincs, és soha nem tér vissza, mint ahogy a folyóra sem térhet vissza az a tajték, amelyik a vízen úszik. Akkor Maricska, most meg ő... A csillaga már alig-alig pislákol az égen, lehullani készül. Mert mi az életünk? Mint égen a villám, mint a cseresznyefa virága... Törekény és röpke életü...

A nap elbújt a hegyek mögé, a csendes esti árnyékokban füstölögni kezdtek a hucul kunyhók. Kékes füst gomolygott ki a tetők résein, sűrűn beburkolta a házakat, amelyek úgy virítottak, mint nagy kék virágok.

Bánat kerítette hatalmába Iván szívét, valami jobbra sóvárgott a lelke, bár maga sem tudta, mire; más, szebb világba kíváncsított, ahol megpihenhetne...

És amikor leszállt az éj, és a sötét hegyek elszórt tanyák fényeivel hunyorogtak, mint valami szörny a gonosz szemével, Iván érezte, hogy az ellenséges erők hatatmasabbak nála, hogy a küzdelemben máris alulmaradt.

***

Felébredt.

– Kelj fel – ébresztgette Maricska –, kelj fel, és menjünk!

Iván ránézett, és egy cseppet sem csodálkozott. Jó, hogy a lány végre eljött.

Felkelt, és megindult utána.

Szóltanul kapaszkodott fel a hegyre; éjszaka volt már, de Iván tisztán látta a csillagok fényénél a lány arcát. Átmásztak a kerítésen, amelyik a cárinkát az erdőtől elválasztotta, és sűrű fenyőrengetegbe értek.

– Miért vagy ilyen sápadt? Beteg vagy? – kérdezte Maricska.

– Miattad, lelkem Maricskám... utánad búsultam...

Nem kérdezte, hová mennek. Olyan jó volt mellette.

– Emlékszel-e, szívem Ivánko, amikor itt találkoztunk az erdőszélen: te játszottál nekem, én meg a nyakad köré fontam a karomat, és a kedves kis fürtjeidet csókolgattam?

– Haj, emlékszem, Maricska, soha el nem felejttem...

Ott látja Maricskát, de különös, ugyanakkor tudja, hogy nem Maricska az, hanem egy tündér. Mellette ment, és félt előreengedni Maricskát, nehogy meglássa hátán a véres lyukat, ne lássa a szívét, a belsejét és mindent, ahogy az a tündéreknél szokásos. A keskeny ösvényen Maricskához simult, csak hogy mellette menjen, ne maradjon hátra, és érezze a teste melegét.

– Régen meg akartalak kérdezni: mért ütöttél arcul. Akkor, emlékszel, amikor az apáink verekedtek, és én a székér tövében remegtem a vér látásától...

– Te aztán elfutottál, én meg a vízbe dobtam a pántlikádat, és te cukorkát adtál nekem?...

– Én rögtön megszerettelek...

Mind mélyebben hatoltak az erdőbe. A fekete fenyőfák szelíden terjesztették fejük fölé borzas ágaikat, mintha megáldanák őket; mindenütt szigorú, magába zárkózott csend uralkodott, és csak a völgyekben csapkodott harsogva, zúgva a patakok tajtékos szeszélye...

– Egyszer meg akartalak ijeszteni, és elbújtam. Befürtam magam a mohába, páfrányokkal takaróztam, és csendesen feküdtem. Te szolongattál, kerestél, csaknem sírtál. Én pedig csak feküdtem, és magamba fojtottam a nevetésemet. És amikor Végre megtaláltál, mit tettél velem?...

–Haha!

– Jaj, te!... Te szégyentelen!... – kedvesen elbiggyesztette az ajkát, és olyan huncutul nézett rá.

– Haha! – nevetett Iván.

– Haha! – nevettek mind a ketten, összesimulva.

Maricska emlékezetébe idézte valamennyi gyermeki multságukat, amikor a hideg pataokban fürödtek, a tréfákat és dalokat, örömeiket és félelmeiket, a forró öleléseket, és az elválás kínját. Mindezeket a kedves apróságokat, amik a szívüket melengették.

– Mért jöttél le olyan sokára a hegyi legelőkről, Ivánko? Mit csináltál ott?

Iván el akarta mondani, hogy miként hívta őt az erdei tündér a Maricska hangján, de nem idézte föl ezt az emléket. A tudata kettéhasadt. Tudta, hogy ott van mellette Maricska, és tudta, hogy Maricska nincs a világon, hogy valaki más vezeti őt, nem tudja, hová, valami hegycsúcsra, hogy ott elveszejtse. És mégis jól érezte magát, csak ment a kacagása, a kislányos csevegése után, semmitől sem félve, könnyedén és boldogan, mint valamikor régen.

Minden gondja-baja, halálfélelme, Palahna és az ellenséges varázsló – eltűnt valahová, szertefoszlott, mintha soha nem is lett volna. A szomorúságot nem ismerő fiatalság és öröm vezette ismét ezeken a néptelen magasságokon, amelyek olyan holtak és magányosak voltak, hogy még az erdő suttogása sem tudott megmaradni, és leszállt a völgybe a patakok zúgásával.

– Én egyre néztelek, és egyre vártam, hogy mikor jössz le a hegyi legelőről. Nem ettem, nem ittam, a dalocskákat szerteszórtam, beborult a világ körülöttem... Amíg szerettük egymást, a száraz tölgyek is virágoztak, de amikor elváltunk, a zöldek is kiszáradtak...

– Ne mondd ezt, Maricska, ne mondd, kedvesem... Most már együtt vagyunk, és örökre együtt maradunk.

– Örökre? Haha...

Iván összerezzent, és felállt. A száraz, baljós nevetés a szívébe hasított. Hitetlenül nézett a lányra:

– Te nevetsz, Maricska?

– Dehogy, Ivanko! Nem nevettem. Képzelődtél. Már megálltál? Nehezedre esik a járás? Gyereünk még egy kicsit. Gyereünk!...

Maricska könyörgött – és ő ment tovább, vállával erősen a vállához simult, és egyetlen vágya volt csak: hogy így menjenek, hogy el ne maradjon, meg ne lássa, hogy Maricskának a ruhája helyén, a háta helyén... Jaj, mi van ott... gondolni sem akart rá...

Az erdő egyre sűrűbb lett. Korhadt fenyők fanyar illata, az erdei temető szaga szállt feléjük a sűrűből, ahol a halott fenyők korhadoztak, és mérges gombák – galóca és galambica – tenyészték. A csúszós moha alatt nagy, hideg kövek meredtek, és csupasz fenyőfagyökerek hálózta be a száraz tűlevelekkel telehintett ösvényeket.

Egyre messzebb és messzebb mentek, behatoltak az erdős hegyvidék hideg, barátságtalan mélyébe.

Kiértek egy kis tisztásra. Ott valamivel világosabb volt, mintha a fenyőfák elzárták volna a mélységes éjszaka feketeségét.

Maricska egyszerre megremegett és megállt. Kinyújtotta a nyakát, és hallgatózott. Iván látta, hogy nyugtalanság felhőzi az arcát, és ráncolja a szemöldökét. Mi történt? De Maricska türelmetlenül félbeszakította a kérdését, ujját az ajkára illesztette a hallgatás jeléül, és egyszerre eltűnt. Mindez olyan váratlan és különös volt, hogy Iván nem tudott magához térni.

Mitől ijedt meg Maricska, hová és miért futott el? Ott állt egy darabig egy helyben, várta, hogy a lány mindjárt visszatér, de sokáig nem jött, erre halkán szólította:

– Maricska!

A fenyőfaágak puha takarója elnyelte ezt a kiáltást, és ismét csend lett.

Iván megriadt. Meg akarta keresni Maricskát, de nem tudta, merrefelé induljon, mert nem figyelte meg, hogy merre tűnt el. Még eltévedt itt az erdőben, vagy szakadékba zuhan. Ne rakjon-e tüzet? Maricska meglátja a fényét, és akkor visszatalál hozzá!

Száraz ágakat dobált egymásra, és meggyújtotta. A tűz halkán pattogott és füstöt eregetett. És amikor a füst a tűz felett meglengett, a bozontos fenyők árnyékai is meglódtak, és ellepték a tisztást.

Iván leült egy fatuskóra, és körülnézett. Az egész tisztás tele volt korhadó fatörzsekkel, hegyes fenyőcsúcsok szűrős hálójával, amelyek közt vad málna kúszott. Az alsó, vékony és száraz fenyőgallyak rőt szakállakként lógtak.

Ismét elfogta a szomorúság. Megint egyedül volt. Maricska nem jött. Pipára gyújtott, és a tűzbe bámult, hogy valamivel megrövidítse a várakozást. Maricskának vissza kell jönnie. Szinte már hallotta is a lépéseit, a lába alatt a gallyak ropogását. Ó! Végre itt van... Fel akart kelni, hogy elébe menjen, de nem bírta...

A száraz ágak halkán szétváltak, és valami ember lépett elő az erdőből.

Ruhátlan volt. Sötét, puha szőr lepte az egész testét, keretezte jószágos, kerek szemét, és szakállával egybefolyva lógott a mellére. Nagy hasára tette a gypjával benőtt kezét, és Ivánhoz közeledett.

Akkor Iván egyszerre felismerte. A vidám Csuhsztir volt, a jó erdei szellem, aki megóvja az embereket a gonosz tündérektől. Halált jelent a számukra: megfogja és szétépi őket...

A Csuhsztir kedélyesen elmosolyodott, hamiskásan rákacsintott Ivánra, és megkérdezte:

– Hová szaladt el?

– Kicsoda?

– A tündér.

„Maricskáról beszél – gondolta rémulten Iván, és a szíve hevesen kalapált a mellében. – Hát ezért tűnt el!...”

– Nem tudom... Nem láttam... – felelte közönyösen, és helytel kínálta a Csuhszirt.

– Üljön le!

A Csuhszirt leült egy fatönkre, lerázta magáról a száraz tüleveleket, és a tűz felé nyújtotta a lábát.

Hallgattak. Az erdei szellem a tűznél melegedett, és kerek hasát simogatta, Iván pedig kitaratóan arra gondolt, milyen módon tartsa ott minél tovább, hogy Maricska messzire elszaladhasson.

De maga a Csuhszirt jött segítségére.

Ravasz szemmel kacsintott rá Ivánra, és így szólt:

– Nem táncolnál velem kicsinykét?

– Miért ne? – mondta Iván örömmel, és felállt.

Gallyakat dobott a tűzre, a bocskorára pillantott, helyreráncigálta az ingét, és felkészült a táncra.

A Csuhszirt csípőre tette a két Szőrös kezét, és máris ringatózott...

–No, kezd el!...

Na jó, ha kezdeni kell, hát elkezd.

Iván dobbantott egyet, előrelelendítette a lábát, egész testével meglódult, és rákezdte a könnyű hucul táncot. A Csuhszirt mulatságosan illegett előtte. Összehunyorította a szemét, szájával cuppogott, rázta a hasát, és a két lába, amely olyan szőrös volt, mint a medvéé, esetlenül topogott egy helyben, behajlott és kiegyenesedett, mint vastag keréktalpak. A tánc láthatóan felmelegítette. Mind magasabbra ugrált, mélyebbre guggolgatott, vidám morgással biztatta magát, és úgy zihált, mint egy kovácsfűjtató. Verejték ütközött ki nagy cseppekben a szeme körül, patakokban folyt a homlokáról a szájára, a hóna alatt és a hasán, úgy fénylett, mint a lóé, de csak járta, hévvel.

No, egy hajdut!²⁶ Még egyet! – kiáltott Ivánra, és talpával verte a földet.

– Rajta, sánta!... Rajta, vak!... – biztatta Iván. – Ho-hó! Ha tánc, hát legyen tánc!

– Legyen ám! – tapsolt a Csuhszirt, a földig leguggolt, és maga körül forgott.

– Hahaha! – csapkodta Iván a combját.

Hogy ő ne tudna táncolni?

A tűz vidáman fellángolt, és elválasztotta a táncolóktól az árnyékukat, amelyek ott csapongtak, vonaglottak a fényel elöntött tisztáson.

A Csuhszirt elfáradt. Minden pillanatban homlokához emelte vastag, karmos kezét, verejtékét törölgette, és már nem ugrált, hanem csak a szőrös testét riszálta egy helyben.

Talán elég már? – kérdezte lihegve.

– Ej, dehogy... még egy kicsit...

Iván maga is majd eldőlt már a fáradságtól. Kihevült, csupa víz volt, a lába fájt, és zihálva kapkodott a levegő után.

– Majd még muzsikálok a tánchoz – biztatta a Csuhszirt, és előhúzta övéből a furulyáját. – Te még ilyet nem hallottál, bizisten!

Rákezdte azt a dalt, amelyiket az erdőben az rossz szellemtől hallott: „Ihol a kecskéim!... Ihol a kecskéim!...” – és a Csuhszirt felélénkült a dal hangjaitól, ismét magasabbra dobálta a lábát, teljesen lehunyta szemét, és mintha megfeledkezett volna a fáradságról.

Maricska most már nyugodt lehetett.

„Szaladj, Maricska... ne félj, lelkem... az ellenséged táncol...” –dalolta a furulya.

A Csuhszirt szőre a testéhez tapadt, mintha az imént mászott volna ki a vízből, és a nyál vastag sugárban csorgott a mozgás élvezetétől kitátott szájából. Egész teste csillogott a tűz fényében,

²⁶ A hajdu: a tánc egy figurája.

Iván pedig vidám muzsikálással biztatta, és mintegy őrjöngve, önkívületben, a végsőkéig kimerülve verte a tisztás köveit a lábával, amelyről már leszakadt a bocskor.

Végül a Csuhsztir kimerült.

– Elég, nem bírom...

A fübe zuhant, és lehunytt szemmel hangosan zihált. Iván a Csuhsztir mellé rogyott a fübe. És együtt lihegték. A Csuhsztir végre halkán kuncogva megszólalt:

– No, ma jól kiugráltam magamat...

Elégedetten nyomkodta a gömbölyű hasát, krákolgott, lesimította mellén a szőrt, és búcsúzkodni kezdett.

– Köszönöm szépen a táncot...

– Váljék egészségére.

– Minden jót...

Széthúzta a Száraz fenyőgallyakat, és eltűnt az erdőben...

Ismét homály és csend borult a tisztásra. A kialvóban levő tűz már csak egyetlen szem vörös parázssal pislákol a homályban.

De hát hol van Maricska?

Ivánnak még sok mondanivalója volt a számára. El akarta beszélni neki az egész életét, hogy mennyire bánkódott utána, az örömtelen napokat, magányosságát az ellenségei közt, a szerencsétlen házasságát... De hol Van? Hova ment? Talán balra? Mintha bal felé látta volna utoljára.

Balra indult. Itt sűrű rengeteg húzódott. A fenyők olyan szorosan álltak egymás mellett, hogy a mohos törzsek között csak nehezen tudott átmászni. A száraz alsó gallyak összeszurkálták az arcát. De ő csak ment, bolyongott a sűrű homályban, folytonosan megbotlott, és beleütközött a fatörzsekbe. Némelykor úgy rémlett, hogy hívja valaki. Felállt, visszafojtotta a lélegzetét, és hallgatózott. De az erdőt olyan mélységes csend ülte meg, hogy a száraz gallyak zizegése, amelyeket a vállával súrolt, hangos zuhanásnak rémlett, mintha egy szekercével kivágott fa dőlt volna le az erdőben. Továbbment, két kezét előrenyújtva, mint egy vak, aki így tapogatja a levegőt félelmében, hogy akadályba ütközik. Hirtelen halk, sóhaj szerű hang ütötte meg a fülét:

–Iva!...

Háta mögül jött a hang, valahonnan a mélyből, mintha a fenyőtű tengerén törne át.

Tehát Maricska amarra van.

Vissza kellett fordulni. Iván sietve megindult, térdével a fáknak ütközött, két kézzel hajtogatta félre a gallyakat, és összehunyorította szemét, nehogy a tűlevelek megsúrják. Az éjszaka mintha a lábába csimpszkodott volna, és nem eresztette, ő pedig vonszolta magával, és a mellével hasította. Már régóta bolyongott, de nem találta meg a tisztást. Lába alatt a talaj most lejtősre fordult. Nagy kövek állták útját. Kerülgette őket, megmegcsúszott a síkos mohán, görcsös gyökerekbe botlott, és a fübe kapaszkodott, hogy el ne essék.

És Újra feléje szállt a vékonyka kiáltás, a mélyből jött, a lába alól, az erdő elfojtotta:

– Iva-a!

Kiáltani akart feleletül Maricskának, de nem mert, nehogy a Csuhsztir meghallja.

Most már tudta, hol keresse Őt. Balra kell fordulni, és leereszkedni. De ott még meredekebb volt, és furcsának tűnt, hogy Maricska hogy tudott ott lemenni. Apró kövek indultak meg a lába alatt, és tompa zörgéssel hullottak a fekete mélységbe. De Iván Ügyes volt, és megszokta a hegyeket, meg tudott állni a meredély szélén, és ismét vigyázva keresett a lábának támasztékot. Távolság még nehezebb lett a leereszkedés. Egyszer csaknem lezuhant, de idejében sikerült egy kiugró sziklába megkapaszkodnia, és a két kezén lógott. Nem tudta, hogy mi van ott alatta, de érezte a hideget, és a feneketlen mélység baljós lehetőségét, amely feléje tátotta telhetetlen torkát.

– Iva-a! – sóhajtotta Maricska valahol a mélyben, a szeretet és a gyötrődés hangján.

– Megyek, Maricska! – vergődött Iván mellében a felelet, amely félt kirepülni onnan.

Már megfeledkezett az óvatosságról. Úgy ugrált a köveken, mint egy megvadult kos, nyitott szájával kapkodta a levegőt, megnyomorította kezét- lábát, mellével olykor rázuhant egy éles sziklára, olykor elvesztette lába alól a talajt, és a vágyódás forró ködén át, amelyben a völgy felé törtetett, csak azt hallotta, hogy sürgeti a drága hang:

– Iva-a!...

– Itt vagyok! – kiáltotta, és hirtelen érezte, hogy a feneketlen mélység vonzza. Nyakon ragadta Őt, és hátrafelé hajlítja. Két karjával a levegőbe kapott, lábával kereste a követ, amely kiszakadt alóla, és érezte, hogy lefelé repül, hidegséggel és különös ürességgel egész testében. A súlyos fekete hegy kiterjesztette fenyőszárnyait, és hirtelen, mint egy nagy madár, az égbe röppent felette, és heves, halálos kíváncsiság gyúlt az agyában: mibe üti a fejét? Még hallotta a csontok ropogását, elviselhetetlen fájdalmat érzett, teste görcsösen összerándult – és minden szétfolyt a piros tűzben, amely az életét elhamvasztotta...

Másnap akadtak rá a pásztorok, már alig élt.

Bánatosan adta tudtul a trembita a hegyeknek a halálhírét.

Mert a halálnak itt saját hangja van, amelyen a magányos kicserákhoz szól. Lovak patái csattogtak a köves ösvényeken, és bocskorok csoszogtak az éjszaka homályában, ahogy a hegyek közt szétszórt emberi vackokból a szomszédok siettek a halottvirrasztásra. Térdet hajtottak a tetem előtt, pénzt raktak a mellére a lélek átszállítására, és szóltanul Űltek a lócákra. Ősz hajak elegyedtek a piros kendők tűzével, egészséges pír a ráncos arcok sárga viaszával.

A síri fény egyforma árnyékok hálóját szőtte a halott arcán és az élőkén. Rezgett a sok gazdasszony tokája, csendesen fénylettek az öreges szemek a halált tisztelve; bölcs nyugalom egyesített életet és halált, és a kérges, munkában megfáradt kezek súlyosan pihentek a térdeken.

Palahna megigazította a halotti leplet, és ujjai érezték a holttetem hidegét, ugyanakkor a gyertyákon folydogáló viasz meleg, édeskés illata melléből a torkába kergette a bánatot.

A trembiták sírtak az ablak alatt.

Iván sárga arca nyugodtan feküdt a lepedőn, magába zárva valamit, amit csak ő tudott, és a jobb Szeme ravaszul nézett a kissé felhúzott szemöldök alól a mellén fénylő garasokra, összekulcsolt kezére, amelyben gyertya égett.

A holttest fejénél láthatatlanul pihent a lélek: még nem mert a házból kirepülni. Palahna öhozzá fordult, férje magányos kis lelkéhez, amely árván simult a mozdulatlan testhez.

– Mért nem beszélsz hozzám, mért nem nézel énrám, mért nem pólyálsz be a bütyköket az ujjam hegyén? Milyen útra indulsz, kedves férjem, honnan néztelek téged? – kiáltott Palahna, és érdes hangja elelcuklott a panaszos sirámoktól.

– Szépen siratja – bólogattak az öreg szomszédasszonyok, és hallgatták a feltörő sóhajokat, amelyek az emberi hangok morájába olvadtak.

– Együtt pásztoroktunk a hegyi legelőn... Egyszer éppen a juhokat legeltettük, amikor olyan jéges szél kerekedett, mint télen... Olyan fergeteg tombolt, hogy minden elsötétült, de ő, a megboldogult... – mesélte egy gazda a szomszédainak.

S a szomszédok ajka is emlékeket morzsolt, mert illet megvigasztalni a testtől elvált bánatos lelket...

– Te elmentél, és magamra hagytál engem... Kivel gazdálkodjak már most, kivel gondozzam a jószágot? – kérdezte Palahna a férje lelkét.

A nyitott ajtón, egyenest a sötét éjszakából egyre újabb vendégek léptek be a házba. Térdet hajtottak a tetem előtt, rézgarasok csörrentek Iván mellén, és az emberek összébb húzódtak a lócákon, hogy helyet adjanak az újonnan jötteknek.

A vastag gyertyák lassan olvadozva viaszkönnyeket hullattak, sápadt láng nyaldosta a fülledt levegőt, és kékes füst terjengett a házban a viasz émelyítő illatával és a testek verejtékszagával elegyedve a tompa beszédmoraj felett.

Szorosan voltak odabent. Arc archoz hajolt, a meleg leheletek összevegyültek, verejtékes homlokok fénylettek a síri világosságban, amely szivárványos tüzeket gyújtogatott az aranyszállal átszőtt rokolyákon, az öveken és a tarisznyákon. S a ház egyre újabb vendégekkel telt meg, akik már a küszöbön tolongtak.

A holttest megmozdult. Zuzmószerű fehéres foltok siklottak rajta alig észrevehető árnyékként.

– Kedves jó férjem, de nagy bajra hagyta itt engem... – siránkozott Palahna. – Nem lesz, aki a városba bemenjen, és adjon és vegyen, és hozzon

Az ablak alatt pedig bánatosan szólt a trembita és adta tovább a panaszát megsokszorozva.

Nem elég-e már a szegény léleknek a siratásból?

Nyilván ez a gondolat rejlett a nyomasztó bánat súlya alatt, mert odakint már mozgolódás támadt. Még bátortalanul dobogtak a lábak, lökdösődtek a könyökök, nyikordult időnként egy lóca, a hangok elcsuklottak, és beleolvadtak a tömeg tompa morájába. És hirtelen csilingelő női kacaj szaggatta szét a bánat súlyos lepleit, az addig elfojtott zaj kirobbant, mint ahogy a láng kicsap a fekete füstgomoly alól.

– Hé, te nagyorrú, vegyél tőlem nyulat! – rikkantott egy fiatal férfihang, és feleletül fojtott nevetés hallatszott.

– Haha! Nagyorrú!...

– Nem akarok.

Elkezdődött a multság.

Az ajtó közelében ülők hátat fordítottak a holttestnek, készen arra, hogy a játékba bekapcsolódjanak. Vidám mosoly simította ki a redőket a még egy pillanattal előbb komor, bánatos arcokon, és egyre messzebbre és messzebbre jutott, mind szélesebb kört ragadott magával, és már egészen a halotthoz ért.

– Haha! Púpos!... Haha! Sánta!...

A gyertyák lángja libegett-lobogott ettől a nevetéstől, és komor füst szállt.

A vendégek egymás után felkeltek a lócákról, és a sarokba húzódtak, ahol a zsúfoltságban nagy vígság uralkodott.

A halott arcán egyre terjedtek a foltok, mintha titkos gondolatok mozgatnák, folytonosan kifejezést változtatva. Felfelé görbülő szája szélén mintha keserű tűnődés fagyott volna meg: mi az életünk? Egy villanás az égen, cseresznyevirág...

A pítvarajtóban már csókolóztak.

– Kit választasz?

– A fekete Anicskát.

Anicska, mintha nem akarna, vonakodott, de több tucat kéz kilökdöste a tömegeből, és forró ajkak bátorították:

– Eredj, kislány, eredj...

És Anicska megölelte azt a legényt, aki őt választotta, és cuppanós csókot nyomott az ajkára, általános vidám kiáltozás közepette.

A holttestről hamar megfeledkeztek. Csak három öregasszony maradt mellette, és nézte bánatosan üveges szemével a sárgás, dermedt arcon mászkáló legyet.

A menyecskék csatlakoztak a játékhoz. Szemükben még nem hunyt ki a gyászos fény, és nem mosódott el a halott képe, ám készséggel csókolóztak, közönyösen a férjük iránt, akik Ugyanúgy ölelgették és szorították magukhoz a mások feleségét.

Csókok cuppanós zaja hallatszott a házban, és összefonódott a bánatos trembita sirámával, amely szünet nélkül hirdette a távoli hegyeknek a magányos kicserin történt halált.

Palahna már nem siránkozott. Késő volt már, és a gazdasszonynak a vendégekkel kellett törődnie.

A jókedv egyre fokozódott. Fojtó lett a levegő, az emberek megizzadtak az irhamellényekben, beszívták a verejtékszagot, a meleg viasz és a már oszlásnak induló holttest szagát. Mind hangosan beszéltek, mintha elfelejtették volna, hogy mért vannak ott, a kalandjaikat mesélték és nagyokat nevettek. Két kézzel hadonászva hátra veregették egymást és a nőkre kacsingattak.

Akik nem fértek be a házba, azok tüzet raktak az udvaron, és vidám játékba fogtak körülötte. A pitvarban eloltották a fényt, a lányok sivalkodtak, a legények majd megpukkadtak a nevetéstől. A játék megreszkettette a ház falait, és üvöltéshullámokkal csapkodta a halott csendes fekhelyét.

A gyertyák sárga lángja elsötétült a sűrű levegőben. Még az öregek is részt vettek a mulatságban. Gondtalan hahota rázogatta ősz hajukat, kisimította arcukon a redőket, és felfedte a szuvas fogcsonkokat. Reszketős karjukat kiterjesztve segítettek a fiatalabbaknak elkapni a fehérnépet. Csörögtek a pénznyakláncok a menyecskék mellén, fülhasogató sikongatás hallatszott, recsegték a helyükről elmozdított padok, és nekiütődtek a lócának, amelyiken a halott feküdt.

– Haha!... Haha!... – harsogott a pokutyától²⁷ a küszöbig, egész embersorok görnyedeztek a nevetéstől hasukat fogva.

A nagy tülekedésben, visongásban, elviselhetetlen fahangon nyikorgott a „malom”.

– Mit öröltetsz? – kiáltozta kitartóan a molnár.

– Kukoricát – tolongtak köréje a lányok, és jelmezül hosszú kócszakállat ragasztva fel, civódtak egymással.

A vizes törülközőből csavart kemény kötél süvítve lendült jobbra-balra, és csapkodta a hátukat. Futottak előle, hangos hahota és kiáltozás közben feldöntötték a szembefutókat, port vertek fel, és rontották a levegőt. A padló reszketett a fiatal lábak súlyától, és a kiterített holttest fel-felugrott, sárga arca, amelyen még a halál sejtelmes mosolya játszadozott, meg- megrándult.

Mellén halkán csörögtek a rézgarasok, amelyeket jó emberek dobáltak oda a lélek átszállítására. Az ablakok alatt pedig bánatosan zokogtak a trembiták...

Csernyihiv, 1911. október

---

²⁷ A pokutya: amolyan díszsarok az ukrán házakban, ahol a lakók legkedvesebb és legmutatósbab tárgyaikat helyezik el.

MIHAJLO KOCJUBINSZKIJ

*INTERMEZZO*¹*(Intermezzo)*

Fordította: Brodszky Erzsébet

*A kononyivkai mezőknek ajánlva***Szereplők:**

A kimerültségem	Kakukk
Júniusi mezők	Pacsirták
A nap	A város vaskeze
Három fehér juhászkutya	Az emberi bánat

Már csak csomagolnom kellett... Annak a számtalan sok „kell”-nek egyike volt ez is, amelyek *annyira* kimerítettek és elvették az álmomat. Mindegy, hogy ez a „kell” kicsi vagy nagy dolog-e, a fontos az, hogy figyelmet követel, hogy már nem én parancsolok neki, hanem ő nekem. Valósággal rabjává lesz az ember ennek a sokfejű szörnyetegnek. Csak legalább néhanapján megszabadulhatnék tőle, elfeledném, pihennék. Elfáradtam.

Mert az élet megállás nélkül és könyörtelenül úgy ront rám, mint partra a hullám. Nemcsak a magamé, a másoké is. Különb, mit tudom én, hol végződik a magam élete, és a másoké hol kezdődik? Érzem, hogy árad belém az idegen lét, mint ajtón és ablakon a levegő, mint folyóba a patak. Nem tudok kitérni az emberek elől. *Nem tudok egyedül lenni.* Bevallom: irigylem a bolygókat: nekik megvan a kiszabott pályájuk, és semmi sem állja útjukat. Én pedig a magam útján mindig és mindenütt emberekkel találkozom.

Igen, utamat állod, és jogot formálsz rám. Mindenütt ott vagy. Te öltöztetted kőbe és vasba a földet, te vagy az, aki az épületek ablakaiból – ok ezer fekete szájból – örökké búzt lehetsz. Te vered fel a föld szent csöndjét gyarak zakatolásával, kerek zörgésével, szennyezed porral és füsttel a levegőt, fájdalomtól, örömtől és haragtól üvöltözöl. Mint egy vadállat. Mindenütt a tekintetteddel találkozom: kíváncsi, mohó pillantásod belém hatol, míg te, színeid és formáid sokféleségében szemembe akadsz... Nem kerülhetek ki... nem lehetek egyedül... Nemcsak mellettem jársz, hanem a legbensőbb lényembe hatolsz. Szívembe dobálsz, mint tulajdon őrzőhelyedre, a szenvedéseidet és fájdalmadat, tört reményeidet és kétségbeesésedet. A kegyetlenségedet és az állati ösztöneidet. Létednek egész szörnyűségét, minden mocskát. Törődsz is azzal, hogy engem gyötörsz? A parancsolóm akarsz lenni, úrrá akarsz lenni rajtam... a két kezemen, az értelmemen, az akaratomon és a szívemen. Ki akarsz szipolyozni engem, kiszívni minden véretem, mint egy vámpír. És meg is teszed. Én nem úgy élek, ahogy szeretnék, hanem ahogy te rendeled, számtalan „kell”-jeid és örökös „muszáj”-aid által.

Elfáradtam.

Kimerítettek az emberek. Meguntam, hogy vendégfogadó legyek, ahol ezek a teremtmények örökös tolonganak, kiabálnak, kapkodnak, és szemetelnek. Tárjuk ki az ablakokat! Szellőztessük ki a helyiséget! Dobjuk ki a szeméttel együtt a szemetelőket is. Tisztaság és nyugalom költözzék a házba.

Ki adja meg nekem az egyedüllét örömét? A halál? Az álom?

¹ Mihajlo Kocjubinszkij *Fata morgana*. Budapest–Uzsgorod: Európa Könyvkiadó – Kárpáti Kiadó, 1971. 163–177.

Hogy várom őket olykor!

Amikor pedig eljött a halál szépséges fivére, és magához ragadott, ott is meglestek az emberek. Saját létüket az enyémmel fantasztikus hálóba szőtték össze, igyekeztek fülemet és szívemet megtölteni mindazzal, ami őket eltöltötte ... Hallgasd csak, hallgasd' Itt is hozzám hozod a szenvedéseidet? Az aljasságodat? A szívem már képtelen többet befogadni. Csordultig telt. Hagyj békén!

Így volt ez éjjelente.

Napközben meg-megremegtem, ha a hátam mögött éreztem az ember árnyékát, és undorral figyeltem az emberi lét üvöltöző áradatát, amely a város valamennyi utcájából vadlovakként vágatott felém

***

A vonat emberi zsvajgással telten robogott. Úgy éreztem, hogy a város utánam nyújtja vaskezeit a mezőkre, és nem ereszt. Izgatott ez a bennem reszkető bizonytalanság: szétnyitja-e vasujjait ez a kéz, és elenged-e engem? Csakugyan kimenekülök ebből az üvöltözésből, és lakatlan zöld rónákra jutok? Összezárulnak mögöttem, és a vaskéz hasztalanul zörgeti csontjait? És körülöttem és bennem is csend lesz.

És amikor mindez ilyen egyszerűen és észrevétlenül bekövetkezett, nem hallottam a csendet: elfojtották az idegen hangok, semmitmondó szavak, olyan haszontalanok, mint a tavaszi ár sodorta forgácsok és szalmaszálak.

...Egy ismerős hölgy tizenöt éve szívbajban szenved ... tara-ra-ra ... tara-ra-ra ... a hadosztályunk akkor éppen ... tara-ra-ra ... tara-ra-ra ... ön hová utazik?...

A jegyeket kérem ... tara-ra-ra ... tara-ra-ra

Valamiféle zöld káosz örvénylett körülöttem, és kapott bele a bricska kerekeibe, s az égből itt olyan sok volt, hogy a szem elmerült benne, mint a tengerben, és kereste, hogy mibe kapaszkodjék. De tehetetlenül...

Végre otthon vagyunk. A fehér házfalak magamhoz térítenek. Ahogy a kocsi a tágas zöld udvarra befordult, megszólalt a kakukk. Akkor egyszerre nagy csendet éreztem. Az egész udvart betöltötte, a fák lombjai közt bujkált, s mély kék tágasságban rejtőzködött. Olyan csend volt, hogy a szívem dobogását szégyelltem.

***

Tíz, színültig homállyal telt, sötét szoba. Körülveszik a szobámat. Becsukom az ajtót, mintha attól félnék, hogy a résen kifolyik a lámpa fénye. Itt egyedül vagyok. Egy lélek sincs körülöttem. Kihalt csend van, de valamit mégis sejtek amott, a falon túl. Zavar. Mi van ott?

Érzem a fekete homály mélyén elmerült bútorok keménységét és a formáját, és hallom, hogy recseg a padló a súlyuk alatt. Ejnye, no, maradjatok Szépen a helyeteken, nyughassatok! Nem akarok rátok gondolni. Inkább lefekszem. Eloltom a lámpát, és belemerülök a fekete homályba. Talán akkor én is mit sem érző, lélektelen tárggyá válok. „Semmi”-vé. Olyan jó lenne semmivé válni, hangtalan, megzavarhatatlan nyugalommá. Hanem amott, a falon túl, van valami. Tudom, hogy ha bemennék abba a szobába, és gyufát sercentenék, tüstént minden a helyére ugranék – a székek, a kanapék, az ablakok, sőt még a karnisok is. Ki tudja, talán még elkaphatná a tekintetem az emberi alakokat – sápadt, elmosódott vonásokkal jelennek meg, mint a gobelineken –, mindazokat, akik itt hagyták képüket a tükrökben, hangjukat a résekben és sarkokban, formáikat a bútorok puha szőrmatracaiban, és árnyékukat a falakon. Ki tudja, mi történik ott, amit az emberi szem nem láthat...

No tessék! Micsoda ostobaság. Csendet és magányt kívántál, és most megkaptad. A fejedet csóválod. Nem hiszel a magányban?

Tudom is én?... Mit tudom én?... Biztos lehetek-e benne, hogy nem nyílik ki az ajtó ... csak picinykét, halk nyikordulással, és az ismeretlen, végtelen mély sötétségből nem kezdenek-e előjönni az emberek... mindazok, akik a szívembe rakták le, mint saját őrzőhelyükre, reményeiket, haragjukat és szenvedéseiket, vagy a vadállati véres kegyetlenségüket. Mindazok, akik elől nem tudok kitérni, akik kimerítettek. Mi különös van abban, ha megint eljönnek?... Már látom is őket. Hohó! De sokan vagytok! Ti vagytok azok, akiknek vére egy kis lyukon folyt ki, katonai puskagolyója nyomán, és ti vagytok... a száraz preparátumok: fehér zsákokba bújattak benneteket, köteleken himbáltak a levegőben, azután pedig rosszul betemetett gödrökbe helyeztek, ahonnan a kutyák kikapartak... Szemrehányóan néztek rám – és igazatok van. Tudjátok, egyszer olvastam, hogy felakasztottak benneteket, tizenkét embert... Egyszerre tizenkettőt... és ásítottam. Máskor pedig egy egész sor fehér zsákról szóló hírhez érett szilvát haraptam. Tudjátok, így az ujjaim közé fogtam egy csodálatos érett szemet... és éreztem a számban a kellemes, édes ízet... Látjátok, még el sem pirulok, az arcom sápadt, akár a tiétek, mert az iszonyat minden véretem kiszívta. Már egy csepp forró vérem sincs azoknak az élőhalottaknak a számára sem, akik közt ti véres kísértetekként jártok. Eredjete! Elfáradtam.

De csak jönnek az emberek. Egyik a másik után, végtelen sorban. Ellenségek és jó barátok, közeli ismerősök és távoliak – és mind a fülemben kiabálják életük vagy haláluk jajkiáltását, és mind itt hagyják a szívemben a talpuk nyomát. Befogom a fülem, bezárom a lelkemet, és kiabálni fogok: „Tilos a bejárás!”...

...Felnyitóm a szemem, és hirtelen meglátom az ablakon túl a mély kék eget és a nyírfaágakat. Kakukk szól. Kis kalapáccsal ütöget egy nagy kristályharangot. Ka-kukk! Ka-kukk! – és csendet hint a fűre. Hirtelen elképzelem a zöldellő udvart – már elnyelte a szobámat –, kiugrom az ágyból, és az ablakon kikiáltok a kakukkknak: „Ka-kukk... ka-kukk ... Jó reggelt!...”

Hej, de bőven is van itt minden: égbolt, napfény, derűs zöld természet.

Kiszaladok az udvarra. Ott vasláncok csörögnek, és dühösen, vadul ugatnak a kutyák. Nagy fehér juhászkutyák, akkorák, mint a medvék. A két hátsó lábukon ugrálnak, és a hosszú, bozontos szőr is ugrál rajtuk. Közelebb megyek hozzájuk. No, mi baj, kutyuska?... Hogy hívnak?... No, elég már, Overko... Se hall, se lát. Ugrál a vörös szeme, ugrál a széles homloka meg a fehér szőrmenadrágja. Mély torkából vicsorgó düh fenekedik, de nem tud egészen kitörni, és csak a boglyás szőrpamacokat hajigálja a magasba. No, mi bajod, Overko? Mitől ég az a két vörös szemed és olvad össze tüzeben a rettegés a gyűlölettel? Nem vagyok ellenséged, sem nem félek tőled. Legfeljebb kiharapsz egy darabot a testemből, vagy vért folyatsz ki a lábikrámból... Ugyan, micsoda semmiség ez! Micsoda semmiség, ha tudnád... No, csiba te, kutya, hallgass!... Igaz, megértelek: a lánc... Tán inkább arra haragszol, mint énrám... Miatta kell a mellső lábának a levegőben kapálóznia, az fojtogatja a torkodat és szorítja vissza izzó dühödöt. Várj csak egy kicsit! Mindjárt szabad leszel. Mit teszel akkor velem? No, maradj már veszteg, ne vadulj, amíg a láncot leveszem a nyakadról... most pedig uzsgyi! Hová, te, hová? Haha! Ni, ez az ostoba eb. Összehunyorította a szemét, a fejét félrekonyította, ugrott egyet, és ész nélkül, vakon eliramodik. Körmével szaggatja a fűvet, szétszórja, és a hátán felágaskodott bozontja leng-lobog utána. No, hát velem mi lesz? Rólam megfeledkeztél?

Most pedig pörög, mint a motolla... pörög... még egyszer... úgy. Ó, nemes eb! A szabadság drágább neked, mint a dühöd kielégítése.

Ezenközben Pavát ajánlják a figyelmembe, egy tiszteletre méltó matrónát, és a másik fiát. Ez a félelmes Trepov. Amíg Overko tisztán szangvinikus természet, és vaktában veti rá magát mindenre, mintha a vörös szeme előtt állandóan rózsás köd úszna – Trepov komoly és józan egyéniség. Teljes komolysággal, mintegy megfontoltan harapja át az ember torkát, és erős lábát, amellyel áldozatának a mellére lép, méltóságtudat hatja át. Még ha nyugodtan fekszik is, és a rózsás hasát vakarva bolhászkozik, nyesett fülét akkor is hegyezi, magas homlokú feje gondolkodik, és nedves nyelve olyan komolyan lóg ki agyarái között a szájából.

***

Napjaim most itt a sztyeppen, zöld vetésekkel telis-tele völgyben folydogálnak. Számtalan kis ösvény visz a vetések közt – titkos, meghitt utak, mintha csak a legközelebb állók számára volnának. A vetések pedig görgetik, görgetik zöld hullámaikat, és egészen az égbolt peremére loccsantják. Külön világom van most, gyöngyragyogóhoz hasonló, a két héja – egyik zöld, a másik világoskék – összecsapódott, és magukba zárták a napot, mint egy gyöngyszemet. Itt bolyongok, és nyugalmat keresek. Megyek. Muslincafelhő követ elmaradhatatlanul. Azt képzelhetem, hogy bolygó vagyok, amely a holdjaival együtt kering pályáján. Látom, amint egy csapkodó fekete varjúszárny kettőbe szeli a kék eget. És ettől kékebb az ég és feketébb a szárny.

Az égen a nap – a rónaságon pedig én. Más senki. Megyek. Kezemmel simogatom az árpa cobolyprémjét, a kalászos hullámok selymét. A szél hangfoszlányokat hord a fülembe, vegyes, sokféle zajt. Olyan forró, olyan türelmetlen, hogy csak úgy suhog tőle az ezüstfűrtös zab. Továbbmegyek – suhogás kísér. Kék folyóként halkán folydogál a len. Olyan csendes, nyugodt a zöld partjai között, hogy az ember szeretne csónakba szállni, és elindulni rajta. Amott pedig az árpa hajladozik, és szó... szövöget... vékony bajuszszálaiból zöld fátyolszövetet. Továbbmegyek. Csak szövöget. Ringatja a fátyolszövetet. Kis ösvények kígyóznak a rozstáblában, a szem nem látja őket, a láb tapogatja ki. Búzavirágok néznek fel az égre. Olyanná akartak lenni, mint az ég, és olyanná is lettek, mint az. Most búza következik. Kemény, szakálltalan kalásza a kezemet csapkodják, a szára meg a lábam alá kúszik. Továbbmegyek – csak búza és búza. Mikor lesz már vége? Úgy fut a szélben, mint egy rókacsapat, és hullámos háta fénylenek a napon. Én meg csak megyek, megyek, ugyanolyan magányosan, mint a nap az égen, és olyan jó, hogy nem kerül kettőnk közé egy harmadik árnyéka. A kalásztenger hullámai keresztülcsapnak rajtam, és valahová az ismeretlenségbe görögnek...

Végre megállok. Megállít a hajdina fehér haja, olyan illatos és könnyű, mintha méhszárnyak verték volna fel. Dalos hárfa terült éppen a lábam alá, és valamennyi húrja zeng. Állok és hallgatom.

Tele van a fülem a mezőnek ezzel a csodálatos zsongásával, ezzel a selyemsuhogással, a futó habokként szüntelenül ömlő, szóródó gabona zúgásával. És tele a két szemem a nap fényével, mert valamennyi kis szár tőle veszi a narancsszínű csillogást, és visszaverve neki adja vissza.

Egyszerre csak minden elsötétül, elhal. Megremegek. Mi ez? Mi okozza? Árnyék? Valamiféle más talán? Nem, csak egy kis felhő ... Egy pillanatnyi sötét bánat – és máris mosolyog minden jobbról, mosolyog balról, és az aranyló rónaság az égbolt pereméig libbentette szárnyát. Mintha fel akarna repülni. Ekkor tárult csak elébem egész határtalansága – meleg, élő, legyőzhetetlen ereje. Zab, búza, árpa – mindez egyetlen hatalmas hullamba folyt, mindent elönt, mindent foglyul ejt. Ifjú erő reszket, repes és tör elő a gabonaszárak minden hajszálcsovecskéjéből, a nedvekben reménység buzog, és az a nagy szomjúság, amelynek a neve: termékenység. És csak ekkor pillantottam meg a falut: nyomorúságos zsúpfedelek halmazát. Alig észrevehető. Zöld kezek szorítják és fojtogatják. Egészen a kunyhóig nyúlálnak. A falu úgy belegabalyodott a szántóföldekbe, mint a légy a pókhálóba. Mit tehetnek ilyen nagy erővel szemben ezek a kis kalyibák? Semmit! Összecsapnak felettük a zöld hullámok, és elnyelik őket. Mit is jelent nekik az ember? Semmit. Feltűnt a mezőn egy kicsinyke fehér folt, és elmerült benne. Kiabál? Dalol? Mozdulatokat tesz? A rónaság néma határtalansága elnyeli mindezt. És megint semmi. Még az ember lábnyomai is elmosódtak, nem látszanak: a mező elrejtje a kis utakat, ösvényeket. Csak görgeti, görgeti zöld hullámaikat, és az égbolt peremére loccsantja. Csak az ütemes, fojtott zúgás uralkodik mindenben, nyugodt és magabiztos, mint az örökkévalóság pulzusa. Akárcsak a mező felett feketéllő szélmalomszárnyak: egykedvűen és megállás nélkül forognak a levegőben, mintha azt mondanák: örökké így lesz ez... örökké így lesz... in saecula saeculorum ... in saecula saeculorum.²

² Örökkön-örökké (latin).

***

Későn tértem haza. A mezők illatával körüllegve, üdén, akár egy vadvirág. Ruhám ráncaiban hoztam a mezők illatát, mint az ószövetségi Izsák. Nyugodtan, egyedül üldögéltem az üres ház lépcsőtornácán, és néztem, hogyan építkeznek az éj. Könnyű oszlopokat emelt, árnyékok hálójával vonta be, ingatag, remegő falakat vont és lendített magasba, majd amikor mindez megszilárdult és sötétben állt, csillagos kupolát borított fölébe.

Most már nyugodtan alhatom, erős falaid ott állnak köztem és az egész világ között. Jó éjszákát, szántóföldek! Teneked is, kakukkmadár! Tudom, holnap a hajnali napsugárral együtt beröppen szobámba nőies alt hangod:ka-kukk! ... ka.-kukk! ... És tüstént felhangol a köszöntésed, legmeghittebb barátom.

***

Trepov! Overko! Pava!... Négy ujj a szájba, és vad sztyeppi füty. Futnak. Mint három fehér medve. Talán széjjeltépnek, de talán elfogadják a meghívásomat a mezőre. Hohó! Ez az Overko nem tud meglenni tréfa nélkül. Úgy ugrabugrál, mint egy ostoba borjú, és vörös szemével felém sandít. Trepov büszkén hordozza a bundáját, és úgy rakosgatja a lábát, mint négy fehér oszlopot. Nyesett fülét billegeti. Pava nyugodtan lépeget, mélabúsan riszálja a fenekét, és el-elmaradozgat. Mögöttük megyek, és látom a három terebélyes hát mozgását: puha, gyapjas, és erős hátuk, mint a vadállatoké.

Úgy veszem észre, hogy nemigen kedvükre való a mai túlságosan égető nap, amely ilyen virító foltokká változtatja őket, én azonban hálával telek el a nap iránt, és feléje tartok, szemtől szembe. Isten őrizz, hogy hátat fordítsak neki! Micsoda hálátlanság! Nagyon boldog vagyok, amiért itt találkozom vele, a tágasságban, ahol senki sem takarja el előlem az orcáját, és így beszélek hozzá: „Nap! Én hálás vagyok neked. Te arany magvakat vetsz el a lelkembe, ki tudja, hogy ebből a vetésből mi sarjad ki. Talán tűz?”

Drága vagy nekem, Nap. Iszlak téged, a meleg gyógyitalodat, úgy iszom, mint gyermek az anyatejet a legdrágább, legmelegebb emlőből. Még ha égetsz is, kedvvel öntöm magamba a tüzes italt, és megrészegülök tőle.

Szeretlek... azért, mert... hallgasd:

A „nemlét” homályából jöttem a világra – első sóhajom, és az első mozdulásom az anyai öl sötétjében fogant. És azóta is ez a homály uralkodik rajtam, és minden éjjel – életem felében – eltakarnak téged előlem, de én, mint a só a vízben, örökre felolvadok benne. Te csak vendég vagy az életemben, Nap, szívesen látott vendég, és amikor elmész, én igyekezlek tartóztatni téged. Elfogom a felhőkre vetett utolsó sugaradat; tűzben, lámpában, tűzijátékban folytatlak téged, összegyűjtelek a virágokról, a gyermekek kacajából, a kedvesem szeméből. Amikor kihunysz és elfutsz tőlem, megalkotom a hasonmásodat, „eszmény”-nek nevezem el, és a szívemben őrzöm. Ott világít nekem.

Tekints hát reám, Nap, és perzselj a lelkemet, mint ahogy a testemet perzseled, hogy szűnyogfullánk ne sebezhesse meg... (Azon veszem észre magamat, hogy úgy beszélek a Naphoz, mint élőlényhez. Azt jelentené ez, hogy máris hiányát érzem az emberek társaságának?)

Mendegélünk a földeken. Három fehér juhászkutya meg én. Halk suhogás úszik előttünk. A zsenge kis kalászok lehelete kék párává sűrűsödik. Valahol arrább fürj pitypalattylol, a rozs között egy tücsök ezüst húrja pendült. A levegő forróságtól rezeg, s az ezüstös délibádban távoli jegenyék imbolyognak. Tágasság, jó érzés, nyugalom.

A kutyák lihegnek. Leheveredtek a mezsgyére, mint három szőröcsomó, nyelvük kilóg, és horpaszukat kurta, szuszogó légzés emelgeti. Melljük telepedtem. Csak lélegzünk. Csend van.

Megáll az idő, vagy repül? Talán haza kellene mennünk?

Lustán feltápaszkodunk, lustán lépünk egyik lábról a másikra, és féltő gonddal visszük haza a nyugalmat. Kopár ugar mellett megyünk el. Melegen arcomba csapott a nyugalommal és reménységgel telt, porhanyós fekete szántás. Köszöntelek. Pihegess csak csendesen a napon, te, föld, ugyanúgy kifáradtál, mint én. Én is parlagon hevertem most a lelkemet...

***

Soha még ezelőtt ilyen világosan nem éreztem a kapcsolatokat a földdel, mint itt. A városban a földet kő és vas burkolja, és hozzáférhetetlen. Itt közel kerültem hozzá. Friss hajnalokon elsőnek keltegetem a kút még szendergő vizét. Ahogy az üres vödör feneké meglegyinti öblét, a víz mintegy álmában hangosan felsóhajt a mélyből, és lassan belefolydogál a vödörbe. Majd kékesszürkén reszket a napon. Iszom a friss, hideg, még álommal teli vizet, és arcomba fröcskölöm.

Aztán itt van a tej. Fehéren, illatosan habzik a pohárban, amikor az ajkamhoz emelem, tudom, hogy az a gyermeki hajfürthöz hasonló, puha bükköny folyik belém, amelyen még tegnap este fürtekben virítottak a lilaszínű pillangós virágok. A rét kivonatát iszom.

Vagy ez a dercés lisztből sült fekete kenyér, amelynek olyan pompás, falusias illata van. Olyan kedves nekem, mint a szemem előtt cseperedő gyerek. Itt szaladgál a mezőkön, mint valami bozontos vadállat, a hátát görbítgeti. A mező szélén pedig ott állnak a szélalmok, mint megannyi csapda, és már fenik a fogukat, hogy liszté őröljék a gabonaszemeket. Mindezt látom, és egyszerű, közvetlen viszonyban vagyok a földdel.

Itt, noha semmim sincs, gazdagnak érzem magam. Mert, minden párttól és programtól függetlenül enyém a föld. Az én tulajdonom. Az egészet, a nagy, pompás, már megteremtett földet magamba fogadom. És bensőmben újra megteremtem, másodszor – és akkor úgy érzem, hogy még több jogom van rá.

***

Ha a mezőn hanyatt fekszik az ember, s arcát ég felé fordítva hallgatja a földek sok hangú csendjét, akkor észreveszi, hogy van benne valami nem e világról való, égi.

Valami mintha az égbe fűródna, és mintha fémet gyalulna, és csak apró, szétszórt hangok hullanak le. Mellettem suhog a gabona, és zavar a hallgatásában. Elhessegetem a földi hangokat, és akkor az égiek esőznek rám. Most már tudom. A pacsirták. Ők azok, a láthatatlanok, ők hullatják le az égből a földre trillázó dalukat. Érces, csengő hangjuk olyan szeszélyesen szól, hogy a fül hiába igyekszik elkapni a futamait. Talán dalol, talán kacag, de talán zokogva sír.

Nem jobb-e csendeskén ülni, és lehunyni a szemet? Így is teszek. Ülök. Sötétség vesz körül. Csak az éles, szűrős hangok villannak fel, és mintha fémlemezre sörétet szóránának, úgy hull a gyönyöző kacagás. El akarom kapni, emlékezetembe rögzíteni – nem sikerül. Most, most mintha tyu-i, tyu-i, tyu-i-i... Nem, egészen más, tyiju-tyi-i-i... Cseppet sem hasonló.

Szeretném tudni, hogy csinálják. Csőrükkel a nap aranyát koppintgatják?

A sugarain játszanak, mint a húrokon? Sűrű szitán eresztik át a dalt, és bevetik vele a mezőt?

Felnyitom a szememet. Most már biztosan tudom, hogy ebből a vetésből sarjad ki a zab ezüstös hálója, ettől hajlik és csillog, mint a szablya, a hosszú bajuszos árpa, és árad a búza folyóvize.

Fentről pedig csak egyre szóródik, és szóródik a dal... Kis csengőkből rázza ki a lelket, ezüst lemezeket gyalul, és acélt fűr, sír, jajong, és sűrű rostán szitálja a kacaját. Most kipergett egy tiszta hang, és piros konkolyként hullt a gabonaföldre.

Nem hallgathatok már semmi mást. Valami mérgező hatása van ennek a dalnak. Sóvárgást ébreszt. Minél tovább hallgatja az ember, annál tovább vágyik hallani. Minél inkább igyekszik, hogy ellesse, annál kevésbé sikerül.

Futkosok a mezőn, és órákig hallgatom az égen Zengő kórusokat, egész zenekarokat.

Éjjelente felébredek, felülök az ágyamban, és feszülten figyelek: valami fűrja az agyamat, a szívemet csiklandozza, a fülem körül repdes megfoghatatlanul.

- Tyu-i, tyu-i-i... Nem, egészen másként.

Szeretném tudni, hogy csinálják.

Végül mégiscsak kilestem.

Szürke kis madárka, mint egy földrög, alacsonyan lebegett a szántófölde felett. Egy helyben, sűrűn csapkodott a szárnyával, és nehezen húzott fel egy láthatatlan húrt a földtől egészen az égig. A húr reszketett és zengett. Aztán, amikor befejezte, a madárka csendesen lefelé hullott, és másik húrt feszített ki: az égtől a földig. Húrokkal kötötte össze az eget és a földet, és ezen a zengő hárfán játszott a mező szimfóniáját.

Gyönyörű volt.

***

Így teltek az én intermezzóm napjai, emberek nélkül, csend és tisztaság közepette. És áldott voltam az aranyló nap és a zöld mezők között. Áldott volt a lelkem nyugalma. Életem régi fejezete alól új, tiszta lap kandikált elő – és vajon kívántam-e tudni, hogy mi lesz majd írva rá? Megremegnék-e ismét az ember árnyékától, és nem borzadnék-e a gondolatától, hogy az emberi bánat itt rejtőzik, és les rám?

Ha ez a csoda megtörténik, akkor a ti érdemetek lesz az, selymesen suhogó gabonatóblák, meg a tiéd, kakukkmadár. Bús kakukkolásod úgy gyülemlött, mint a könnyek a síró nyírfán, és elmosta a kimerültségemet.

***

Mégiscsak összetalálkoztunk a mezőn, és szótlánul álltunk ott vagy egy percig: én és az ember. Egyszerű paraszt volt. Nem tudom, ő milyennek látott engem, én azonban rajta keresztül hirtelen megpillantottam egy csomó fekete zsúpfedelet a szántóföldek szorongatásában, a porfelhőbe burkolt lányokat, akik a más földjén végzett munkából tértek haza – piszkosak voltak, csúnyák, lógó mellűek és csontos hátúak... rongyos, fekete szoknyás sápadt asszonyokat láttam, amint árnyékként hajolnak a kender fölé... bujakórtól fertőzött gyermekeket éhes ebekkel vegyest.. Mindazt, amire eddig úgy néztem, mintha nem láttam volna. Olyan volt számomra ez az ember, mint a karmester pálcája, amely a halott csendből egy csapásra viharos hangáradatot hív elő.

Nem futottam el; sőt, régi ismerősként beszélgetésbe elegyedtünk egymással.

Számomra iszonyatos dolgokról beszélt, olyan egyszerűen és nyugodtan, ahogy a pacsirta hinti földre énekét, én pedig csak álltam és hallgattam, és valami megremegett bennem.

Á, emberi bánat, hát mégiscsak rám találsz? És nem futok el előled? Az elernyedő húrok már kifeszültek, játszhatik már rajtuk a mások bánata!

Beszélgj, beszélj...!

Mit beszéljen? Ebben a zöld tengerben csupán egy csepp az övé. Akihez betért a láz és megfojtotta a gyerekeket, annak még könnyebb. Némelyeket megszán az Isten... Neki öt éhes szájat kell etetnie, mint a malomkövek közé, oda kell vetni nekik valamit.

„Az öt éhes kis pulyát valamiért nem vitte el a láz.”

Beszélgj, beszélj...!

Az emberek pusztá kézzel el akarták venni a földet, és most megkapták: ki a nyirkos földet eszi, ki meg Szibériában ássa... Ő még csak hagyján: mindössze egy évet ült, és most hetente egyszer a kerületi rendőrfőnök képen vágja...

„Hetente egyszer ennek az embernek az arcába vágják.”

Beszélgj, beszélj...!

Ahogy eljön a vasárnap, az emberek templomba mennek, ő pedig a rendőrfőnökhöz „jelentésre”. És ez mégis kisebb bánatom, mint ami a magafajtájúak részéről éri. Egy szót sem mer szólni az ember. Aki barátja volt, aki úgy gondolkozott, mint ő, most talán suttyomban elárulja. Úgy adod ki magadból a szót, mint a szíved egy darabját, ő meg a kutyáknak veti.

„A legközelebbi hozzátartozója kész elárulni.” Beszélgj, beszélj...!

Az ember mintha farkasok közt járna. Egy a fontos: óvakodni kell. Mindenütt hallgatózó fülek. Mindenütt kezek nyúlkálnak. A szegény a koldus testéről az inget is lehúzza, szomszéd a szomszédától, apa a fiától rabol.

„Mintha farkasok közt járna.”

Beszélj, beszélj...!

Az embereket bujakór, nyomorúság, pálinka pusztítja, ők meg a sötét butaságukban egymást marják. Hogy is süthet még ránk a nap, hogy ki nem alszik? Hogy élhetünk így?

Beszélj, beszélj ... Hasítsd szét dühöddel a mennyboltozatot! Takard he a bánatod felhőivel, hogy villámlás és mennydörgés jöjjön!. Frissítsd fel az eget és a földet. Oltsd el a napot, és gyűjts másikat az égen. Beszélj, beszélj...

***

A város ismét kinyújtotta utánam a zöld mezőkre vaskezét. Megadóan türtem, hogy megragadjon, és amíg a vas rázkódott és zakatolt, még egyszer, utoljára magamba ittam a rónaság nyugalmát, a messzi térségek kék szenderét. Isten veletek, mezők! Görgessétek suhogásotokat a napfényben aranyló hátatokon! Talán valakinek hasznára lesz, mint nekem. Te is, a nyírfa csúcsán szóló kakukkmadár. Te is hangoltad a lelkem húrjait. Durva ujjak gyötrésétől elernyedtek, de most ismét feszülnek. Halljátok? Már meg is pendültek... Isten veletek. Az emberek közé megyek. A lelkem kész, a húrjai feszesek, felhangoltak – már meg is szólalt...

1908. szeptember

LESZJA UKRAJINKA
CONTRA SPEM SPERO¹
(Contra spem spero)*

Fordította: Károlyi Amy

Hessenjete el gondok, fellegek,
hiszen most aranyos tavasz van!
Fiatal éveim így teljenek
siránkozásban, sóhajokban?
Nevetni akarok könnyek között,
a balsorsban is még dalolni,
remélni, bár reményem elszökött.
El gondok! nem akarok halni.
A szegény és szomorú parlagon
virágokat fogok nevelni,
virágaim a fagyos ugaron
keserű könnyel permetezni.
Tán nem bírja a forró köny-özönt,
a kemény jégkéreg elolvad,
kihajt a virág tán és beköszönt
a nékem is víg tavasz holnap.

Kerek, meredek, csúszós kovahegy,
mire követ fogok cipelni,
és hurcolván iszonyú terhemet
vidám dalt fogok énekelni.

A hosszú és sötét vak éjeken
egy percre sem hunyom le pillám,
vezérlő csillagomat keresem,
sötét éj fény-úrnője vár rám.

Nem engedem, szívem alhat el,
bár körülöttem bágyadt álom,
s érezze bár e langyuló kebel,
hogymellemre fekszik halálom.
Mellemre fekszik holtom súlyosan,
a fényt fojtja rideg homálya,
de szívem feldobog még hangosan,
lehet, a zord halált lerázza.

Nevetni akarok könnyek között,
a balsorsban is még dalolni,
remélni, bár reményem elszökött.
El gondok! nem tudok még halni.

1890

¹ Ukrán költők. Karig Sára (szerk.). Budapest–Uzsgorod: Magvető Kiadó – Kárpáti Kiadó, 1971. 217-218.

* Szabadon fordítva: „Bár nincs reményem, remélek!”

LESZJA UKRAJINKA
CONTRA SPEM SPERO!¹

(Contra spem spero)*

Fordította: Csordás László

El innen, merengés, őszi felleg!
Ébredő tavasz napja van ma!
Vagy a gond között s a kínok mellett
Elsorvad a nyár zsenge sarja?

Nem! Könnyek közt majd mosolyra lelek,
Keservem közt majd dalom zeng és
Bár reményem sincs, így is remélek, –
Élni vágyom! El bús merengés!

Ültetek én tar, szikár ugarba
Sokszínű, tarka virágokat,
Ültetek én virágokat hóba,
S bús könnyem öntözi azokat.

És e forró könnyek feltörik mind
A jeges, rideg, durva kérget,–
Talán a föld virágot hajt, s eljön így
Hozzám is a kedves kikelet...

Hatalmas visszagördülő követ
Vonszolok folyton kovahegyre,
És bár viselem e roppant terhet,
Boldog énekem tör fel egyre.

[Messze hangzik vígan zengő dalom,
A kétség szétrebben idővel,–
Talán megszelídül a vad orom,
S felérek én e súlyos kővel.]

Ha sötét éjen nem tudom szemem
Lehunyni, az eget nézve még,
Csak a hajnalcsillagot keresem,
Komor éjek fényes hercegét.

¹ Csordás László: Leszja Ukrajinka: Contra spem spero! A nyomtatottan eddig még nem publikált fordítás korábban a *Héttorony irodalmi magazin* honlapján került közlésre 2009. december 13-án. Forrás: <https://www.7torony.hu/2009/12/csordas-laszlo/leszja-ukrajinka-contra-spem-spero/> (letöltve: 2022.10.25.).

* Csordás László fordítása nem csak a kanonikus, hanem az első kiadásban szereplő- és a kéziratban fennmaradt szövegrészeket is tartalmazza. Ezek a részek []-jellel vannak jelölve.

[Hú szívem nem pihen meg percre sem,
Habár sötétség vesz is körül,
Nem csügged akkor sem, ha már érzem:
Keblemre a halál nehezül.

Szemem előtt mindig a magas ég,
Egyszer a bús felleg felderül,
Talán a csillag csodás fényt szór szét,
S e fényár erőt ad legbelül.

Keblemre halál nehezül, konok,
A földre homályos köd borul,
De szívem megint csak föl-földobog,
S talán a bűsz árny így elvonul.]

Igen! Könnyek közt mosolyra lelek,
Keservem közt víg dalom zeng és
Bár reményem sincs, így is remélek,
Élni fogok! El zord merengés!

1890

LESZJA UKRAJINKA

*ERDEI REGE¹**(Лісова пісня)***Fordította:** Kótyuk István

Tündérajáték 3 felvonásban

Az „Erdei rege” szereplői:**Előjáték:**„Aki gátakat ront”
Kispogányok (ketten)Vízitündér
Vízbenlakó**1. felvonás:**Lev apó
Lukás
Vízitündér
Erdőnlakó
MókaTündelevény
Hidegletés (néma szereplő)
Kispogányok
Sutty**2. felvonás:**Lukás anyja
Lukás
Lev apó
MezőtündérKilina
Vízitündér
„Aki sziklában ül” Móka
Tündelevény**3. felvonás:**Móka
Erdőnlakó
Sutty
Hét inség
Lukás anyja
KilinaFiúcska
Lukás
Kilina gyermekei (néma szereplők)
Boldogság
Tündelevény**Előjáték**

Irdatlan, sűrű erdőrengeteg Volinyban. Középen jókora tisztás, a tisztáson egy szomorú nyírfa és egy hatalmas őszereg tölgy. A tisztás széle zsombékosba és nádasba megy át, egy helyütt meg haragoszöld ingoványba – ez az erdei tó partja. A tavat patak táplálja, amely a sűrűből tör elő, a tóba ömlik, majd a tó másik szélén tovafut és belevész a sűrűbe. A tó csöndes, békalencse és tavirózsa levelek borítják, de a közepén tiszta a víztükör.

Vad, rejtelmes zuga ez az erdőnek, de nem kietlen lebilincselővé teszi a poleszjei erdők ábrándos szépsége.

¹ Leszja Ukrajinka Erdei rege. Tündérajáték 3 felvonásban. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, 1993.

Kora tavasz. Az erdő alján ős a tisztáson már zöldül a kankalin és virít a hóvirág meg az álomfű. A fák még lombtalanok, de a rügyek már pattanásig duzzadtak. A tóra köd ereszkedett, amely hol lepelként elfekszik rajta, hol meg ide-oda áramlik a széllel, fel-felszakadozik, láttatva a halványkék vizet.

Az erdő egyszer csak susogni kezd. a patak megcsobban, felmorajlik, s medrében az árral együtt előrobog az erdőből az, „**Aki gátakat ront**” – fiatal, hirtelenszőke, kék szemű, heves, de könnyed mozgású legény; ruhája színeket játszik, a zavaros sárgától az élénk azúrkékig arannyal szikrázva csillog-villog. A patakból a tóba veti magát. forgolódik, csapkodja a tó álmos vizét; a köd eloszlik, előtűnik a tiszta kék víz.

„Aki gátakat ront”

Hegyről a völgybe
futok zúgva, bömbölve!
Hidakat bontok,
töltést, gátakat rontok,
s minek ember rekeszt tett
szabad útra eresztek
tavaszi árt, új vizeket,
pezsdíték ifjú szíveket!

(Még erősebben csapkodja a vizet, alá-alámerül és felbukkan, mintha keresne valamit a vízben.)

Kispogányok

(két satnya, sápadt gyermek fehér ingecskében; előbújnak a gólyahír közül)

Első

Mit locspocsolsz itt nálunk?

Második

Mért zavarod az álmunk?

Első

Minket anyánk lefektetett,
puha-puha ágyat vetett,
tett mohát – ne törje póre
testünk – a kavicsra, kőre,
hullt avarral be is takart,
s dúdolt nekünk altatódalt:
„Tente, baba, tente,
aludj, két cseprente!”

Második

Miben jársz? Rosszban? Jóban?

Első

Kit keresel a tóban?

„Aki gátakat ront”

A Vízitündért,
kiért csermelyt, folyót, ért

s minden vizet bejártam,
de sehol nem találtam.
Szeretem régen.
nincs párja földön, égen –
a habok lánya
szívem régi bálványa.
S egy éltem, egy halálom:
e tóban megtalálom!
(Hevesen csapkodja a vizet,)

Kispogányok

A tó vizét ne ontsd!
Kuckónkat el ne rontsd!
Kicsiny vacok a fészünk,
anyánk csinálta nekünk.
mert apánk, ládd-é, nincsen,
ki ránk gonddal tekintsen.
(*Rimánkodva belecsimpaszkodnak.*)

Lebukkanunk a mélybe,
hol zord vizek vak éjbe'
egy halász álmát őrzik –
a Tündér ott időzik!...

„Aki gátakat ront”

Hagyja ott, azt üzentem!
Jöjjön fel hozzám menten!
A kispogányok eltűnnek a tóban.

Várom repesve!

A tóból felbukkan a **Vízitündér**, csábosan elmosolyodik, tapsol örömeiben. Fején két koszorú: egy nagyobb, zöld és egy kisebb gyöngyház koronaféle, amelyről fátyol hull alá.

Vízitündér

Te vagy az, én gyönyörűségem?

„Aki gátakat ront”

(*fenyegetően*)

Hol voltál, beste?

Vízitündér

(*mintha afelé indulna, de hirtelen elúszik mellette*)

Álmodoztam egész éjen
át – terólad, szép legényem!
Sűrű könnyeket hullattam,
ezüst kupába felfogtam,

s mire ideértél hozzám helybe,
színig telt a búmnak kelyhe...
(*Összezsapja a kezét, majd kitárt karokkal ismét feléje indul, de ismét kikerüli.*)

Vess bele egy pénzérmet.
s menten kicsordul érted!
(*Csengően felkacag.*)

„Aki gátakat ront”
(*csípősen*)

A tavi népek is – na nézd! –
hát ők is szeretik a pénzt?

A Vízitündér ismét közeledik felé, de ő hirtelen elfordul tőle, nagy örvényt kavarva.

Tündérnek itt tespedni!
Kergetni, hessegetni
a tó harcsáját, rákját
s ügyelni: le ne rágják
az üstökét szegénynek,
a szép halászlegénynek!

Vízitündér
(*melléje úszik, elkapja a kezét és a szemébe néz*)

Ó, mérges lettél?
(*incselkedve*)

Valamit én is tudok ám,
lélekveszejtő cimborám!
(*Halkan felnevet. „Aki gátakat ront” dühbe gurul.*)

Hol tekeregtél?
Hisz elhagytad a tündért
a vízimolnárnéért.
Egész tél – nem nyúl farka,
s hát a molnárné nyalka.
Dől is hozzá a tallér.
a sok úri gavallér!
(*Megfenyegeti és huncutul felkacag.*)

Ej, ej, barátom,
csalfa vagy, csélcsap, látom,
s csodálkozz: megbocsátom,
hisz annyira szeretlek!
(*Tréfás pátosszal*)

Egy egész hosszú percig hű maradok hozzád,
leszek egy percig jámbor, engedelmes szolgád,
csalfaság, vízbe vetlek!
Vessz el! A változó víz
tükrén nyomot nem őriz, akár a te hűséged
s az én keserűségem.

„Aki gátakat ront”
(hevesen felé nyújtja a karját)

Mondjuk ki hát a szent-a-béke törvényt.
Jer, ússzuk át az örvényt!

Vízitündér
(kézen fogja és sebesen forogni kezd vele)

Tavaszi fényben,
sárga fűvényen,
forgó örvényben
jőjj táncra vélem!
Hej! Hopp!

Sikonganak, pocskolódnak, paskolják a vizet. A víz csapkodja a partot, hogy szinte a sás is zizeg
bele. Ijedt madárraj röppen fel a nádasból.

Vízbenlakó
*(Felbukkan a tó közepén. Vénséges vén Ősz apó, hi hínárral
összecsapzott hosszú haja és hosszú fehér szakáll a derekáig
ér. Ruhája iszap-színű, fején kagylókorona. hangja tompa.
de erős.)*

Ki zavarja itt csöndes vizeinket?

A pocskolódo pár megtorpan, majd szétrebben.

Szégyellhesd, lányom! Idegennel játszol
vízikirálynő létedre? Gyalázat?

Vízitündér
Nem idegen, apókám! Nem ismersz rá?
Ő „Aki gátakat ront”!

Vízbenlakó
Ismerem!
Bár vízi szerzet, nem közénk való.
Csapodár, álnok, alattomos fajzat.
Tavasszal eljő, tölti kedvét, tombol,
letépi mind a virágot a tóból,

mit a tündérek annyit dédelgetnek,
 rémíti a sok kismadárt, a fűznek
 gyökerét tépi, majdhogy ki nem dönti,
 s szegény. elárvult kispogányainknak
 pislogó mécsét vízzel teleönti.

Szagatja, rontja sima partjaim,
 s öreg magamnak nem hágy nyugtot, békét.
 De nyáron hol van? Hol csatangol akkor,
 mikor a nap a vizet szívja, issza,
 mint telhetetlen griffmadár, a tóból,
 s a hév sugártól eltikkad a nád,
 szikkad a szittyó, sás a szomjú parton,
 s a tavirózsa hervatag fejével
 fonnyadtan mind a langyos vízbe kókad,
 hol, merre Jár?

Míg az apó beszél, az, „Aki gátakat ront” lopva int a vízitündérnek, hívja, hogy szökjön meg vele
 az erdei patakon át.

„Aki gátakat ront”
(burkolt ugrással)

A tengereken, bátyó.
 Segítségül hív mindig Okeános:
 vizét a napnak ne hagyjuk felinni.
 S a tengerek királya hogyha szólít,
 hallgatnom kelt rá – magad is tudod.

Vízbenlakó

A tengereken kódorogsz... Nekem meg
 ha nem segítne régi cimborám,
 a kedves jóbarát – az Őszi eső,
 a párolgástól vesznem kén’!

„Aki gátakat ront” észrevétlenül a vízbe bújik.

Vízitündér

Apókám,
 nem veszhet el a pára. mert belőle
 ismét csak eső, víz lesz.

Vízbenlakó

Be okos vagy!
 Eredj a vízbe, ne locsogj itt annyit.

Vízitündér

Mindjárt, apókám. S különben sincs már itt.
 Megfésülöm a borzas part fűvét.
(Övéből gyöngyház-fésűt vesz elő, fésülni kezdi a parti növényzetet.)

Vízbenlakó

Fésüld, magam is szeretem a rendet.
Fésüld csak, rendezd, én megvárom itt,
amíg elkészülsz. Egyenged csak el
a tavirózsa leveleit szépen,
és öltsd össze a ráskaszőnyeget,
eltépte az a széltolonc.

Vízitündér

Jó, megszsz.

Vízbenlakó komótosan elhelyezkedik a sás közt, figyeli a Vízitündér munkáját, közben lassan elbóbiskol.

„Aki gátakat ront”

(felbukkan a vízből, halkán odaszól a Vízitündérnek)

Rejtőzz a fűz mögé el!

A Vízitündér a fűz mögé bújik, vissza-visszasandítva Vízbenlakóra.

Ússzunk versenyt a széllel,
fel a forrásig,
s ahol mély örvény ásít,
s sebes sodrú az ár még,
befojtjuk a molnárnét!

(Megragadja a Vízitündér karját és gyorsan átgázol vele a tavon. A túlsó parton a Vízitündér megáll és felkiált.)

Vízitündér

Várj, beakadt a szoknyám egy faágba!

A Vízbenlakó felriad, eléjük vág és megfogja a Vízitündért.

Vízben lakó

Hát így vagyunk?!... Te átkozott tekergő,
majd megtanítlak csábítani, csalni!
Bepanaszollak, meglásd, Jó anyádnak,
a Hegyi Förgetegnek, s lesz majd néked!

„Aki gátakat ront”

(röhögve)

Addig is vígan élem a világot!
S tisztelek szépen minden Vízitündért!
(Beleveti magát a patakba és eltűnik)

Vízbenlakó

(a Vízitündérhez)

Eredj a vízbe! Fel ne merj merülni
a tóból három holdas éjen át!

Vízitündér*(durcásan)*

Mióta van az, hogy egy vízitündér
a tónak rabja? Én szabad vagyok!
Mint a szabad víz!

Vízbenlakó

Birodalmaimban
a víznek partja, medre, gátja van.
Eredj a vízbe!

Vízitündér

Nem!

Vízbenlakó

Ah, nem akarsz?
Akkor ide a gyöngyházkoronát!

Vízitündér

Nem!

A tengerek királya nékem adta!

Vízbenlakó

Nem teheted föl, nem viselheted.
Szófogadatlan vagy, ezért még elvisz
„Aki a sziklában ül”.

Vízitündér*(rémülten)*

Jaj, csak ezt ne!
Apókám. szót fogadok!

Vízbenlakó

Tűnj a mélybe!

Vízitündér*(lassan a vízbe ereszkedik)*

Megyek, megyek... De incselkedhetek majd
a halászokkal?

Vízbenlakó

Bánom én! Felőlem...

A Vízitündér nyakig a vízbe bújik, miközben panaszos mosollyal néz föl apjára.
Fura szerzet vagy, ‘Sz jó akarok néked.

Megcsúfolt volna csak, meghurcolt volna
 hegyi patakok sziklás, köves ágyán,
 felhorzsolódott volna hattyú tested,
 s egy száraz parton valahol galádul
 ott hagyott volna.

Vízitündér

De mikor olyan szép!

Vízbenlakó

Megint ezt hajtod?

Vízitündér

Nem, nem, nem! Megyek már
(Elmerül a tóban.)

Vízbenlakó

(felnéz az égre)

Ereje van már ilyenkor a napnak...
 Fülleszt a hőség! Frissüljünk fel kissé.
(Maga is elmerül.)

I. FELVONÁS

Ugyanaz a hely, de már nyílik a tavasz: az erdő alját mintha finom zöld fátyol borítaná, imitt-amott a fák koronája is zöldbe borult már. A tó színig tele vízzel, zöld part fogja körül, mint egy ruta-koszorú.

Az erdőből kijön a tisztásra Lev apó és nevelt fia, Lukás. Lev már öregebb, komótos és igen jószágos arcú; hosszú haja. ami a poleszjei férfiaknál általános, fehér hullámokban omlik vállára a sűrű nemezsapka alól; öltözéke vászonruha és világosszürke, csaknem fehér daróc szűr, lábán bocskor, kezében merítőháló (abroncsos háló), övszíjáról kés lóg, vállán széles bőrszíjon átvetve hancstarisznya.

Lukás nagyon fiatal. fekete szemű, szép szál legény; szemében még van valami gyermeteg; öltözéke szintén vászonruha. csak finomabb vászonból; szegett galléros, fehér aszúrdíszes, kívül viselt hosszú ingét piros öv szorítja derekához, gallérján és közelőin piros zsinór a kötőlék, szűr nincs rajta; fején szalmakalap; övéről kés és hancspohár fityeg.
 A tópartra érve Lukás megáll.

Lev

Minek állsz meg? Itt nem lehet halászni.
 Nem jó a hely: hínáros, ingoványos.

Lukás

Sípot szeretnék magamnak csinálni,
 Olyan gyönyörű erre itt a nád.

Lev

Dejszen van annyi sípod már!

Lukás

Na hány?

Van bodzafából, hársból meg fűzfából –
 ennyi az összes. Kéne még egy nádsíp,
 az szól csak szépen!

Lev

Töltsd hát, töltsd a kedved,
 azért ad isten ünnepet. S hát holnap
 hozzáfogunk a kunyhóépítéshez.
 A jószágot is jó voln' kiterelni.
 Nézd, milyen fű van már a bokrok alján!

Lukás

Hogy leszünk itt meg, hogy fogunk itt lakni?
 Mondják a népnek: rontó, ártó hely...

Lev

Hát kinek hogy. Én, teszem azt, tudom jól,
 mit kell kerülni, mitől kell vigyázni,
 hová kell nyárfát, keresztet ledugni,
 vagy hol elég. ha hármat köp az ember.
 Vetünk a viskó elé csörgömákat,
 tárnicsot ültetünk a küszöb mellé –
 elkerül akkor minden ártó szellem...
 No én megyek. te pedig ahogy tetszik.

Elválnak. Lukás a tóhoz megy, eltűnik a nádasban, Lev tovább megy a parton, míg elrejtik a fűzfák.

Vízitündér

(kiúszik a partra és kiabálni kezd)

Apó! Erdőnlakó! Segítség! Baj van!

Erdőnlakó

*(tiszteletet parancsoló arcú, alacsony, szakállas, fürge apóka; kéreg színű barna ruhában,
 nyusztprémsapkában)*
 Mit ordibálsz? Mi az?

Vízitündér

Egy legény jár itt,
 sípot csinálni nádat vág!

Erdőnlakó

Ojjé!
 Csak ennyi baj legyen! Be fösvény lettél!
 Hajlékot fognak építeni itt e,
 s én azt sem tiltom, csak az élő fákból
 ne vágjanak ki.

Vízitündér

Ó, jaj nekem! Házat?
 Emberek jönnek ide? Emberek a
 szalmatetős viskókból? Hah! Szagát sem
 szenvedhetem a szalmatetős háznak!
 A tóba fojtom: mossa el a vízár
 a gyűlölt emberszagot! Hah! Szavamra,
 mind elveszejtem Őket!

Erdőnlakó

Csönd! Fékezd magad.
 Hisz Lev apó lakik majd itt a házban,
 ő meg barátunk. S kópéság csupán, ha
 tárnicsal – mivel ijesztget bennünket.
 Kedves öreg. Ha nem ő, itt e tölgynek,
 mely látta annyi vad vigalmunk, táncunk,
 s ismer erdei nagy őstitkokat –
 e vén tölgyfának forgácsát se lelnéd.
 A németek, már ők is kiszemelték
 – hárman se tudtak átérni a törzsét –
 majdnem kivágták. Adtak volna tallért,
 vert pénzt, amin az ember kapva kap,
 de Lev apó megesküdt: míg ő él,
 e vén tölgyfának bántódása nem lesz.
 Ősz szakállamra felfogadtam én is,
 hogy Lev apó és minden ivadéka
 baj nélkül járhat itt e rengetegben.

Vízitündér

Apám majd mind a vízbe fojtja Őket!

Erdőnlakó

Merje megtenni! Addig lesz itt tó,
 mert teleszórom száraz levelekkel!

Vízitündér

Ó borzalom, hogy félek! Ha-ha-ha!
(Eltűnik a tóban.)

Erdőnlakó morogva pipára gyűjt, leül egy kidöntött fatörzsre. A nád közül furulyaszó hallik (az 1., 2., 3.. 4. sz. dallam). halkan, bodrosan, s ahogy a zene élénkül, úgy élénkül meg minden az erdőben. Először a füzek és az égereken rezdülnek meg a barkák, majd a nyírfák lombja is susogni kezd. A tavon kinyílnak a fehér tündérrózsák, kibontja aranyló virágát a gólyahír. A csipkebokor bimbóba borul.

Egy csonka, félig kiszáradt vén fűz törzse mögül előjön Móka, élénkzöld ruhában. befont haja leeresztve, benne zöld szalag; karját kitérve nyújtózkodik, majd tenyerével végigsimít a szemén.

Móka

De hosszú volt az álom!

Erdőnlakó

Hosszú, lányom!

Az álomfű² már lassan elvirágzik.
 Kakukkmadár a hangját próbálgatja,
 s piros csizmában billegve az ágon
 számlálni kezdi éveink nyarát.
 Már visszajött a vándor fecske, gólya,
 s versenyt úszkálnak nézz a locska tóra –
 a sárga pelyhes pöttöm vadkacsák.

Móka

Ki ébresztett fel?

Erdőnlakó

Nyilván a tavasz.

Móka

A tavasz, Ó, így sohasem dalolt még,
 mint most. Vagy ezt is álmodom talán?

Lukás ismét játszik (5. sz. dallam).

Nem... Hallga csak!... A tavasz zsong, zenél így?
Lukás tovább játssza az 5. dallamot, de közelebből.

Erdőnlakó

Dehogy, dehogy. Egy *fiú* furulyázik.

Móka

Kicsoda? Csak nem „Aki gátakat ront”?
 Óróla aztán nem gondoltam volna!

Erdőnlakó

Nem, ez emberi szerzet, Lev apának
 fogadott fia, Lukás.

Móka

Nem ismerem.

Erdőnlakó

Először jár itt. Más erdők szülötte.
 Odavaló a messzi fenyvesekbe,
 hol a mi fajtánk szívesen telel;
 özvegy anyjával félárván maradt,
 Lev apó vette gondjaiba Őket...

² A kőkörcsin ukrán népi neve. (A ford.)

Móka

Szeretném látni egyszer, szemtől-szembe.

Erdőnlakó

Minek ő néked?

Móka

Biztosan nagyon szép!

Erdőnlakó

Ne vess te szemet emberek fiára.
Erdei lány vagy. bajt hozhat reád...

Móka

Apókám, ejnye, de szigorú lettél!
Kordában tartasz tán ezentúl, mint a
Vízbenlakó a Tündért?

Erdőnlakó

Nem, leányom,
azt nem teszem. A Vízbenlakó, ládd csak,
a maga sűrű, posvány mocsarába
mindent lehúz, mi élő. Én viszontag
a szabadságot tiszteletben tartom.
Játsszál a széllel, vagy ha kedved támad,
Tündelevénnyel; édesgesd magadhoz
erdők- s vizeknek minden szellemét,
de elkerüld az emberek ösvényét:
szabadság azon nem jár, csak a bánat
vonszolja rajta terhét. Elkerüld hát:
ha egyszer rálépsz szabadságod elvész!

Móka

(*nevetve*)

Hogy lenne az, hogy: szabadság – és elvész?
Talán ahogy a szél is eltűnik?

Erdőnlakó válaszolni akar, de megjelenik a furulyázó Lukás

Erdőnlakó és Móka elrejtőzik.

Lukás késével meg akarja hasítani a nyírfát, hogy az nedvet eressen. Móka odaugrik és megragadja a kezét.

Móka

Ne bánts! Ne bánts! Ne vágd a fát! Ne ölj!

Lukás

Miket beszélsz, te lányka? Méghogy ölnék!

Csak meg akartam hasgatni a nyírfát
a nedveért.

Móka

Ne tedd! Hisz az a vére!
Ne szomjúhozod az én nővérkém véré!

Lukás

Te nővérednek mondod ezt a nyírfát?
Ki vagy te, lányka?

Móka

Az erdei Móka.

Lukás

(nem annyira csodálkozva, mini inkább figyelmesen)

Hát te vagy az? Az öregektől sokszor
hallottam rólad, de mióta élek,
nem láttalak.

Móka

S szerettél volna látni?

Lukás

Mért ne?... Különben hajszálra olyan
Vagy. akár egy lány... nem is, inkább kisasszony,
kezed fehér, a termeted törékeny,
csak másképp öltözöl, mint nálunk szoktak.
S a szemed mért nem zöld?
(Merőn nézi.)

De zöld már,
pedig olyan volt színe, mint az égnek...
Most pedig szürke, szürke, mint a felhő.
S most átváltozott tiszta feketére,
vagy tán barnára... De csodálatos vagy!

Móka

(elmosolyodik)

Mondd, tetszem néked?

Lukás

(szégyenlősen)

Honnan tudjam én ezt?

Móka

(nevetve)

Ki tudja hát?

Lukás

(teljes zavarban)

Ej, olyanokat kérdesz!

Móka

(őszinte csodálkozással)

Miért ne kérdezhethném ezt meg tőled?

A vadrózsa is azt kérdi az ágon:

„Van-e szebb nálam?”

S a kőris bólint, azt feelve rája:

sehol sincs párja!

Lukás

Én nem is sejtettem, hogy így beszélnek.

Azt hittem, hogy a fák, virágok némák.

Móka

Nem néma itt az erdőn senki, Semmi.

Lukás

Te talán mindig itt ülsz az erdőben?

Móka

Mióta élek, nem voltam e Innen.

Lukás

S mondd csak, mióta vagy te a világon?

Móka

Ezen még soha e nem gondolkoztam...

(Eltűnődik.)

Úgy tűnik, mintha mindig éltem volna...

Lukás

S Vajon mindig ilyen voltál, mini most?

Móka

Azt hiszem, ilyen...

Lukás

S ki a rokonságod?

Vagy talán senkid sincs?

Móka

Már hogyan volna!
Az Erdőnlakó, úgy hívom: „apókám”,
Ő meg engem: „lányom” vagy „gyermekem”.

Lukás

S ki ő neked: apád vagy nagyapád?

Móka

Nem tudom. De nem mindegy az?

Lukás

(*nevet*)

Nahát!

Furcsák vagytok ti, erdeiek. Aztán
van-e anyád, nagyanyád vagy hogy mondjam?..

Móka

Úgy gondolom gyakorta, hogy e redves,
vénséges vén fűz – ez az én anyácskám.
Hajlékot ad a hosszú télen át,
jó ágyat készít puha korhalékból,
lehulló lombból.

Lukás

Tán biz' itt telettél?
Mit csináltál itt egész télen át?

Móka

Semmit. Aludtam. Ki dolgozik télen?
Alszik az erdő, a nádas, a tó.
Zörgött a vén fűz: „Aludjál nyugodtan...”
S én mindig fehér álmokat álmodtam:
színezüst mezőn gyémánt sziporkázott,
soha nem látott jószagú virágok,
énylők, fehérék köszöntek felém,
szelíd csillagok szikráztak elém
fehér halomba, halkán záporozva,
hótiszta, fehér káprázatot hozva,
kristály csillogást fehér álom-vízen...
Aludtam. És oly könnyű volt a szívem.
Fehér álmaim rózsaszín sejtelmek
aszúrja szötte át – csupa rejtelmek! –
s ábrándok keltek, szelídek, nyugodtak,
csöndesek, nem mint nyáron lenni szoktak...

Lukás

(*álmélkodva*)

Hogy tudsz beszélni!

Móka
Szívesen figyelsz rám?

Lukás bólint.

A te furulyád ékeőbb beszédű.
Játsz nékem, én meg ringatom magam!

Móka összefon két hosszan lecsüngő nyírfaágot, beleül és ringatózni kezd, mint egy bölcsőben. Lukás a tölgyfának játssza a 6., 7. és 8. dallamot, közben le nem veszi a szemét Mókáról. Tavaszhívogatókat játszik. Lukás játékát hall Móka akaratlanul dúdolni kezdi halkán a 8. dallamot, és Lukás ezt megismétli neki. Az ének és a zene unisono.

Móka
Milyen édes hangzat!
Mennyire felzaklat!
Szétfeszíti fehér keblem, kitepi a szívem!

A tavaszhívogató hangjaira ráfelel a kakukk, majd a fülemüle kibontja szirmait a vadrózsa, fehérlik a bangita virága, a galagonya szégyenlősen rózsállik, még a levéltelen, fekete kökénybokor is zsenge virágokat bont.

Móka elbűvölten, lassan ringatózik, mosolyog, de szemébe könnyeket lop valami bánat. Lakás észreveszi ezt és abbahagyja a furulyázást.

Lukás
Leány, te sírsz?

Móka
Már hogy sírnék?
(*Végigsimít a szempilláin.*)

Valóban...
De nem, nem, mégsem! *Ez az esti harmat.*
Leszáll a nap... A tó vizét az alkony
ködökbe vonja, nézd...

Lukás
Hol még az este!

Móka
Nem akarsz, hogy e nap véget érjen?

Lukás rábólint, hogy nem akarja.

Mért?

Lukás
Visszavisz a faluba Lev apó.

Móka
Szeretnél itt maradni vélem?

Lukás igent bólint.

Látod,
akár a kőrís. te is úgy beszélsz most.

Lukás
(*nevetve*)

Tanulnom kell az erdei beszédet,
hiszen a nyarat itt töltöm.

Móka
(*örvendezve*)

Valóban?

Lukás
Holnap. ha élünk, építkezni kezdünk.

Móka
Kalyibát építtek?

Lukás
Nem, tán egy viskót,
esetleg házat...

Móka
Akár a madárkák:
sűrögtök, szorgoskodtok, fészket raktok,
majd otthagyjátok.

Lukás
Nem, mi úgy építjük,
örökre, érted?

Móka
Örökre? Hisz mondod,
hogy csak a nyarat töltöd itt minálunk.

Lukás
(*zavarban*)

Magam sem tudom... Azt mondta Lev apó,
kapok itt egy kis földecskét meg házat,
mert meg akarnak nősíteni ősszel.

Móka
(*nyugtalankodni kezd*)

Kit veszel el?

Lukás

Azt nem mondta a bácsi,
talán még nem is nézték ki a lányt.

Móka

Hát te nem tudsz magadnak párt találni?

Lukás

(ránéz Mókára)

Lelnék is tán, de hát...

Móka

De hát mi?

Lukás

Semmi...

*(Játszani kezd a furulyát: valami nagyon búsat, panaszosat
(a 9. dallamot),
majd leejti a kezét és elgondolkozik.)*

Móka

(rövid hallgatás után)

Vajon az emberek hosszú időre
választanak maguknak párt?

Lukás

Örökre!

Móka

Úgy, mint a gerlék... Hányszor elfigyeltem,
hogy csókolóznak. s meg is irigyeltem...

Mégis, legjobban szeretem a nyírfát,
azért is hívom nővérkémnek, csak hát
nagyon szomorkás, sápadt és búsongó,
lehajló ága bánatokat zsongó –
sokszor sírás fog el, ha rája nézek.

Az éger érdes – nem szeretem, s félek
a nyárfától, mert mindig megremegtet,
maga is félős: egész lombja reszket.

A tölgyek kevélyek. A csipkerózsa,
kökény, gledícsia gógös, szúrós. A
juharfa, jávor, kőris büszke, döllyfős.

A bangita hivalkodó, közömbös
minden iránt e teremtett világon.
Tavaly talán még én is olyan voltam,

de most – nem is tudom, miért – már bánom...
Ha meggondolom: teljesen magányos
vagyok e rengetegben...
(*Szomorúan eltűnődik.*)

Lukás

Hát a fűzfád?
Hiszen az előbb azt mondtad: anyád.

Móka

A fűzfa?... Hát... télen hajlékot ad az,
de nyáron... látod: levéltelen, száraz,
recseg-ropog. a telet emlegetve...
Magányos vagyok én e rengetegbe...

Lukás

De hiszen nemcsak fák vannak az erdőn, –
vannak itt még sok másféle erők.

(*Kissé csípősen.*)

Mit sajnáltatod magad. hallottuk mi,
hogy mulatoztok, táncoltok, tomboltok!

Móka

Az mind olyan csak, mint a hirtelen szél, –
felkerekedik, száguld s abbahagyja.
Olyasmi nálunk nincsen, hogy „örökké”.

Lukás

(*közelebb lép*)

S szeretnéd, hogyha...

Hirtelen felhangzik Lev apó kiáltása.

Lev hangja

Hé, Lukás, ohó,
oho-há! Merre vagy?

Lukás

(*visszakiált*)

Megyek már!

Lev hangja

Jöjj iziben!

Lukás

Ugyan, de türelmetlen!
(*Kiált.*)

Megyek, megyek már!
(*Indul.*)

Móka

Visszajössz?

Lukás

Ha tudnám!
(*Eltűnik a part menti bozótban.*)

Az erdő sűrűjéből kiszalad a Tündelevény – villogó szemű, fekete szemöldökű szép legény, vörös ruhában, vöröses, dús haja lángolva lobog utána. Meg akarja ölelni Mókát, de az kitér az ölelés elől.

Móka

Hagyj békén!

Tündelevény

Azt mért?

Móka

Eredj magadnak Menj a mezőre.. nézd meg. zöldül-e.

Tündelevény

Minek nekem a mező?

Móka

Hiszen ott van
a Mezőtündér, ott vár rád a rozsbán.
Már fonja is tán a koszorút néked
tavaszi zsenge zöldből, levelekből.

Tündelevény

Már elfeledtem őt.

Móka

Engem felejts el.

Tündelevény

No ne kötekedj! Jöjj velem, repüljünk!
Megmutatom a zöld hegyeket néked –
annyiszor vágytál fenyves erdőt látni.

Móka

Most már nem vágyom.

Tündelevény

Úgy? Aztán miért nem?

Móka

Elment a kedvem tőle.

Tündelevény

Mi a ménkű?

Hogyhogy elment a kedved?

Móka

Úgy, hogy elment.

Tündelevény

(körihízelt)

Szálljunk a hegyekbe! Nővéreim várnak,
a hegyi tündérek, kik szabadon szállnak,
a rét fűvén szilaj körbe – táncot járnak,
villámként cikáznak.

Páfrány virágából egész csokrot tépek,
fátyolt fehéríték nyári havon néked,
égi csillagokból koszorú-fejéket
fonok csodaszépet,

Kígyókirálynőtől elveszem zöld pástját,
válladra terítem gyémántos palástját,
égbenyúló hegylánc lesz a védőbástyád.

Szeress szerelemmel!

Este is meg reggel
rubintos ruhákat
hozok néked százat.

Királynővé teszek,
tenyeremre veszek,
szárnyaimon viszek

bíbor tengerekre, hol az ég dús napja
titkos mély vizekbe rejti aranyát.

Belesünk ablakán a hajnal-időnek,
hol csillag-takácsok ezüst sugárt szőnek,
s készítik az árnyék bársony fátyolát.
Aztán pirkadatkor, ha a szép nap feljő,
s elindul nyájastul a sok bárányfelhő
vizet inni, ahol földet ér az égbolt,
megpihenünk ketten virágos...

Móka

(türelmetlenül)

Elég volt!

Tündelevény

Milyen ingerülten félbeszakítottál!
(Szomorkásan, de egyben huncutul.)

Tán a tavalyi nyár eszedbe sem jut már?

Móka

(közömbösen)

Ó. a tavalyi nyár olyan régen elmúlt!
Ami bennem dalolt. télen át elhalkult.
Már el is feledtem!

Tündelevény

(rejtélyesen emlékeztetve)

S a tölgyesben, ketten?..

Móka

Mi volt ott? Eprészni. gombászni akartam...

Tündelevény

S lábam nyomát lested a zörgő avarban!

Móka

Meg komlóvirágot szedtem a ligetben!

Tündelevény

Puha ágyat vetni, ahol veled ketten...

Móka

Nem! Hajamba tűzni szedtem a virágot!

Tündelevény

Hátha szívesebben megölel a párod!..

Móka

Ringatott a nyírfa. nekem nem kellettél.

Tündelevény

Én azt hiszem mégis... valakit szerettél!

Móka

Nem mondom meg néked!
Kérdezd meg a rétet.
Én addig hajamba friss kankalint tépek...
(Elindul az erdő felé.)

Tündelevény

Vigyázz, el ne mossa harmata az éjnek!

Móka

Megszáritja szellő,
harmaton szökellő.
meg a nap, ha kél!
(*Eltűnik az erdőben.*)

Tündelevény

Várj! Maradj! A bánat
elemészt utánad!
Hová rejtőztél?

Maga is az erdőbe szalad. A fák között kis ideig még meg– megvillan vörös ruhája. míg az erdő visszhangozza a kiáltást:

„Hová rejtőztél?”

Az erdőben vörös alkonyi fény villózik, majd lassan kihuny. Fehér köd ereszkedik a tóra.

A tisztásra lép **Lev** apó és **Lukás**.

Lev

(*mérgesen morfondíroz*)

Vesznél el, átkozott Vízbenlakó!
Alig eveztem ki a vízközépre
lélekvesztőmmel, hogy keresztülvágjak
a túlsó partra – hát nem a lúszot
a csónaknak, oszt’ úgy megfogta, hogy se
ide, se oda! Kis híján befúltam!
De én sem voltam ám rest, megragadtam
csúf szosz-szakállát. kezemre tekertem,
s elő a kést az övemből – bizistók
levágom tőből! De a beste fajzat
olyat rúgott, hogy felborult a csónak!
Alig tudtam a partra evickélni,
a hal is ott veszett... Aj, hogy az a sistergős...
(*Lukáshoz*)

S még te is, mintha elnyelt voln’ a föld!
Kereslek, hívlak, szinte túvé teszek!
Hol tekeregtél?

Lukás

Itt voltam, ha mondom,
sípot csináltam.

Lev

Valahogy sokáig
csinálod azt a sípot, ha csinálod!

Lukás*(zavarban)*

Apókám, nézd...

Lev*(elmosolyodik és megenyhül)*

Ej, ne tanulj hazudni,
 fiatal vagy még. Kár lenne a szóért.
 Eredj, nézz inkább egy kis száraz rőzsét
 s gerjessz tüzet, – tán megszáradnék kissé,
 hogy megyek haza csuromvíz ruhában?
 S míg ballagdálunk, nyomunkba szegődhet
 – ne ide legyen mondva – a gonosz,
 míg hazaérünk, lelkünk is kirázza.

Lukás bemegy az erdőbe, hallani, hogy zörög a száraz gallyakkal.

Lev*(leül a tölgy alá egy göcsörtös gyökérre és megpróbál tüzet csíholni, hogy pipára gyújtson)*

Na persze, gyúl! Hisz facsarni lehetne:
 vizes a tapló... Hogy nem tud rád jönni
 a hidegrázás!.. Nem nőtt-e a tölgyfán friss tapló?
(Tapogatózva taplót keres a fa törzsén)

A ködlepte tóból **fehér nőalak** bukkan fel, inkább ködgomolyaghoz, mint emberhez hasonló; hosszú fehér karjait előre nyújtva, vékony ujjaival markolászva közeledik Lev apó felé.

Lev*(elszörnyedve)*

Hát ez meg miféle szerzet?
 Aha! Tudom már! Jó, hogy észrevettem!...
(Felocsúdva, tarisznyájából gyökereket, füveket vesz elő és a kísértet felé tartja, mintegy védekezve. A kísértet meghátrál kissé. Lev elkezd és egyre gyorsabban folytatja a ráolvasást.)

Lebeke szellem,
 Hideglelés-Hidegrázás!
 Eredj magadnak posvány pocsolyába,
 hol ember nem jár, vak tyúk nem kapirgál,
 hová bájoló igém nem száll.
 Helyedet itt ne lelhessed,
 szálas hasam ne szaggassad,
 száz tetemem ne tördeljed.
 piros vérem ne ihassad,
 halálomat ne hozhassad.

Fenye füst, tisztulj –
kísértet. pusztulj!

A kísértet a tó felé hátrál és beleolvad a ködbe. Lukás jön egy köteg rózsával, leteszi az apó elé,
kebeléből taplót, tűzkövet vesz elő és tüzet gyújt.

Lukás

Jöhessen, bátyó, fűtözzön.

Lev

No lám csak,
kedvére tettél öreg bácsikádnak.
(Pipára gyújt a tűzből.)

Mi volna ennél jobb?

*(Leheveredik a tűz mellé a gyepra, tarisznyáját feje alá téve;
a tűzfényétől hunyorogva pöfékel.)*

Lukás

Ha most, apókám,
mesélne nékem valamit.

Lev

Ugyan már!
Tán gyermek lettél? Mesét kér a gyermek!
Az óriásról? Vagy a boszorkánytól?

Lukás

Azokat hallottam. De tud kend mást is, amit még senki nem hallott.

Lev

(elgondolkozva)

Figyelj no,
mesélek hát a Hullámkirálynőről.
(Nyugodt tempóban, éneklő hangon rákezd.)

Meleg házunk volna csak,
s jó emberünk lenne sok – szép mesét mesélnénk,
regél regélnénk
kivilágos reggelig...
Túl a messzi tengereken,
sötét erdőrengetegen.
égbenyíló nagy hegyeken
van egy csodás-csodálatos
Szép ország.
Abban az országban a nap le nem nyugszik,

hold ki nem alszik,
 napsugárba. holdsugárba
 táncol a sok csillag körbe–karikába.
 Abban az országban úgy esett –
 a legszebb csillagnak fia lett:
 tejfehér arcú,
 termetre karcsú.
 sárig arany haja leng–lobog a szélben,
 vert ezüst kard szikrázik kezében...

Lukás

A Királynőről mondja inkább...

Lev

Várj sort!...
 A Csillag–királyfi hogy felcseperedett,
 bűnnek adta fejét,
 egyre töprenkedett;
 „Nálam szebben egy csillag sem ragyog.
 mégis, mégis boldogtalan vagyok.
 Csillag–anyám, adj tanácsot
 jó fiadnak: kit szeressek,
 kedves társat hol keressek:
 bojári nemben,
 lovagi rendben,
 hercegi rangban
 vagy paraszti sorban?
 Vagy talán királynő
 lenne hozzám illő?
 (Szunnyadni kezd.)

Elindult, s elért a kék tenger partjára,
 gyöngyház sátort is vert annak a martjára...

Lukás

Valamit. bátyó, kihagyott belőle.

Lev

Hát persze. hogyha mindig belekottyansz!
 Jött aztán a kék tengeren egy tarajos hullám,
 annak hátán veres hintó,
 belefogva hat tüzes ló,
 úgy cikázik, mint a tüzes villám.
 Abban a hintóban...
 (Elnyomja az álmot.)

Lukás

Ki volt hát benne? A Hullámkirálynő?..

Lev
(*Félálomban*)

Mi?.. Hol?.. Milyen királynő?..

Lukás
Elaludt!... Kár...

(*Kis ideig elgondolkozva bámul a tűzbe, majd feláll, járkálni kezd a tisztáson, eltávolodva a tüztől, s csöndes-halkan, alig hallhatóan furulyázik (a 10. számú dallamot játssza).*)

Az erdőben leszáll az éj, de a sötétség nem sűrű, hanem áttetsző, mint általában holdkelte előtt. A tűz körül a fény villanásai és az árnyékok sávjai mintha kísérteties táncot lejténe, a tűz közelében a tarka virágok hol megvillannak a fényben, hol belevesznek a sötétbe.

Az erdőszélen rejtelmesen fehérlik a nyárfák és nyírek törzse. Hevesen felsóhajt a tavaszi szellő, körbefut az erdő alján, megremegetti a szomorúnyír ágait. A Ló felől fehér gomolyokban áramlik a köd a sötét erdő felé; a köd leple alatt a sás összeség a náddal.

A sűrűből szaladvást jön Móka, riadtan, mint aki menekül; haja, ruhája csak úgy lobog utána. A tisztáson megáll, körülnéz, szívére szorítja a kezét, tovább szalad a nyírfához és ismét megáll.

Móka
Köszönet s hála legyen a varázsló éjnek,
hogy égi fények még nem égnek,
s nektek ösvények, sűrű szövevények,
ti adtátok, hogy ideérjek!
Nővérekém, nyírfa, rejts el, védj meg!
(*A nyírfa alá rejtőzik, átöleli a fa törzsét.*)

Lukás
(*odamegy a nyírfához, suttogva*)

Te vagy az, Móka?

Móka
(*még halkabban*)

Én.

Lukás
Szaladtál?

Móka
S még hogy!

Lukás
Menekültél?

Móka
Igen.

Lukás
Kitől?

Móka
Jaj, attól,
ki mint a tűz...

Lukás
Hol van? Ki az?

Móka
Csitt, csendben,
mert Újra itt terem!
Kis szünet.

Lukás
Reszketsz, remegsz, s a nyírfácska is véled,
hallani szinte, lombja hogy zizeg.

Móka
(elhajlik a nyírfától)
Ó fájdalom! Félek hozzáhajolni,
pedig a lábam roskad.

Lukás
Hajolj hozzám,
erős vagyok – megtartlak, meg is védlek.

Móka hozzá hajlik. Összeölelkezve állnak. Elindul az erdőn a holdfény, elárasztja a tisztást, belopakodik a nyírfá alá is. Az erdőben felhangzik a csalogánydal, megzendülnek a tavaszi éjszaka minden hangjai. Fel–felsóhajt a szél is. A fénylő ködből előlép a Vízitündér és lopva figyeli a fiatal párt. Lukás Mókát magához vonva egyre közelebb hajlik hozzá és hirtelen megcsókolja.

Móka
(boldog-fájdalmasan felkiált)

Ah!.. Csillag hullt szívembe!

Vízitündér
Ha–ha--ha!..
(Kacagva, nagy csobbanóssal a tóba veti magát.)

Lukás
(elborzadva)

Mi volt ez?

Móka
Ne félj, csak a Vízitündér.
Baráti lélek, romlásunkra nem lesz,

Rátarti. gögös, szeret csipkelődni,
de üsse kő!.. Nem érdekel most engem
a teremtett világon semmi.

Lukás
Én sem?

Móka
Világom, mindenem te lettél nékem!
S azt is, mit eddig nálad nélkül éltem,
az teszi széppé, hogy egymásé lettünk.

Lukás
Hát már egymásé lettünk?

Móka
Mért? Nem hallod
tavaszi nászdalát a csalogánynak?

Lukás
Hallom... Most nem csattognak, nem pittyegnek,
ahogy egyébkor, hanem azt dalolják,
hogy „csókolj! csókolj!”
(*Megcsókolja hosszan, gyöngéden, remegő ajakkal.*)

Halálra csókollak,
add, add a szád!

Vihar kerekedik, fehér szíromföretteg kavarog a tisztáson.

Móka
Ó, nem tudok meghalni...
pedig be kár...

Lukás
Mit mondasz? Nem kívánom
halálod! Mért is mondtam ezt!

Móka
Jó lenne
meghalni mint a hulló csillag...

Lukás
Csitt, Csitt!
(*dédelgetően*)

Ne mondj ilyet! Hisz hallani sem bírom!
Semmit ne mondj! Vagy mégis: szólj, beszélj!

Furcsákat mondasz, mégis jólesik
hallgatni szádat... Miért hallgatsz, miért?
Megharagudtál?

Móka

Én hallgatlak téged,
Szerelmedet...

(Kezébe fogja Lukás fejét, arccal a hold felé fordítja és mélye belenéz a szemébe.)

Lukás

Mért teszed? Szinte félek,
hogy Így szemeddel lelkembe tekintesz.
Tréfálj, csacsogj, mondj bármit, csak ne hallgass,
kérdézz, kacagj, szólj: mondd azt, hogy szeretsz...

Móka

A hangod tiszta. Tiszta, mint a forrás,
de szemed kifürkészhetetlen.

Lukás

Tán a
sápadt holdfény teszi...

Móka

Talán...

(Fejét Lukás szívére hajtja, szinte ájultan.)

Lukás

Te elájultál?

Móka

Psz! Szíved szóljon... Zavaros a hangja,
rejtelmes, mint a tavaszéjszakáké.

Lukás

Hagyjad! Minek kell hallgatni a szívet?

Móka

Azt mondd, nem kell? Akkor nem kell, kedves!
Nem kell, te drága! Nem hallgatom, édes
egyetlenem, egyetlen boldogságom!
Becézni foglak, csókolni, szerelmem!
Jólesik néked?

Lukás

Nem szerelmeskedtem
még senkivel. Nem tudtam, az enyelgés
hogy ilyen édes.

Móka szenvedélyesen simogatja, Lakás a gyönyör kínjaitól felkiált.

Móka! kiszakítod
a lelkemet!

Móka

Kitépem, kiszakítom
s ellopom tőled a te dalos lelked,
bűvös szavakkal megveszem a szíved.
Csókolni fogom engedelmes szádat,
hogy heves legyen,
hogy tüzes legyen,
mint égő szirma vadrózsa-virágnak.
Megbabonázlak, ti két kökényszemek,
hogy lobogjatok,
hogy ragyogjatok
szikrákat szórva, mint a drágakövek!
(Hirtelen összecsapja a két kezét.)
De hogy akarlak elbűvölni téged?
Hisz bokréta sincs még rajtam!

Lukás

Nem is kell,
virág nélkül is szép vagy.

Móka

Úgy szeretnék
dús virágdíszben pompázni előtted,
miként az erdő királynője.
(A tisztás túlsó szélére fut, tótól kissé messzebbre, a virágzó bokrokhoz.)

Lukás

Várj csak!
Felbokrétázlak.
(Odamegy hozzá.)

Móka

(szomorúan)

Éjszaka nem szépek
a virágok... most alszanak a színek...

Lukás

Jánosbogárkák vannak itt a fűben,
szedek hajadnak sötét fonatába:
olyan lesz, mint egy csillagkoszorú.
(A lány hajába tesz néhány világítóbogarat.)

Hadd nézzelek... Be szép, be gyönyörű vagy!
(Boldogságtól részegülten karjaiba zárja.)

Szedek még éjhajadba drágakőnek,
 Csillogjon, mint királynők büszke éke!
(Világítóbogarakat keres a bokrok alatt a fűben.)

Móka

Bodzavirágot tépek, az nem alszik,
 ébren tartja a csalogány danája.
(Tép a fehér virágokból és ruhájára tűzi.)

Vízitündér

(Ismét előjön a ködből; a nádas felé fordulva suttogni kezd)
 Hé, parányok. kispogányok,
 gyújtsátok meg csöpp lámpátok!

A nádasban felvillan két imbolygó fénypont. Majd előjönnek a **Kispogányok**, kezükben mécses, melynek világa hol fényesen fellobban, hol csaknem teljesen kialszik. A *Vízitündér* magához vonja Őket és suttogva **Lukás** felé mutogat. akinek fehér ruhás alakja elő-elővillan a bokrok közül.

Látjátok azt Ott? Ott mászkál fehérben,
 olyan, mint a ti hűtelen apátok,
 ki anyátokra s rátok bajt hozott. Nem élhet tovább!

Első Kispogány

Fojtsd a vízbe hát!

Vízitündér

Nem merem. Erdőnlakó megtiltotta.

Második Kispogány

Mi meg, szegénykék, nem bírunk meg véle.

Vízitündér

Aprók vagytok,
 fürgék vagytok,
 mécsetek van – világítottok,
 mint a menyét, úgy surrantok,
 menjetek az erdőaljba,
 Erdőnlakó meg se hallja,
 s ha elétek toppan –
 a láng egyet lobban –
 elfújjátok nyomban!
 Mécsetek csak hitegesse –
 hadd kövesse!
 Csaljátok az ingoványba,

a mocsárba, s a hínárba
 ha beragad –
 Ott is marad,
 Lenn a mélyben fog kikötni
 Az én dolgom lesz a többi!
 Beful a tó vizibe!

Kispogányok
(elindulnak egymás felé)

Te menj erre, én meg arra,
 csalogassuk el a partra!

Vízitündér
(örvendezve)
 Induljatok ízibe'!

Odaszalad a tóhoz, belemártja a kezét és a vállán keresztül hátrafröcsköli a vizet. Egy zsombék mögül kiugrik Suttu, egy fiatal ördögfióka.

Suttu, ide! Bókot!
 Két kacsómra csókot!
(Gőgösen odanyújja a kezét, a kisördög megcsókolja.)

Suttu
 Úrnóm, ezt mért kérted?

Vízitündér
 Mert készíték neked olyan reggelit, hogy megnyalod a szádat!
(Lukásra mutat.)

Látod azt ott? Jó, mi?... Nem fut még a nyálad?

Suttu
(legyint)

Amíg nincs a lábban, semmi íz a számban!

Vízitündér
 Tied tesz a dőre,
 minden pereputtyod jóllakhat belőle!

Suttu a zsombék mögé ugrik és eltűnik. A Vízitündér a Kispogányokat figyeli, akik a nádasban ide-oda imbolyognak, ugrándoznak a pislogó mécsessel.

Lukás
(világító bogarakat keresve felfigyel az imbolygó fényekre)

Milyen gyönyörű röpködő bogárkák!
 Ilyen nagyokat én még nem is láttam
 Most megfogom!

*(Utánaered hol egyiknek, hol a másiknak, azok meg, anélkül hogy észrevenné, az ingovány felé
 csalják.)*

Móka

Szerelmem, hagyd. ne menj!
 Vigyázz; azok a gonosz Kispogányok.
 vesztedbe visznek!

Lukás nem hallja. a fogócska hevében egyre távolodik Mókától.

Lukás

(hirtelen felkiált)

Süppedek! Segítség!
 Az ingovány! Elnyel! Lehúz a mélybe!

Kiáltására Móka odaszalad, de nem tudja elérni, mert messze van a szilárd parttól. Leoldja derekáról az övet, és egyik végét odadobja Lukásnak.

Móka

Kapd el!

Az öv nem ér Lukás kezéig.

Lukás

Nem ér ide! Jaj, most mi tesz?

Móka

(az ingoványra hajló fűzfához szalad)

Fűzfám, anyácskám, segíts, mentsd meg őt!

*Fürgén, mint egy mokus, felmászik a fűzfára, s legszélső ágáról ismét odadobja Lukásnak az övet
 – az most elkapja és belekapaszkodik. Móka húzza, majd kezét nyújtja neki és felsegíti a fűzfára.*

A nádasból tompán hallani, hogy a Vízitündér fuldoklik
 dühtől, majd eltűnik a ködben. A Kispogányok is eltűnnek.

Lev

(felébred a kiáltozásra)

Nocsak!.. Mi az? Tán kísértet jár újfent?

Pusztulj! Vessz el!

(Körülnéz.)

Lukás te, hol vagy? Hé!

Lukás
(lekiált a fűzfáról)
Itt vagyok, bátyó!

Lev
Mit keresel ott?
(Odamegy, felnéz a fűzfára.)
Fára mászott a lánnyal!

Lukás lemászik a fűzfáról, Móka fenn marad.

Lukás
Ó, apókám!
Majd belevesztem volt az ingoványba,
rossz helyre léptem, s lementem edáig.
(Mókára mutat.)

Ő mentett ki.

Lev
De mi a csudát mászkálsz,
mit ólálkodsz itt éjnek éjszakáján,
mint a rossz lélek?

Lukás
Fénybogarat fogtam...
(Hirtelen elhallgat.)

Lev
(észreveszi Móka hajában a világítóbogarakat)

Na látod, kezdted volna mindjárt ezzel!
Sejtem én már, kinek a műve ez.

Móka
De bátyám, én... én kihúztam a vízből!

Lev
Na lám – „bátyám”! Hm! Rokonra akadtam!
Hát az ki volt, aki vesztébe csalta’?
(Szemrehányóan ingatja a fejét.)

Erdei fajzat, ej! Így van ez náltok!..
De egyszer elkapom Erdőnlakót,
s hiszem istenem, nem menekül többé:
a tönkbe csípem bozontos szakállát,
megtudja majd!.. Lásd, ránk szabadítja
a lányait suttyomban. Ő meg – nincs is!

Móka*(gyorsan lejön a fűzfáról)*

Nem, nem hibás ő! A Kígyókirálynő
büntessen meg. ha nem igazat szólok!
S ártatlan vagyok én is!

Lev

Elhiszem, no,
tudom, hogy nálatok ez nehéz átok.

Lukás

Igazán ő mentett ki engem, bátyó,
bizisten, odapusztulok, ha ő nincs!

Lev

No látom, lányom, hogy ha lelked nincs is,
de jó szíved van. Nézd el vén fejemnek,
hogy elragadt az indulat.
(Lukáshoz.)

Te meg

jánosbogárért mért mentél a vízbe?
Nem szoktak azok zsombékon tanyázni.

Lukás

Ezek – hogy, hogy nem – mégis ott röpködtek..

Lev

Aha! Tudom! A Kispogányok voltak!
Na várjatok csak, majd kihozom holnap
a kiskutyámat. nos, meglátjuk
akkor, ki fog vinnyogni!

A Kispogányok hangocskája*(panaszosan, mini mikor a békák brekegnek)*

Jaj, nem vétettünk!
Szánjuk, amit tettünk. Mi itt a sás közt
sulymot kerestünk.
Ha tudtuk volna,
hogy vendég jár nálunk, a tó fenekéről
biz elő nem mászunk!
Jaj nekünk, jaj!
Fejünkön a vaj!

Lev

Lám, hogy nyüszít az istentelen fajzat,

boszorkák ivadéka! Várjatok csak!
Végére járok, ki igaz, ki vétkes!...

(Lukáshoz)

Ideje lenne most már haza menni. Induljunk lassan.

(Mókához)

Ég áldjon, leányom.

Móka

Hát jönnek holnap? Megmutatnám, hol
van házépítési megfelelő szálfa.

Lev

Úgy látom, mindent megtudakoztál már.
Szemfüles lány vagy! Légy hát itt, nem bánom.
Hozzátok szoktam – ti is hozzánk szoktok.

Induljunk. Isten áldjon.

(Elindul.)

Móka

(inkább Lukáshoz, mint Levhez)

Várok rátok!

Lukás kissé visszamarad, némán megszorítja Móka mindkét kezét, hangtalanul megcsókolja az arcút, majd az Őreg után ered és eltűnik vele az erdőben.

Móka

(egyedül)

Ó gyönyörű éj, szállj tova tüstént
Ezt kérem, édesem, ismét és ismét.
Bár nem volt nap még ily kedves nékem,
Mint amilyen te most, bűbájos éjem!
Mért susogsz, nyírfa, búsan felettem?
Nézd, kicsi nővérem, mily boldog lettem!
Könnyed ne ejtsed, jó anyám, fűzfa,
Eljön a kedvesem, visszajő, vissza!
Édesapám. te nagy, sötét erdő,
hogyan kell kivárnom, amíg a nap feljő?
Rövid az éj – de hosszú, ha várat...
Mi lesz a sorsom: öröm-e vagy bánat?

A hold elrejtőzött az erdő sötét fala mögé, homály borítja a tisztást, fekete, mint a bársony. Semmit sem látni, csak a kialvó tűz parazsa izzik, meg a világítóbogarak koszorúja sejteti, merre jár Móka a fák között: ez a koszorú hol ragyog, mint egy csillagkép, hol csak meg-megvillan, majd teljesen elnyeli a sötétség. Éjfél mély csönd honol, csak néha hallik halk lombsuttogás az erdőn, mint álombeli sóhaj.

SZTEFANIK VASZILY

*A KŐKERESZT¹**(Камінний хрест)*

Fordította: Grigássy Éva

I

Mióta csak mint gazdája emlékeznek a faluban Gyiducha Ivanra, mindig csak egy lova volt és kishetekere tölgyfarúddal. A lovat nyergesnek, magát meg rudasnak fogta be; a lóra szíjból való hámot és istrángot rakott, saját nyakába pedig egy kis kötélhámot akasztott. Istrángra nem volt szüksége, mert balkezével jobban húzta a szekeret, mint bármilyen istránggal tette volna.

Amikor a kévéket hordták be a mezőről, vagy a trágyát vitték ki a földre, az erek egyaránt kidagadtak a lovon is, meg Ivanon is. A hegy alján mindkettőn feszült az istráng, mint a húr, a hegyről lefelé pedig mind a ketten csúszva jöttek. Föl a hegyre úgy kapaszkodott a ló, mintha jégen járna, Ivannak pedig az volt az érzése, mintha doronggal fejbevágtatna valaki, - annyira kidagadt a homlokán egy ér. A hegy tetejéről olyan volt a ló, mintha Ivan az istrángnál fogva felakasztotta volna, mert valami kék acélból készült lánc, hálózta be a kék erek.

Gyakran megtörtént, hogy Ivan még nap fölkelte előtt szekerét húzta a mezei úton a földre. Hám nem volt rajta, csak jobboldalt ment a szekér mellett, és hóna alatt tartotta a rudat. Jól bírta a húzást a ló is meg Ivan is, mert éjszaka mind a kettő pihent. Amikor pedig lefelé haladtak a dombról, futásnak eredtek. Szaladtak a völgy felé, és keréknyomot hagytak maguk után, ott maradt azon kívül a ló patájának és Ivan széles talpának nyoma is. Az utat szegélyező füvek és növények ringtak, hajladoztak, amint a szekér elhaladt közöttük, és beharmatozták ezeket a nyomokat. Néha pedig Ivan a legnagyobb vágatás közben a hegy kellős közepén bicegni kezdett, és megállította a lovat. Leült az út mentén, lábát kezébe vette és megnyálazta, hogy megtalálja, hol ment bele a tüske.

– Az ilyen lábat kapával kéne levakarni, nem pedig nyállal tisztogatni, – mondta bosszúsan.

– Nocsak, Ivan bácsi, vágjon ostorával a rudas nyaka közé, hadd fusson, ha eszi a zabot.

Így gúnyolódott Ivannal valaki, aki saját földjéről látta, hogy milyen bajban van. Ámde Ivan már régen hozzászokott az ilyen csúfolódásokhoz, és nyugodtan bajlódott a tuskéval tovább, majd pedig öklével még beljebb nyomta lábába, felállt, és azt mondta:

– Megállj csak, majd kirothatsz, és magad is kijössz, nekem meg nincs időm itt piszmogni veled...

Ivant a faluban Hajlotthátúnak hívták. Valami hiba volt a derekában, mert mindig görnyedten járt, mintha két vaskampóval a lábához erősítették volna törzsét. Valami rossz szél csaphatta meg derekát.

Mikor a katonaságtól hazajött, nem találta már meg sem apját, sem anyját, csak egy kis öszeomlott kunyhó várta. Az egész vagyon, amit az apja ráhagyott, egy kevés föld volt a hegytetőn. Ez volt a legmagasabban fekvő és legrosszabb föld az egész faluban. Az asszonyok homokot ástak a hegyoldalon, és így a hegy gödreivel és árkaival valami szörnyű óriásként ásított az ég felé. Ezt a földet senki sem törte fel, senki sem vetette be, mezsgyét sem lehetett rajta sehol sem látni. Csak Ivan vállalkozott arra, hogy megkapálja és bevesse saját részét. Lovával együtt trágyát hordott a hegy alá, a hegy aljából pedig Ivan már a trágyát maga vitte fel, zsákban. Néha az alulso földeken hallották, amint Ivan a hegyen hangosan felkiáltott:

– Ej, a mindenségedet, ha odaváglak, darabokra hullasz, mint annak a rendje! Hogy milyen nehéz vagy!

¹ Sztefanik Vaszily Válogatott elbeszélések. Київ–Ужгород: Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа», 1952. 39–50.

De azért nem vágta oda egyszer sem, mert sajnálta a zsákokat, és válláról is vigyázatosan bocsátotta le a földre. Egy este pedig ezt az esetet mondta el az asszonynak meg a gyermekeknek:

– A nap úgy sütött, hogy szinte nem is sütött már, hanem ontotta a tüzet, én pedig térdencsúszva másztam a hegyre, vállamon a trágyával, hogy csak úgy jött le a bőr a térdemről. Csurom víz voltam az izzadságtól, a szám íze pedig sós volt, szinte egészen keserű már. Alig tudtam felkapaszzkodni a hegyre. Odafönn meglebbentett a szellő, de olyan könnyed szellő volt... S képzeljétek csak el, ebben a pillanatban mintha valami késsel szurkálni kezdték volna a derekamat, hogy azt hittem, belepusztulok!

Ettől fogva Ivan mindig görnyedten járt, és az emberek elnevezték Hajlotthátúnak...

A hegy pedig, ha hajlotthátúvá is tette, jól termett. Ivan karókkal és sövényvel vette körül, gyeptéglát hordott fel, és körülrakta földjét, hogy az őszi s a tavaszi esők ki ne mossák a trágyát, és le ne vigyék a völgybe. Jóformán egész életét ezen a hegyen töltötte.

S minél jobban öregedett, annál nehezebb volt hajlott hátával a hegyre járnia.

– Olyan eblelke hegy ez, hogy szinte igyekszik levetni magáról az embert.

Gyakran megtörtént, hogy a lenyugvó nap a hegyen érte Ivant, és a hegy saját árnyékával az övét is messze-messze vitte és rávetítette a földekre. A földeken úgy sötét lett árnyéka, mint valami hajlotthátú óriásé. Ilyenkor Ivan ujjával árnyékára mutatott, és így szólt a hegyhez:

– Látod, látod, te törtél engem így derékba! De amíg csak testemet hozdozni tudja lábam, életet kell teremned! Olyan nincs, hogy ingyen edd a napfényt, hogy ingyen igyad az esőt!

A többi földön, amit pénzért vásárolt, a fiai dolgoztak meg az asszony, Ivan pedig jobbára csak a hegyvel küszködött.

A faluban arról is híres volt, hogy templomba csak egyszer ment egy esztendőben, azon kívül arról, hogy a tyúkokat egrecírozta. Úgy kitanította őket, hogy egyik sem merészelte az udvarra tenni a lábát, és a trágyában kaparászni. Amelyik csak hozzá is nyúlt a trágyához, azonnal ott lelte halálát a lapáttól, vagy a bunkósbottól. Akárhogy könyörgött a felesége, nem segített semmi.

Azonfölül: Ivan sohasem evett az asztalnál. Mindig a padon ülve fogyasztotta el ennivalóját.

– Először béres voltam, azután tíz évig a katonaságnál szolgáltam; sohasem volt asztalnál a helyem, hát most sem esik jól asztalnál az étel.

Ilyen volt Ivan: furcsa ember, természetében is meg munkájában is.

II

Ivan háza tele volt vendégekkel, gazdákkal, gazdasszonyokkal. Mindenét eladta, amiye csak volt. Az asszony és fiai elhatározták, hogy elmennek Kanadába, az öregnek pedig végül is engednie kellett.

Ivan meghívta az egész falut.

Ott állt a vendégek előtt, egy pohár pálinkát tartott jobb kezében, s nyilván zavarban volt, mert egy szót sem volt képes mondani.

– Nagyon köszönöm, gazdák és gazdasszonyok, hogy szívesen láttak maguk között, mint gazdát, a páromat pedig, mint gazdasszonyt.

Nem fejezte be mondanivalóját, és nem is koccintott senkivel, csak tompán maga elé nézett, és fejét ingatta, mintha imát mormolna s fejével bölintana minden szóhoz.

Ha néha valami mélyvízi hullám kivet a vízből egy nagy követ, és kiviszi a partra, a kő súlyosan és lélektelenül fekszik ott. A napsugár kis cserepekben tördeli le róla a régi lerakódást és apró, foszforos csillagokat rajzol rá. A kő csillog a felkelő és a leáldozó nap holt sugaraitól és kőszemével nézi az élő vizet, nézi és szomorkodik, mert nem ringatja már a víz, ahogy ringatta évszázadokon át. Úgy néz a partról a vízre, mintha elveszett boldogságát látná benne.

Úgy nézett most Ivan is az emberekre, mint a vízre az a kő. Mint valami acélszálakból kovácsolt sörényt, megrázta ősz haját, és tovább folytatta.

– Nagyon szépen köszönök mindent, s adja meg maguknak az isten, amit csak kívánnak.

Adjon az isten jó egészséget magának, Michajlo apó...

Átnyújtotta Michajlonak a poharat, és megcsókolták egymás kezét.

– Adja az isten, Ivan komám, hogy még sokáig éljen ezen a világon, juttassa el magukat a jóságos úristen szerencsésen útjuk végére és kegyelmével legyen segítségükre, hogy újból gazdák lehessenek!

– Ha megengedné az isten... De igyanak már, szomszédok, tessék... Úgy gondoltam, hogy akkor fogunk majd egy asztalnál ülni, ha eljönnek a fiam lakodalmára, de hát másképp lett. Mert ilyen az élet, nekünk meg kell próbálnunk azt is, amiről nagyapáink és apáink nem is tudtak. Az úr akarata! De fogyasszanak hát, szomszédok, és bocsássanak meg, ha valami nem úgy van, ahogy lennie kellene.

Kezébe vett egy pohár pálinkát, és az asszonyokhoz ment; ők az asztal másik végénél ültek, az ágy mellett.

– Timofejicha, komámasszony, inni akarok az egészségére. Ha magára nézek, ifjú éveim jutnak az eszembe – ahogy valaki mondta a multkoriban. Igen, igen! Micsoda derék, jóvágású lány volt maga! Hány éjszakát nem aludtam maga miatt! Ha táncolni ment, úgy pergett tánc közben, mint valami orsó. De hát hol vannak már a mi fiatalságunk évei, komámasszony! Nocsak, igyek hát velem egy pohárral, és bocsássa meg, hogy öregkorára a táncra emlékeztettem. Igyék!..

Azután ránézett feleségére. Az öregasszony ott pityergett a nők között. Ivan zsebkendőt vett elő.

– Itt van neked ez a zsebkendő, öreg, töröld meg jól a szemedet, és hogy semmiféle könnyeket ne lássak többé! Lásd el a vendégeket, sírni pedig van még idő. Annyit sírhatsz, hogy a szemed is kifolyik.

Visszament a gazdákhoz és megcsóválta fejét.

– Mondanék valamit, de inkább hallgatok, mert tiszteletben tartom a szobában levő szentképeket, meg magukat is, mint megbecsült embereket. De annyit mondhatok: isten őrizzen minden jótét lelket attól, hogy asszonyivá változzék az esze. Nézzék csak, hogy sír. Azután vajjon kinek hányja a szemére az egészet? Talán nekem? Nekem, drága jó életpárom? Vagy én hajtottalak ki öregségedre a házadból? Hallgass, és ne szípjog, mert azonnal levágom azt az ősz kontyodat és kopaszon mégy abba a híres Hamerikába.

– Hagyjon már békét az asszonynak, Ivan koma, hiszen nem ellensége ő sem magának, sem a gyermekeinek és ő is sajnálja itt hagyni hozzátartozóit, meg a faluját is.

– Amivel nincs tisztában. arról ne szóljon egy szót sem, Timofejicha! Azt mondja, hogy az asszony sajnálja itt hagyni a falut... Azután mit gondol, hogy én valami nagy jókedvvel megyek el?!

Fogát összecsikorgatta, mint a malomköveket, öklével, mint valami bunkósbottal, megfenyegette az asszonyt, azután a mellére ütött.

– Fogjanak egy fejszét és vágják bele, ide a szívembe, hadd szakadjon meg, mert nem bírom tovább! Olyan szomorú vagyok, jó emberek, olyan szomorú, hogy azt sem tudom, mi történik velem!

III

– Csak fogyasszanak, szomszédok, minden ceremónia nélkül, és legyenek elnézőek, mert már vándorok vagyunk. Azon pedig ne csodálkozzanak, hogy az én öreg fejemmel kicsit megszidom az asszonyt, de higgyék el, nem hiába teszem, bizony nem hiába. Sohasem történt volna ez meg, ha nem ő és a fiaim. Tudják: a fiúk ismerik a betűket, és ahogy csak a kezükbe került valamilyen írás, vagy ha kerítették valami térképet, hát nyomban az öregasszonyhoz siettek, és addig beszéltek, addig beszéltek, amíg telebeszélték a fejét. Két évig nem is hallottam más szót a házban csak Kanada, hát Kanada. Amikor pedig már a sarokba szorítottak és láttam, hogyha nem megyek, a fületem fogják rágni egész vénségemben, hát eladtam mindent, az utolsó szálig. A fiúk nem akarnak halálom után béresek lenni, és azt mondják: „Maga a mi apánk, hát vezessen minket más földre, és adjon kenyeret a kezünkbe, mert ha osztozkodni kezdünk, hát mozdulni sem lesz hol”. Segítse őket az isten, hogy

egyenek abból a kenyérből, nekem meg mindegy, itt vagy ott elpusztulni. De mondják csak meg, jó emberek, az én hajlott hátamnak való az utazás? Nyomorék vagyok, el van csigázva az egész testem, és a csontjaim is olyan göthösek már, hogy tízszer is feljajdulok, amíg reggel rendbeszedem őket.

– Most már nem lehet változtatni a dolgon, Ivan, ne szomorkodjék hát fölöslegesen. Az is meglehet, hogyha megmutatja nekünk az utat, hát mindnyájan maga után megyünk. Ezután a föld után nem érdemes búslakodni! Ez a föld nem tud ennyi népet eltartani, és ennyi sok bajt kiállni. A paraszt sem tudja kiállni a baj, a föld sem tudja kiállni, egyikük sem képes erre. Sáskajárás sincs, és mégsincs búzánk. Az adót pedig csak emelik; aki ezelőtt egy forintot fizetett, annak most ötöt kell fizetnie, aki pedig szalonnát evett ezelőtt, az most egyék krumplit. Bizony, ellátták a bajunkat, s úgy a kezükbe fogtak, hogy ebből a kézből senki sem szakíthatja ki magát, legfeljebb, ha elmegy. De egyszer lesz ám ennek böjtje ezen a földön, mert a nép verekedni fog! Nincs hát mit sajnálniok!..

– Köszönöm a jó szót, de én más véleményen vagyok. Az biztos, hogy a nép egyszer verekedni fog. De vajjon az isten nem haragszik –e azokra, akik kupeckednek a földdel? Most senkinek sem kell már a föld, csak váltó kell, meg bank. A fiatal gazdák most olyan okosak lettek, olyan bölcsék, hogy nem is törődnek a földdel. És nézzék ezt a vén, törött hegedűt! Ezt is elkótyavetyéljem talán? Odvas fűzfa ez! Hacsak hozzáér az ember, pozdorjává zúzódik. Azt hiszik, hogy megérkezik Amerikába? Majd felfordul valami árokban, és szétszaggatják a kutyák, bennünket pedig tovább hajtának, még azt sem engedik, hogy megnézzük. Hogy is áldhatná meg az isten az ilyen gyermekeit! Ilyen vénasszony már, és mégis mehetnékje van!

Odajött felesége, a sovány öregasszony.

– Mondd csak, Katerina, min gondolkozol? Azon talán, hogy hol foglak majd sírbatenni? Vagy a halak kell hogy megegyenek? Mert egy jóra való halnak félfogára sem lennél elég. Nézzenek csak ide!

Az asszony kezén felhúzta a bőrt és megmutatta az embereknek.

– Csont és bőr. Az ilyennek, igaz –e, jó emberek, le sem szabadna szállnia a sutról. Jó gazdasszony voltál, keményen dolgoztál, nem henyéltél, öregkorodban meg ilyen messze útra indulsz... Azután tudod –e, hol a te utad és hol a te Kanadád? Amott ni!

Ivan ekkor az ablakon keresztül a temetőre mutatott.

– Nem nagy kedvem van bizony Kanadába menni... A félvilágot bejárjuk, és öregkorunkra talán még szétdobál bennünket a sors, mint a leveleket a szél. Isten tudja, mi történik velünk... Ezek előtt az emberek előtt el akarok hát búcsúzni tőled. Ahogy előttük esküdtünk, úgy akarok halálunk előtt elbúcsúzni tőled öelöttük. Lehet, hogy úgy dobnak téged a tengerbe, hogy látni sem fogom, az is lehet, hogy engem dobnak a vízbe, és te nem fogod látni. Bocsáss meg hát, anyókám, hogy megszidalak egypárszor, bocsáss meg, ha valaha megsértettelek, bocsáss meg először is, másodszor is, harmadszor is.

Megcsókolták egymást. Az öregasszony Ivan karjába rogyott, a férfi pedig azt mondta:

– Látod, szegény szerencsétlen, viszlek a messze sír felé...

Ám ezeket a szavakat már senki sem hallotta, mert az asszonyok asztala felől sírás hallatszott, mintha szél süvöltött volna élesre fent kardok között. A parasztok feje mellükre konyult.

IV

– Most pedig, vénasszony, menj a fehérnép közé és lásd el őket, hogy senki se maradjon éhen és szomjan, és igyál te is ez egyszer, hogy örökre részegen lássalak magam előtt.

– Magukat pedig, szomszédok, szeretném még egy-két dologra megkérni. Lehet, hogy a fiúk egyszer majd megírják a faluba, hogy én és az öregasszony meghaltunk már. Kérem magukat, hogy mondassanak misét értünk, és hogy akárcsak ma, jöjjenek össze egy ebédre, és mondjanak értünk egy miatyánkot. Talán az úristen kevesebb bünt ír a rovásunkra. Jakovnál hagyok pénzt, mert ő fiatal és jóra való ember, nem fogja elvenni az öregember krajcárját.

– Mondatunk majd misét, ne féljen, és egy miatyánkot is elimádkozunk magukért...

Ivan elgondolkozott. Arcán valami szégyenkezés-féle látszott.

– Ne csodálkozzanak rajtam, és ne nevéssék ki öreg fejemet. Restellem is elmondani maguknak, de úgy érzem, bünt követnék el, ha nem szólnék róla. Tudják, hogy a hegyemen egy kőkeresztet raktam magamnak. Keservesen hordtam fel, keservesen állítottam, de felállítottam. Olyan nehéz, hogy a hegy nem tudja levetni magáról, magán kell, hogy tartsa, ahogy engem is eltartott. Azt akartam, hogy legalább ennyi emlék maradjon utánam.

Összekulcsolta és szájához szorította kezét.

– Úgy sajnálom itthagyni ezt a hegyet, mint a gyermek anyja emlőjét. Egész életemet rajta töltöttem, ott lettem nyomorékká. Ha tehetném, keblembe rejteném, és magammal vinném a nagyvilágba. Sajnálom itthagyni a legkisebb háztetőt is a faluban, a legkisebb gyermeket is, mindent sajnálok... ámde a hegyről sohasem tudok majd megfeledkezni.

Szeme bánatosan megremegett, arca megrándult, ahogy a feltört, fekete föld remeg a napsütésben.

– Ma éjjel a csűrben feküdtem, és egyre csak arra gondoltam: kegyelmes isten, mit is vétettem olyan nagyot, hogy a távoli vizekre kergetsz? Egész életemben csak dolgoztam, hát dolgoztam. Gyakran megtörtént, hogy a nap befejeztével lebuktam a földre, és kétségbeesetten kértem az istent: uram, ne vedd el tőlem soha a darab feketekenyeret, és én mindig dolgozni fogok, amíg csak kezemet, lábamat bírom...

– Azután olyan bánat kerített hatalmába, hogy kezemfejét rágtam, hajamat téptem, és a szalmán henteregtem, mint a barom. Majd pedig rántámadt a tisztátalan lélek! Azt sem tudom, hogy és mikor történt, de egyszer csak a körtefa alatt találtam magam az ökrök kötelével kezemben. Egy hajszálon múlt, hogy fel nem akasztottam magam. De a kegyelmes úristen tudja, mit csinál. Eszembe idéztem a kőkeresztet, és elmúlt az egész. Ekkor szaladtam, szaladtam a hegyemre! Egy óra múlva már a kereszt alatt ültem. Csak ültem ott, ültem hosszú ideig, és valahogy megkönnyebbültem.

– Most pedig itt állok maguk előtt, beszélek magukkal, de az a hegy csak nem akar kimenni a fejemből. Csak látom, hát látom, és ha haldoklani fogok, akkor is ezt a hegyet fogom látni. Mindent elfelejthetek, de ezt a hegyet nem fogom elfelejteni sohasem. Nótákat tudtam valaha, és a hegyen elfelejtettem őket, jó erőben voltam hajdan, és erőmet otthagytam a hegyen...

Egy könnyesepp gördült le arcán, mint valami gyöngyszem a sziklán.

– És kérem magukat, szomszédok, hogy búzaszentelő napján, ha a mezőt szentelik, ne hagyják ki soha az én hegyemet sem. Szaladjon oda akármelyik fiatal legény, és locsolja meg szenteltvízzel a keresztet, mert a plébános, tudják, nem mászik fel a hegyre. Nagyon szépen kérem magukat, hogy soha ne hagyják ki az én keresztemet. Kérni fogom az istent a másvilágon, hogy segítse meg magukat, csak teljesítsék az öregember kívánságát.

Ivan pedig úgy nézett rájuk, mintha lábuk elé akarna rogyini és úgy kérni őket, mintha jóságos, szürke szemével örökre szívükbe akarná vésni kérelmét.

– Ne búsuljon már, Ivan koma, fel a fejjel! Mindig emlékezni fogunk magára, mindig. Derék ember volt, Nem erőszakoskodott senkivel, nem szántott bele a más földjébe, nem is vetett a más földjén, egy szalmaszálat sem vett el soha senkitől. Nem, nem! Az emberek emlékezni fognak magára, és búzaszentelő napján nem fogjuk elkerülni a keresztjét.

Így búcsúzott Michajlo Ivantól.

V

– Mindent elmondtam már maguknak, gazduraim; most pedig, aki szeret, igyék velem. A nap már a domb fölött van, maguk meg nem ittak még velem egy kupica pálinkát sem. Amíg a saját házamban vagyok, és vendégek ülnek az asztalomnál, inni fogok velük. Aki meg kedvel engem, az velem iszik.

Megkezdődött az ivászat; az ivászat, amely bolondot csinál a parasztból. Ivan már derekasan berúgva zenészt hívott, hogy játsszék az ifjúságnak, amely az egész udvart ellepte.

– Halljátok -e! Úgy kell táncolnotok, hogy a föld is rengjen belé, hogy egyetlen fűszál se maradjon a szérűn!

A házban pedig mindenki ivott, mindenki beszélt és senki sem figyelt a másik beszédére. A beszélgetés önmagáért folyt, mert okvetlen meg kellett mondani mindazt, amiről beszéltek, feltétlenül meg kellett mondani, még ha csak a szél hallotta volna is.

– Úgy megpucoltam, olyan tisztára, hogy a fekete olyan volt, mintha ezüsttel szórták volna be fekete bőrét, a fehér pedig olyan, mintha vajjal kenték volna be. Olyan ordnunkban tartottam lovaimat, hogy akár a császár is rájuk ülhetett volna. De volt is pénzem, hű, mennyi pénzem volt...

– Ha egy ilyen nagy pusztá közepén találnám magam... hogy csak én lennék ott, meg az isten!.. És járnék ott, mint valami vadállat, csak ne látnám sem ezeket az urakat, sem a plébánosokat! Akkor elmondhatnám, hogy úr vagyok. Ezt a földet pedig vigye el az ördög, akár nyomban is egyáltalán nem búslakodnám utána. Mert miért is búslakodnám? Apáinkat ütötték és kínozták, járomba fogták őket, nekünk meg már egy darab kenyeret sem adnak, hogy telefajjuk magunkat... Hej, ha úgy lenne minden, ahogy én gondolom...

– Nem akadt még olyan végrehajtó, aki valamit behajthatott volna rajta az adóban! Bizony nem akadt. Volt már cseh, volt már német, volt lengyel és mégsem talált semmit; de amikor eljött a mazúr, az még a meggyfa alatt is megtalálta a ködmönt. Azt mondom maguknak, hogy a mazúr kész veszedelem. Akár a szemét égesse ki az ember a mazúrnak, még bűnéül sem fogják felróni...

Sok volt a mindenféle beszéd, de a szavak széthullottak mindenfelé, mint a korhadt fa az öreg erdőben.

A zajba, a zsidongásba, a felkiáltásokba és a hegedű keserves vigalmába bele-belecsendült Ivan és az öreg Michajlo dala. Ezt a dalt gyakran halljuk lakodalmokon, ha az öreg parasztoznak kedvük kerekedik és nótákra gyűjtünk. Az ének szavai csak nehezen tudtak áttörni az öreg torkukon, mintha az öreg embereknek nemcsak a keze kérgesednék meg, hanem a törke is. Úgy szállt a dalszöveg, mint a sárga őszi level, amikor a szél a fagyos föld felett hajtja, a level pedig minden árok előtt megáll, és úgy reszket az omladozó partok mellett, mintha a végét járná.

Ivan és Michajlo így dalolt fiatal éveiről. Ezek az évek a cédrushídon elhagyták őket, és azután nem akartak többé visszatérni, még látogatóba sem.

Amikor fel-felvittek egy hangot, megszorították egymás kezét, de olyan erősen, hogy csuklójuk ropogott belé. Ha pedig a nótának valami igen szomorú részét énekelték, egymáshoz hajoltak, egymásnak támasztották homlokukat és búslakodtak. Ölekeztek, csókolódtak, öklükkel mellüket verték meg az asztalt, és rozsdás hangjuk olyan keserűséget okozott nekik, hogy végül már nem tudtak mást mondani csak azt: “Hej, Ivankám, hej, testvér; hej, Michajlo, kedves barátom!”

VI

– Hallja-e, apám, ideje lenne már kimennünk a vasúthoz, maguk meg úgy belemelegedtek a nótázásba, mint a régi jó világban.

Ivan kimeresztette szemét, de olyan furcsán, hogy fia elsápadt és visszahőkölt. Apja meg tenyerébe rejtette a fejét, és hosszú ideig gondolkozott valamin. Azután felállt az asztaltól, odament az asszonyhoz, és megfogta a kezét.

– No, öreg, masírn, ánc, cváj, dráj! Gyere, urasan felöltözünk, és elmegyünk... uraskodni.

Mind a ketten kimentek.

Amikor visszajöttek, az egész szoba felsírt. Mintha felszakadt volna a falu felett levő sírás-felhő, mintha az emberi keserűség szétszakította volna a Duna gátját, olyan volt ez a sírás. Az asszonyok kezüket tördelték, aztán összefonták őket, és Ivan öreg feleségének feje fölé tartották, mintha attól félnének, hogy valami ráesik, és menten szétlapítja. Michajlo pedig hajánál fogva megfogta Ivant, és dühösen rázni, rángatni kezdte, mint a bolond.

– Hallod-e, gazda, vedd le magadról ezt a rongyot mert úgy felképelek, hogy no...!

Ivan azonban nem nézett arrafelé. Nyakonfogta az öregasszonyt, és táncraperdült vele.

– Húzz polkát! Urasan! Van pénzem!

Az emberek megdermedtek a csodálkozástól, Ivan pedig rángatta az asszonyt, mintha nem akarná már élve kiengedni a keze közül.

A fiúk hozzájuk szaladtak és erőszakkal kivitték mindkettőt a szobából.

Az udvaron Ivan tovább táncolt valami polkát, az asszony pedig kezével a küszöbbe kapaszkodott és ezt mondogatta:

– Én jártalak így le, én vájtalak így ki ezzel a lábbal!

Közben kezével minduntalan csak azt mutatta a levegőben, hogy milyen mélyen járta ki a küszöböt.

VII

Az útmenti kerítések recsegték és dülledeztek: az egész falu kikísérte Ivant. Ivan ott ment az öregasszonnal, kétrétgörnyedve, szürke cájg-ruhában, és állandóan polkát táncolt.

Amikor pedig valamennyien megálltak a keresztnél amelyet Ivan rakott a hegyen, az öreg magához tért egy kissé, és rámutatott a régi keresztre.

– Látod-e, öreg, a keresztünket? A te neved is ki van rá vésve. De ne félj: az enyém is, meg a tied is...

PAVLO TICSINA

HÁRFÁKKAL¹

(Арфами, арфами...)

Fordította: Képes Géza

Hárfákkal, hárfákkal -
 Mik zsonganak, zengenek, maguktól pengenek -
     Üzenet az erdő:
     jön a tavasz,
     Földillat száll -
 Gyöngye gyöngyök ,virágok
     Újra nyílnak már.
     Szavakkal, szavakkal
 Mint a tenger hajókkal, tele a kékség -
     Napsugaras raj!
     A föld merész
     Harcokra kész:
 Nevetés lesz, sírás lesz,
     Gyöngyházfény ígéz.
     Ámulok bámulok -
 A patakok csöngettyűk, pacsirták torkából
     Arany dallam árad:
     Jön a tavasz,
     Földillat száll -
 Gyöngye gyöngyök, virágok
     Újra nyílnak már.
     Kedvesem meglesem:
 Szántóföld mögött jár, hol búsan tűnődve,
     Hol ragyogó kedvvel:
     Lengj, kalász,
     Nyílni kész!
 Nevetés lesz, sírás lesz,
     Gyöngyházfény ígéz.

¹ Ukrán költők. Karig Sára (szerk.). Budapest–Uzsgorod: Magvető Kiadó – Kárpáti Kiadó, 1971. 277.

PAVLO TICSINA

TUDJÁTOK, HOGYAN ZIZEG A HÁRSFA...¹

(Ви знаєте, як липа шелестить...)

Fordította: Nagy Tamás

Tudjátok, hogyan zizeg a hársfa
Holdfényes tavaszi éjszakákon? –
Szeretőd álma, szeretőd álma,
Menj, ébreszd fel, csókold meg ajkát,
Ez a szeretőd álma...
Hallottátok már: így zizeg a hársfa.

Tudjátok, hogyan alszanak az öreg ligetek?
Mindent látnak a ködön át.
Holdat, csillagot, fülemülét...
„Tiéd vagyok” – hallják a nagyapák.
De a fülemülék!
Már tudjátok, hogyan alszanak a ligetek!

---

¹ Nagy Tamás fordítása (elsőközlés).

MIKOLA HVILJOVIJ

MENEDÉK¹

(Я (Романтика))

Fordította: Grigássy Éva

A messzi ködből, a hegyen túli kommuna csendes tavai felől könnyű nesz rémlik: Mária léptei. Kimegyek a végtelen mezőre, átvágok a szántón, és ott, ahol a kurgánok parázslanak, ráhajolok egy kopár, magányos sziklára. A messzeségbe bámulok. Gondolataim nekiszilajlanak, s amazonként vágtnak körülöttem. Majd minden eltűnik. A titokzatos lovasok ritmikus ringással tovasuhannak a hegynyúlvánok felé, a nap kilobban, az út elvész a sirhantok között, s csupán a néma pusztaság marad. Lehunyom szemem és eltűnődöm. Igen, az én anyám maga a testet öltött csodálatos Mária, aki az ismeretlen jövő mezsgyéjén áll. Az én anyám – maga a tisztaság, a halk szomorúság s a határtalan jóság. (Erre jól emlékszem!) Vigasztalan bánatom, elviselhetetlen gyötrelmem felizzik a rajongás mécsesében e fájdalmas kép előtt.

Anyám azt mondja, hogy én (az ő nyughatatlan fia) tönkreteszem magam. Ilyenkor szótlánul magamhoz ölelem ezüsthmvas, kedves fejét. Harmatos reggelek jártak odakünn, s gyöngyszemek peregtek. Cudar idők járták. A messzi, sötét erdő felől vándorok bandukoltak, s a kéklő forrásnál, ahol az utak szétröppennek, a betyárkeresztnél megálltak egy kis pihenőre. Zsendült a „hegyentúl”

De éj éjre múlik, zizegnek az esték a topolyák mentén, a topolyafák egyre-egyre távolodnak az országút ismeretlenjébe, s nyomukban a nyarak, az évek, meg az én fergeteg ifjúságom. Beköszöntenek a vihar előtti napok. A galamszürke fenyves mögött villámfény lobban, buzognak, tajtékzanak a hegyek. A súlyos, fulltag mennydörgés sehogy sem tud utat törni Indiából, napkelet felől. A természet senyved a viharvárásban. Majd a fellegrabajlás mellett más moraj is hallatszik: tompa ágyúszó. Két vihar is közeleg.

Szorongás... Anyám azt mondja, aznap meglocsolta a mentát, s hogy a menta bágyadozik bánatában. Anyám azt mondja: „Nemsokára itt a vihar!”, s két kristályos harmatcseppet látok a szemében.

I

Támadás támadás után. Dühödten nyomulnak az ellenség csapatai. A mi lovasságunk oldalról támad, vonulnak a felkelők sűrű hadsorai ellentámadásba, nőttön-nő a veszedelem, és gondolataim – akár a pattanásig feszülő huzal.

Éjjel-nappal a csekában rostokolok, egy fantasztikus palotában – egy kivégzett nemesúr hajléka volt –, ide szállásoltak el bennünket. Rafinált ajtófüggönyök, ódon díszítések, a hercegi család arcképei. S egytől egyig rámbámulnak rögtönzött irodám minden sarkából.

Valahol katonai telefon hajtogatja egyhangú, szaggatott melódiáját – távoli vasúti állomás jelzésére emlékeztet.

A pompás kanapén maga alá húzott lábbal trónol egy felfegyverzett tatár, és egyhangúan dünnyögi ázsiai „La iláha illá...”-ját.

Elnézem az arcképeket. A herceg összevonja szemöldökét, a hercegnő gögösen keresztülnéz rajtam, a hercegi sarjak – százéves tölgyek árnyékában.

Ebben a hangsúlyozott szigorban benne érzem az egész régi világot, a letűnt nemesi idők harmadvirágzásának erőtlén nagyszerűségét, szépségét.

¹ Nagyvilág. Kéry László (főszerk.). 1991. 73–87.

Csillogó gyöngyház az elvadult, éhes ország lakomáján.

És én, ki merőben más vagyok – az egyik meghatározás szerint bandita, a másik szerint fegyveres felkelő – egyszerűen és derűsen szemlélem ezeket az arcképeket, nincs és nem is lesz harag a lelkemben. Ez érthető:

– Csekista vagyok, de ember is.

Késő éjjel, amikor a város estéje véget ér odalenn (hegymagasba röppent fel a birtok, s uralja a várost), amikor kék füstök szállonganak a téglagyár fölött, és a lakosok egéreként surrannak a kapuk alatt a kanárikalitkába, késő éjjel összegyűlnek az én furcsa irodámban a társaim. Új tanácsülés ez: a kommuna vészbíróságáé.

Ilyenkor valóban fenyegető, igazi halál mered minden zugolyból.

Városlakó:

– Itt a szadizmus vert tanyát!

Én:

– ... (hallgatok).

A város tornyán, a szántókon túl riadtan kong az érc. Üt az óra. A sötét pusztaság felől ágyúzás hallatszik.

Társaim a terebélyes ébenfa asztal körül ülnek. Csönd. Csak a telefon távoli állomásjelzése ismétli egyre a maga egyhangú, szaggatott melódiáját. Hébe-hóba felkelők vonulnak el az ablak alatt.

Társaimat könnyű megismerni:

Tahabat doktor,

Andrjusa

s a harmadik – egy setétagyú (az örök díszpéldánya).

A vészbíróság hiánytalanul együtt van.

Én:

– Figyelem! Napirenden X. kereskedő ügye!

A távoli szobákból lakájok jönnek, meghajolnak előttünk, ugyanúgy, mint a hercegek előtt, szemrebbenés nélkül pillantanak az új szinedriumra, és felszolgálják a teát. Majd nesztelenül eltűnnek a szőnyegek bársonyán a magas mennyezetű szobák labirintusában.

Bágyadtan égnek a gyertyák a karos gyertyatartóban. Fényük a szoba egynegyedét sem világítja be. A magasból alig pislákol a sokkarú girandole. Sötét a város, sötétség van itt is. A villanytelepet elválták.

Tahabat doktor elveti magát a széles kanapén, távol a gyertyatartótól, s csak derengő kopaszágát és fejtetőig érő homlokát látom. Mögötte, még távolabb a homályban – a degenerált fejformájú díszpéldány. Csak bárgyú szeme világlik elő, de én tudom: alacsony homloka, borzas fekete haja-boglya és lapótya orra van. Kényszermunkára ítélt rabra emlékeztet, s az a gyanúm, a neve gyakran szerepelt már a lapok bűnügyi rovatában.

Andrjusa tölem jobbra ül. Arca zavart, és időnként riadtan pillant a doktorra. Tudom, mi a baja.

Andrjusát, az én szegény, érzékeny lelkű Andrjusámat egyszerűen ideparancsolta az a lehetetlen forradalmi bizottság. És Andrjusa, a mélabús forradalmár, valahányszor határozottan alá kell írnia a gyászos ítéletet

– agyonlőni –,

mindig tétovázik, s kereszt- és családneve helyett holmi hettita ákombákomnak beillő, olvashatatlan macskakaparást ró a végzetes okmányra.

Én:

– Ennyi az egész... Tahabat doktor, mi a véleménye?

A doktor (lendületesen):

– Agyonlőni!

Andrjusa kissé rémülten néz Tahabatra. Habozik. Végre bizonytalan, remegő hangon megszólal:

– Nem értek önnel egyet, doktor.

– Maga nem ért velem egyet? – és rekedt hahota görgedezik végig a sötét hercegi szobákon.

Szinte vártam ezt a hahotát. Mindig így volt. De most megborzongok, és úgy érzem, mintha hideg ingoványba merülnék. Idegeim pattanásig feszülnek.

Ebben a pillanatban anyám arca jelenik meg előttem.

– Agyonlőni???

Csendes szomorúsággal néz rám.

A messzi, városi tornyon megint bondul az érc. Éjféle sötétség. A hercegi hajlékig alig hallatszik el a tompa ágyúzás. Telefonon közlik: a mieink ellentámadásba lendültek. A drapéria mögött vörös visszfény az ajtó üvegén: a távoli dombokon túl égnek a falvak. Ég a puszta, s a tűzvész láttán vonítanak az ebek a városi porták zegzugában. A városban csend van, még a szívek is némán dobognak.

Tahabat doktor megnyomja a csengőt.

Egy lakáj óbort hoz tálcán. Majd távozik, és távolodó léptei elvesznek a leopárdbőrökön.

A gyertyatartót nézem, de tekintetem akaratlan oda-odatéved, ahol Tahabat doktor és az őr ül. Kezükben borosflaska, és szomjában, mohón vedelik a nemes nedűt.

– Jól teszik – gondolom.

De Andrjusa idegesen járkál fel-alá, s egyre készülődik, hogy mondjon valamit. Tudom, mire gondol. Azt akarja mondani, hogy ez helytelen, hogy kommunárok nem tesznek ilyet, hogy ez bacchanália és a többi, és a többi.

Hej, fura szerzet ez az Andrjusa.

De mikor a doktor az üres flaskát ledobja a bársony szőnyegre, és az ítélet alá

– „agyonlőni” –

lendületesen odakanyarítja nevét, hirtelen kétségbeesés fog el. Tahabat doktor túltengő homlokával és derengő kopaszságával, hideg értelmével és kőszívvel menthetetlenül urammá és parancsolómmá lett: ő az én megtestesült ösztönöm. És én, a kommuna vészbíróságának feje, csak hitvány bábu vagyok a kezében, akiben elszabadult a pusztítás szenvedélye.

De mi a megoldás?

– Mi a megoldás?? – Nem látok megoldást.

Végigvonul előttem a civilizáció sötét története. Népek, századok s a jelen...

– De nem látok megoldást.

Tény és való, hogy az igazság a doktor oldalán áll.

Andrjusa sebtében odakörmöli macskakaparását az ítélet alá, és a setétagyú cuppogva böngésszi a betűket.

Azt gondolom: ha a doktor rossz szellemem, balsorsom, akkor ez a setétagyú a guillotine-os hóhér.

De nyomban azt gondolom:

– Micsoda badarság! Méghogy hóhér! Fenét! A feszültség perceiben még majd himnuszokat eskábálok hozzá, a vészbíróság őréhez.

Ekkor eltávolodik tőlem az én anyám – a megtestesült, hegyen túli Mária, és várakozóan megáll a sötétben.

A gyertyák csonkig égnek. A herceg és a hercegnő szigorú képmásai belevesznek a kék cigarettafüstbe.

Az agyonlövésre ítétek száma – hat!

Elég! Ma éjszakára elég!

A tatár ismét gajdolja a maga „La iláha illa...” – ját. Andrjusa már eltűnt.

Tahabat és az őr nyakalják az óbort. Vállamra vetem mauseromat, és elhagyom a hercegi hajlékot. Megyek az ostromlott város néptelen, néma utcáin.

A város kihalt. A lakosok tudják, hogy három-négy nap múlva már nem leszünk itt, hogy hiábavalók az ellentámadásaink: hamarosan nyikorogva útnak indulnak géppuskás kocsijaink a távoli északvidék felé. A város begubózik. Sötétség.

Sötét, molyhos sziluettként áll a magasban a hercegi palota, ahol most a vészbíróság székel.

Megfordulok és arrafelé nézek, s ekkor hirtelen belémüt, hogy hat emberélet terheli a lelkem.
Hat emberélet?

Nem, nem annyi! Hatszáz, hatezer, hat millió, temérdek!

–Temérdek?

Lehajtom fejem.

De újra végigvonul előttem a civilizáció sötét története. Népek, századok s a jelen ...

Ekkor erőtllenül ráborulok egy kerítésre, térdre ereszkedem, és áldva-áldom azt a pillanatot, amikor találkoztam Tahabattal és a degenerált fejformájú őrrrel. Majd megfordulok, és áhítattal nézem a magasba szökkent, molyhos sziluettet.

Beléveszek az utcácskákba, de végül kiérek egy magányos házikóhoz, ahol az anyám lakik. Az udvaron mentaillat. A fészereken túl villámok lobbannak, és tompa ágyúdörgés hallatszik.

Sötétség!

Bemegyek a szobába, leteszem pisztolyom, s gyertyát gyújtok.

–Alszol?

Anyám nem alszik.

Odajön hozzám, száraz, öreg tenyerébe fogja fáradt arcom, és mellekre hajtja fejét. Megint azt mondja, hogy én, az ő nyughatatlan fia, tönkreteszem magam.

Érzem kezemen a kristályos harmatcseppeket.

Én:

–Fáradt vagyok, anyám!

Odahúz a gyertyához, és belenéz elcsigázott arcomba.

Aztán megáll a halovány mécses előtt, és szomorúan felnéz a Mária-képre. Tudom: anyám holnap is elmegy a kolostorba. Nem bírja elviselni zaklatásainkat és garázdaságainkat úton-útfélen.

Már az ágy felé tartok, de erre összerezzenek:

– A garázdaságainkat úton-útfélen? Ezt meri mondani az én anyám?! Így csak a versailles-iak gondolkodnak.

Zavartan gyözködöm magam, hogy ez az egész nem igaz, hogy nincs itt előttem semmiféle anya, hogy az egész csak káprázat.

– Káprázat? – rezzenek össze újra.

Nem, ez nem káprázat!

Itt, ez a csendes szoba és benne az anyám nem káprázat, hanem szerves része gyarló énemnek, amelynek titkon áldozok. Itt, ebben az isten háta mögötti, városszéli kuckóban lelkem egyik felét elrejttem a guillotine előtt.

És valami állati ajzottságban behunyom szemem, és nyüglődöm, mint a hím, ha érzi a tavaszt.

– Kinek tartozom számadással életem minden mozzanatáról? – suttogom.

– Igaz kommunár vagyok. Ki meri tagadni? Talán nem engedhetek meg magamnak egy perc pihenőt?

Halványan ég a mécses a Mária-kép alatt. S a mécs előtt, mint fából faragott szobor áll az én szomorú anyám.

II

A mieink hátrálnak: állásról állásra. A fronton pánik. A hátszágban pánik. A zászlóaljmenet-készen. Két nap múlva én is bevetem magam az ágyúdörgésbe. A zászlóaljmenet válogatott: csupa fanatikus, ifjú kommunár.

De most itt a legalább olyan szüksége van rám. Tudom, mi a hátszág, mikor az ellenség a város falai előtt áll. Napról napra szaporodnak a kósza hírek és szétkúsznak az utcákon, mint a kígyók. Már a helyőrség századaiban is zavart keltenek a híresztelések.

Jelentések futnak be hozzám:

- Fojtott zúgolódás.
- Lehet, hogy kitör a lázadás.

Igen! Igen! Tudom: lehet, hogy kitör a lázadás. Hű ügynökeim pásztázzák a kis utcákat, és már nincs hová elhelyezni a vétkes és vétlen lakosok tömegét.

Az ágyúszó egyre közeledik. Mind sűrűbben érkeznek lovasok a frontról. Felhővé gyülemlik a por, megáll a város fölött, és elfedi a homályos, izzó napkorongot. Néha villámok lobbannak. Vonnak a trének, riadtan rikoitoznak a mozdonyok, viharzanak a lovas csapatok.

Csak a vézbíróság körül uralkodik dermedt némaság.

Igen:

több száz kivégzésre van kilátás, és én végképp leesem a lábamról!

Már hallják a versailles-iak, mi történik a hercegi birtok süket, halotti csendjében. Éles, kurta lövések dördülnek a város fölött, és a versailles-iak tudják:

- Ez Duhonyin törzse!

Közben gyöngyház fényben pompáznak a reggelek, s a hajnali csillagok a messzi fenyvesek ködébe hullnak.

A tompa ágyúzás erősödik.

Nő a vihar előtti feszültség: hamarosan kitör a vihar.

Megérkeztem a hercegi palotába.

Tahabat doktor és az őr borozgat. Andrjusa komoran gubbaszt a sarokban. Aztán odajön hozzám, és gyermetegen, mélabúsan így szól:

- Hallgass ide, barátom! Engedj el engem!

Én:

- Hová?

Andrjusa:

- A frontra. nem bírom itt tovább.

Úgy! Nem bírja tovább! – Elönt a düh. – Mindennek van határa! Sokáig türtöztettem magam. A frontra kívánczik? Hogy távol kerüljön ettől a sötét, piszkos munkától? Meg akarja törölni a kezét, hogy ártatlanná váljon, mint a galamb? Nekem adja át a „jussát”, hogy fűrödjem a vérpocsolyában?

- Megörültél, hallod? – kiáltom. – Még egy szó és agyonlőlek!

Tahabat doktor lelkendezve:

- Bravó! Bravó! – és elgurítja hahotáját a hercegi szobák kihalt labirintusában. – Bravó! Bravó!

Andrjusa megszeppen, elsápad, és kikullog az irodából.

- Pont! Lepihenek! Folytasd te! – mondja a doktor.

Én:

- Ki a következő?

- A 282-es.

Én:

- Vezesse elő.

Az őr némán, mint egy robot, elhagyja a szobát.

(Igen, az őrök gyöngye volt! Nemcsak Andrjusa, mi is hibáztunk: én és a doktor. Sokszor elmulasztottuk, hogy végig nézzük a kivégzéseket. De ő, ez a setétagyú, mindenkor a forradalom katonája volt, és csak akkor lépett le a terepről, mikor a füst elosztott, és a kivégzettek tetemét elásták.)

A drapéria szétnyílik, és ketten lépnek a szobába: egy gyászruhás nő meg egy cvikkeres férfi. Az eléjük táruoló környezet végképp megrémíti őket: főúri pompa, hercegi portrék és feneketlen rendetlenség – üres flaskák, revolverek, kék cigarettafüst.

Én:

- Családneve?

- Ezésez.

A férfi összecücsöríti keskeny, sápadt ajkait, és visszatetsző siránkozásba kezd: kegyelmet kér. A nő zsebkendővel törölgeti a szemét.

Én:

– Hol tartóztatták le magukat?

– Itt és itt!

– Miért tartóztatták le magukat?

– Ezért meg azért.

Hmm ... Szóval gyűlést tartottak! De miféle gyűlést ilyen nyugtalan időben, éjnek évadján, egy magánlakásban?

Hm ... Tehát teozófusok. Keresik az igazságot. Újat! No lám, no lám! És ki az: Krisztus? Nem? Más világmegváltó? No lám, no lám! Magukat nem elégíti ki sem Konfucius, sem Lao-ce, sem Buddha, sem Mohamed, se maga az ördög! Vagy úgy? Értem! Be kell tölteni az üres helyet.

Én:

– Tehát maguk szerint megérett az idő az új Messiás eljövetelére?

A férfi és a nő:

– Igen!

Én:

– Maguk szerint ez a lélektani válság megfigyelendő Európában, Ázsiában és a világ minden táján?

A férfi és a nő:

– Igen.

Én:

– „Igen-igen” – az anyjuk keservit! Akkor meg mi az istennyilának nem a csekát teszik meg Messiásnak?!

A nő sírva fakad. A férfi még jobban elsápad. A herceg és a hercegnő portréi szigorúan néznek le a falról. Az állomás felől ágyúzás és riadt füty hallatszik. Egy ellenséges páncélos tűz alá vette az állomást! – közlik telefonon. A városból láрма szüremlik fel: az országúton géppuskás kocsik dübögnek.

A férfi térdre veti magát és kegyelemért könyörög. Kíméletlenül ellököm magamtól. Hanyatt esik. A nő halántékára emeli a gyászfátyolt, és ernyedten az asztalra dől.

– Hallgasson meg, három gyermek anyja vagyok! ... – mondja tompán, megkövülten.

Én:

– Agyonlőni!

Az ör egy szempillantás alatt talpra ugrik, és fél perc múlva már senki sincs a szobában.

Az asztalhoz megyek, bort töltök a korsóból, s egy hajtásra megiszom. Majd hideg homlokomra teszem a kezem, s azt mondom:

– Tovább!

Bejön a setétagyú. Azt javallja, tegyek félre mindent, és foglalkozzam egy soron kívüli ügyel:

– Épp most hoztak a városból egy újabb csoport versailles-it, azt hiszem, csupa apáca. A piaccon nyíltan agitáltak a kommuna ellen.

Belelendülök a szerepembe. Szemem elködösül, s abban az állapotban vagyok, amit túlfűtött eksztázisnak szoktak minősíteni. Azt hiszem, a fanatikusok ilyen lelki állapotban indulhattak a szent háborúba.

Az ablakhoz lépek s azt mondom:

– Vezesse be őket!

Egész sereg apáca tódul be. Nem látom, de érzem. A várost nézem. Esteledik. Sokáig nem fordulok meg, élvezem, hogy két órán belül egyikük sem lesz az élők sorában! – Esteledik... Most is vihart jósló villámok hasogatják a tájat. A téglagyár mögött füst száll felfelé a messzi láthatáron. A versailles-iak elszántan, hevesen támadnak – közlik telefonon. Az elnéptelenedett utcákon hébehóba fogatok bukkannak fel, és sietve vonulnak vissza, észak felé. A csapatnyi örlovas úgy áll a pusztán, mint hajdani daliák.

Vészhelyzet.

A városban az üzletek bedeszakázva. A város kihalt, és a vad középkor messzijébe távolodik. Csillagok tűnnek elő az égen, és zöld mocsári fényt permeteznek a földre. Aztán kialszanak, eltűnnek. Sietnem kell! Hátam mögött egy sereg apáca! Igen, sietnem kell: a pince dugig van.

Erélyesen megfordulok s már-már kimondom a végzetes szót:

– agyonlőni!,

.....
de megfordulok és látom – az anyám áll közvetlenül előttem, az én Mária-szemű, szomorú anyám.

Döbbenetemben megtántorodom: mi ez? Agyrém? Riadtan hátra tántorodom s felkiáltok:

– Te?!

S hallom fájdalmasan a nők seregéből:

– Fiam! Én nyughatatlan fiam!

Úgy érzem, menten összerogyok. Rosszul vagyok, a karosszék után kapok, és belékapaszkodom.

De ebben a pillanatban harsogó hahota gördül, beleütközik a mennyezetbe, s elnémul. Tahabat doktor az:

– „Mamuska”?! Ó, a szaros kölyke! Tán cici kéne? „Mamuska”?!

Egy szempillantás alatt felocsúdom, és a pisztolyom után kapok.

– Sátán! – s a doktorra rontok.

De ő hidegen rámnéz, s azt mondja:

– Lassan a testtel, te áruló! Tudj leszámolni a „mamuskával” is (a „mamuská”-t hangsúlyozza), ahogy a többiekkel leszámoltál!

Azzal faképnél hagy.

Kővé dermedek. Sápadtan, félholtan állok az apácák néma csapata előtt, szemem zavaros, mint az üldözött farkasé. (Látom a szemben álló, nagy falitükröben.)

Elkapták hát a lelkem másik felét is. Többé már nem megyek bűnösen elrejtőzni. Számomra már csak egy maradt: soha senkinek egyetlen szót se szólni arról, hogyan hasadt ketté az énem.

Nem veszem el a fejem.

Agyamban öklöződnek a gondolatok. Mit tegyek? Én, a forradalom katonája elbuknék ebben a válságos pillanatban? Elhagynám őrhelyemet, és szégyenteljesen elárulnám a kommunát?

Összecsikordítom az állkapcsom, ránézek anyámra, s azt mondom:

– A pincébe mind! Rögtön jövök!

De még végig se mondom, amikor újra reng a szoba a hahotától.

Akkor a doktor felé fordulok, és metszően odavetem:

– Tahabat doktor! Nyilván elfelejtette, kivel áll szemben! Csak nem akar maga is Duhonyin törzsébe kerülni... ezzel a bagázssal? – s kezemmel odaintek, ahol az anyám áll, azzal némán kisi-etek a szobából.

Semmit sem hallok magam mögött.

.....
Mint egy részeg, vágok neki a birtokról a vakvilágnak a füledt, vihar előtti este homályában. Az ágyúdörgés egyre erősödik. A távoli téglagyár fölött ismét fellobbannak a füstök. A kurgánon túl dübörögnek a páncélosok: elszánt párviadal zajlik köztük. Az ellenség csapatai keményen támadják a felkelőket. A levegőben érezni a tűzharc szagát.

Megyek a semmibe. Fogatok húznak el mellettem, lovasok suhannak, szekerek dübörögnek a burkolatkövön. A város porfelhőben áll, és az este nem oszlatta el a viharelő feszültségét.

Megyek a semmibe. Gondolat nélkül, tompa ürességgel, mérhetetlen súlylyal görnyedt vállamon.

III

Igen, ezek leírhatatlan percek. Maga a kínszenvedés. – De már tudom, mit fogok tenni.

Már akkor is tudtam, amikor eljöttem a palotából. Különben nem hagyom ott menekülésszerűen a hivatali szobámat.

Igen, következetesnek kell lennem!

Egész éjjel ítélezem.

Bizonyos időközökben – órákon keresztül – kurta, éles lövések dördülnek.

Én, a vészbírótság feje, megteszem, amivel a forradalomnak tartozom.

Tehetek én róla, hogy anyám képe egyetlen percre sem hagy el ezen az éjszakán?

Hát tehetek?!

Ebédidőben bejön Andrjusa, és komoran odaszól:

– Ide figyelj! Hadd engedjem el!

Én:

– Kit?

– Az édesanyádat!

Én:

– ... (hallgatok).

Majd nevetési kényszer rohan meg, fájdalmas erővel. Nem bírom ki, hahotázni kezdek, hogy visszhangzanak belé a szobák.

Andrjusa szigorúan néz. Nem ismerem rá.

– Idefigyelj! Mire való ez a melodráma?

Az én gyermekem Andrjusám most az egyszer eréllyel próbál hatni rám. De téved.

Én (durván):

– Takarodj!

Andrjusa most is elsápad.

Ó, ez a naiv kommünár végképp nem ért semmit. Fogalma sincs róla, mi az indítéka ennek az esztelen, állati könyörtelenségnek. Képtelen belátni szenttelen faarcom mögé.

Én:

– Telefonálj! Tudd meg, hol az ellenség!

Andrjusa:

– Hallgass rám...

Én:

– Telefonálj! Tudd meg, hol az ellenség!

Ebben a pillanatban sívítva húz át egy lövedék a palota fölött, s valahol a közelben becsapódik. Csörömpölnek az ablakok, s visszhangzanak az üres hercegi szobák.

A telefon közli: a versailles-iak támadnak, már közel vannak, mindössze három versztányira. Az állomás környékén kozák menetoszlopok: a felkelők visszavonulnak. Rikoltoz a távoli vasúti jelzés.

Andrjusa kirohan a szobából. Utána én is.

Füstök a távolban. Ismét lángok lobbannak fel a láthatáron. A város fölött porfelhő. Nem látni az eget s a sárgarézt napot. Csak a hegynyi, mocsokszínű por rohan a távoli égbolton. Fantasztikus porfergetegek csapnak fel az útról, a magasba szöknek, szétszabdadják a teret, átrepülnek a házak fölött, s újra csak rohannak, rohannak. Olyan az egész, mint egy elvarázsolt viharelő.

Dörögnek az ágyúk. Suhannak a lovasok, vonulnak vissza, északnak, a szekerek.

Elfeledkezem mindenről. Semmit sem hallok, és egyszerre – magam sem tudom, hogyan, a pincénél találom magam.

Mellettem zengve csapódik be egy srappel, és az udvar üres lesz. A pinceajtóhoz megyek és be akarok lesni a kisablakon oda, ahol az anyám van, de valaki hirtelen megfogja a kezem.

Hátrafordulok – a setétagyú.

– Szép kis őrség! Mind szétfutottak!... Hi-hi!

Én:

– És maga?

Ő:

– Én? Hogy én-e? – s megkopogtatja az ajtót.

Igen, a forradalom hű ebe volt. Ennél különb tűzben is kitarzott a posztján!

A lelkem öre... – emlékszem, ez villant fel bennem, és gondolattalanul csatangoltam a város pusztaságában.

.....

Estére a környék déli része már az ellenség kezén van. Indulnunk kell északra, el kell hagynunk a várost. A felkelők parancsot kapnak, hogy várják be az éjszakát, s ők hősiesen hullanak el a barikádokon, a közelharcokban, a keresztutakon és a kapualjak néma zugaiban.

De mit törődöm én vele!

Zajlik a villámevakuálás, zajlik a heves lövöldözés.

Végképp leesek a lábamról!

Égetjük az iratokat. Tűszokat küldünk a párthoz. Összeszedjük a hadisarc maradványát.

Végképp leesek a lábamról!

De hirtelen felbukkan anyám arca, és újra hallom aggódó, állhatatos hangját.

Hátrátúrom a hajam, és tág szemmel bámulom a város tornyát. Esteledik megint, és délen megint lángolnak a falvak.

A vészbíróság felkészül a menekülésre. Megrakják a fogatokat, zötyögnek a trének, iparkodik a sok ember észak felé. Csak egyetlen páncélosunk vesztegel az erdő mélyén, s tartja fel az ellenség jobb szárnyát.

Andrjusa eltűnt valamerre. Tahabat doktor nyugodtan ül a kanapén és borozgat. Némán figyeli parancsaimat, és időnként gúnyosan mustrálja a herceg portréját. De én magamon érzem tekintetét, és idegesít, bősít.

Lemegy a nap. Továtúnik az este. Leszáll az éj. A sáncokon ide-oda futkosnak, egyhangúan kattog a géppuska. A kietlen hercegi szobák várakozásba dermednek.

A doktorra nézek, s nem bírom elviselni azt a tekintetet, amivel a régi portrét méregeti.

– Tahabat doktor – mondom. – Egy órán belül likvidálnom kell az elítéltek utolsó csoportját. Nekem kell eligazítanom az osztagot.

Mire ő gúnyosan, közömbösen:

– Hát aztán?! Rendben.

Izgatott vagyok, de a doktor kajánul néz rám és mosolyog. Kétségkívül tudja, miről van szó! Hisz az elítéltek között van az anyám is.

Én:

– Legyen szíves, hagyja el a szobát!

A doktor:

– Hát aztán?! Rendben.

Nem bírom tovább, kirobbanok:

– Tahabat doktor! Utoljára figyelmeztetem: ne tréfáljon velem!

De hangom elakad, torkomban bugyborékol valami. Elő akarom kapni pisztolyomat, hogy nyomban végezzek a doktorral, de hirtelen szájalmas bábunak érzem magam, és minden csepp erőm elhagy. Leroskadok a kanapéra, és nyomorultul bámulok Tahabatra, mint egy megvert, tehetetlen kutya.

Ámde múlnak a percek. Indulnom kell.

Erőt veszek magamon, s egy utolsó pillantást vetek a hercegnő gögös arcképére.

Sötétség.

– Őrség!

Bejön az őr s jelenti:

– A foglyokat kivézték. Kivézés helye: a városon túli erdőszél.

A távoli hegylánc mögül előbújik a hold. Citromsárga permetet szórva úszik a szelíden kéklő égi áron. Éjfélkor eléri a zenitet, s megáll a szakadék fölött.

A városban heves lövöldözés.

Az északi úton megyünk. Sohasem felejttem el a sötét sereg néma vonulását a vesztőhelyre.

Hátul – nyikorgó géppuskás kocsik.

Elöl – örkíséret, utána az apácák, majd a hátvéd: én, újabb örkíséret és Tahabat doktor.

De igazi versailles-iakkal van dolgunk: az apácák egész úton hallgatásba burkolóznak. Mindenre elszánt megszállottak.

Megyek az úton, mint nemrég – a semmibe, s oldalamon a lelkeim őrei: a doktor és a setétagyú. Nézem a tömeget, s mit sem látok.

De érzem: ott megy az anyám, lehajtott fővel. Érzem a menta illatát. Simogatom kedves, ezüsthmvas fejét...

S hirtelen felrémlik előttem a hegyen túli messzeség. Újra belémhasít a vágy, hogy térdre boruljak, és áhítattal nézzem a vészbírótság épületének molyhos sziluettjét.

Fejem leszegve rovom a kihalt utat. Hátam mögött nyikorognak a kocsik.

Megtorpanok. Mi ez? Hallucinálok? Anyám hangját hallanám?

S megint hitvány bábnak érzem magam, érzem: sajog a szívem, s nem is sírni – bőgni szeretnék, mint kisgyermek koromban, sűrű könnyeket hullatva a meleg emlékön.

S belém villan:

– Lehetséges, hogy a vesztőhelyre viszem?!

Mi ez: valóság vagy álom?

Ám ez valóság volt: hamisítatlan, véres valóság – kegyetlen és kérlelhetetlen, akár egy éhes farkashorda. Megvétőzhatatlan és elkerülhetetlen, mint a halál.

És ha tévedek?!

Lehet, hogy másképp kellene cselekednem?

Pipogyaság, kishitűség! Hisz az aranyige kimondja: Errare humanum est! Tévedni emberi dolog... Mit aggályoskods? Merj tévedni! És tévedj inkább így, mint amúgy. De miért tévednék?

Igen, ez valóság. Akár egy éhes farkashorda. De ez az egyedüli út a hegyen túli tavakhoz, az ismeretlen, gyönyörű kommunához.

S a fanatizmus lángjában lobogva keményen kivágom lépteim az északi úton.

A hallgatag menet az erdőhöz ér. Nem emlékszem, hogyan sorakoztatják fel az apácákat, csak arra emlékszem: odajön hozzám a doktor, és vállamra teszi a kezét:

– Az anyja – ott van! Tegyen, amit akar!

Odanézek: a tömegből kiválik egy alak, és csendben, magányosan elindul az erdőszél felé.

A hold a zeniten áll, a feneketlen mélység fölött csüggve. A kihalt út zöldes citromsárga ismeretlenbe vész. Jobbra zászlóaljham őrscapata sötétlik.

S ebben a pillanatban fegyverek tűzijátéka csap fel a város fölött. Teljes hévvel indul a roham. A felkelők hátrálnak, az ellenség a nyomukban.

Egy lövedék mellettünk csapódik be.

Kiveszem a tokból pisztolyom, és sietve elindulok a magányos árnyék felé.

Emlékszem, kurta éles lövések dördülnek. Most végeznek az apácákkal.

És ekkor – emlékszem – az erdőben rázendít a páncélosunk. Felmorajlik az erdő.

Egy lövés,
kettő –
még egy – támadás! támadás!

Nyakunkon az ellenség, sietni kell. Jaj, sietni kell!

És én megyek, megyek, és anyám magányos alakja – ott van. Kezét összekulcsolva áll, és szomorúan néz rám. Gyors léptekkel tartok az elvarázsolt, valószínűtlennek tűnő erdőszél felé, és a magányos alak ott van, ott van.

Körös-körül – senki. Csak a hold ontja a zöld fényt az ég közepéről. Pisztolyt markoló kezem gyengül, s már-már elbögöm magam, sűrű könnyeket hullatva, mint kisgyermek koromban a meleg emlélkön. Kiáltani próbálok:

– Anyám! Azt mondom: gyere ide hozzám! Meg kell, hogy öljelek!

Aggódó hang hasít agyamba. Újra hallom, amint anyám azt mondja, hogy én (az ő nyughatatlan fia) tönkreteszem magam.

Mi ez? Már megint hallucinálok?

Felkapom fejem.

Igen, a képzelet játéka volt: már régen ott állok a kietlen erdőszélen, anyámmal szemben, s rámeredek.

Anyám hallgat.

A páncélos felbödül az erdőben. Tűzcsóvák röppennek fel. Kitör a vihar! Az ellenség támad. A felkelők hátrálnak.

Akkor, félig önkívületben, valami álomszerű eksztázistól elragadva, hevesen átölelem anyám nyakát, és mellemre szorítom fejét. Majd fölemelem a revolvvert, és halántékon lövöm.

Úgy dől rám, mint a letarolt kalász. Lefektetem a földre, s riadtan nézek körül. Sehol senki. Csak oldalt sötétlenek az apácák meleg tetemei. Nem messze ágyúk dörögnek.

Zsebembe nyúlok, és rádöbbenek, hogy valamit a hercegi szobákban feledtem.

– De marha vagyok – gondolom.

Futásnak eredek:

– Hol vannak az emberek?

Igen, sietnem kell a zászlóaljához. Rohanok az út felé.

De alig lépek hármát, valami megállít.

Összerezzenek, és futok vissza anyám holttestéhez.

Térdre esek előtte, s kutatva nézem az arcát. De már halott. Emlékszem, arcán sötéten patakzott a vér.

Akkor fölemelem ezt a reménytelen fejet, s mohón a fehér homlokra tapasztom ajkam. – Sötétség.

– No, kommünár, kelj fel! – hallom hirtelen. – Indulni kell a zászlóaljhoz. Felnézek s látom: ismét a setétagyú áll előttem.

Persze, persze, máris. Igen, már rég ott kellene lennem! – Helyre rántom a pisztoly szíját, s újfent elindulok.

A pusztán, mint hajdani daliák állnak a lovas felkelők. Fejem felszegve futok feléjük.

Tombol a vihar. Itt-ott áttörnek a virradat foltjai. A zenit magasán sápadtan haldokol a hold. Nyugat felől felhők gomolyognak. Elszánt, heves tűzharc zajlik.

.....
A halott puszta közepén megállok.

Amott, az ismeretlen messzeségben láthatatlanul csillognak a hegyen túli kommuna csendes tavai.

ANDRIJ MALISKO
DAL A KESZKENŐRŐL¹

(Пісня про рушник)

Fordította: Majtényi Zoltán

Fölkeltél, jóanyám, alig múlt el az éjfé,
s a falu szélénél, hol zöldek a mezők,
ma hogy pitymalodott, messzi útra kísértél,
nekem adtad hímezett szerencse-keszkenőd.

Ma hogy pitymalodott, messzi útra kísértél,
nekem adtad hímezett szerencse-keszkenőd.

Viruljon rajta hát a harmatgyöngyös ösvény,
a zöldellő mező, a csalogányos berek,
anyás, jó mosolyod, a hűséges, a gyöngéd,
áldott és gyönyörű és szomorú szemed.

Anyás, jó mosolyod, a hűséges, a gyöngéd,
áldott és gyönyörű és szomorú szemed.

A keszkenőt, miként a sorsot, kiterítem
sötét tölgyes susog, fű zizzen csöndesen,
mi fájón ismerős, megéled rajta minden,
gyerekkor, búcsúzás, hűséges szerelem.

Mi fájón ismerős, megéled rajta minden,
gyerekkor, búcsúzás, hűséges szerelem.

---

¹ Ukrán költők. Karig Sára (szerk.). Budapest–Uzsgorod: Magvető Kiadó – Kárpáti Kiadó, 1971. 455-456.

VASZIL SZIMONENKO
EMBERKÉNT JÖTTÉL VILÁGRA¹

(Тu знаеш, що ти — людина)

Fordította: Marcsák Gergely

Emberként jöttél világra.
Ember vagy, ugye tudod?
Mosolyodnak nincsen párja,
s egyedi szemed ragyogása,
akárcsak bánatod.

Holnap majd nélküled forog
tovább a vén földgolyó,
és színén már más kódorog,
a vágy más szívében lobog,
ki kedves, konok vagy jó.

De a mai nap még tiéd,
s vele minden korlátlan kegy:
a tó, a liget és a rét.
Az élet és szerelem vizét
kortyold, ne késlekedj.

Mert emberként jöttél világra,
és hiszed vagy tagadod,
mosolyodnak nincsen párja,
s egyedi szemed ragyogása,
akárcsak bánatod.

---

¹ Marcsák Gergely fordítása (elsőközlés).

VASZIL SZIMONENKO

AZ ANYASÁG HATTYÚI'

(*Лебеди материнства*)

Fordította: Nagy László

Szenderítő ködben hattyúk rózsaszínben,
Pecsétviasz-csillag torkolati vízben.

Nyláson a mese savó-szemmel néz be,
Anyai szeretet oda áll mögéje.

Hej, rontás a házat mindörökre itthagyd,
Nem tűröm, hogy fiam bölcsejét te ringasd.

Ti álomi hattyúk, a bölcsőhöz ide,
Csillag-pecsétécskék fiam szemekre.

Iszkol a sötétség kakas – kiáltástól,
Belül a falakon hattyúserg táncol.

Csiklandnak a szárnyak, rózsaszínű tollak,
Káprázatos minták megaranyosodnak.

Fiam, te is felnősz, indulsz te is útnak,
Veled a rémségek, mik eddig aludtak.

Fekete szemöldű, villanó tündérek,
Epedik szerelmed, harmat-üdeséged.

Zöld kertekbe hívnak, téged, csoda-léptűt,
Csodákkal eljegyzett fekete sörényűt.

Választhatsz barátot, hitvest örömöddé,
De más hazát, fiam, nem választhatsz többé.

Lelked testvérének bárkit is választasz,
Anyát, szülőanyát, fiam, nem választhatsz.

Idegen mezőn ha tébolyogsz hiába,
Követ Ukrajnából a fűzfa, a nyárfa.

Fentről beborítanak, rezgéssel belepnek,
Búcsúd bánatával rezgetik a lelked.

Választhatsz a földön mindent örököddé,
De más hazát, fiam, soha, soha többé.

¹ Ukrán költők. Karig Sára (szerk.). Budapest–Uzsgorod: Magvető Kiadó – Kárpáti Kiadó, 1971. 499-500.

DMITRO PAVLICSKO

HÁROM MADÁR EGY FÉSZEK BEN¹

(Три зозулі з поклоном)

Fordította: Kacsur Annamária

Új öltönyben, bőrönddel a kézben megérkeztem. Nem semmiség ám az öltöny, háromvagonnyi tég-lát pakoltunk ki a fiúkkal, hogy megvehessem. Amint elhagyom a klubot, az első, amit meglátok, a Karpo Jarkov háza. Előtte fiatal fenyők álltak egyenes sorokban a sárga homokos talajon. A torná-con Marfa Jarkova állt s szemeivel engem követett nyomon. Hajadonfőn állt ott, szabadon hagyva ősz haját. Régen a nap aranyló fényével vetekedtek hajszálai. Ma már nem ragyognak. Érdekes egy jelenség ez: a haj hamarabb elhal, mint az ember.

Mikor közelebb értem, illedelmesen köszöntöttem Marfát egy kis fenyő ágain keresztül:

- Szép jó napot, néném!

Marfa ajkai hangtalanul mozogva válaszolnak, s szemeivel elkísér addig, míg el nem tűnők a nagy fenyő mögött. Ezt úgy is hívjuk, hogy „a fenyő, melyet apád ültetett.”

Oththon anyám sírva-nevetve, kékülő ajkainak csókjával fogad.

- Édesanyám – teszem fel a kérdésem, miután már minden, a diákélettel kapcsolatos újságot elmondtam -, Marfa Jarkova miért nézett meg engem annyira?

Anyám soké hallgatott, majd sóhajtva ezt mondta:

- Szerette apádat. Te pedig rá hasonlítasz....

Marfa – akit termete miatt kicsi Marfának is hívtak – tudta, hogy apádtól havonta egyszer jön levél. Megérezte, szinte már félútról, hogy érkezik. Várta is. Elment a postához, leült a küszöbre, s várt ott úgy, ahogy éppen volt: kivarrt könnyű ingben, szoknyában, mezítláb, szőke fürtjein fekete kendővel. Félbehagyta munkáját is: otthagya a kaszálást, a cséplést vagy a mezőt, ahol a szénát forgatták.

Ült ott a küszöbön, s a margaréta szirmait tépdeseve suttogetta: „Jött-nem jött, jött-nem jött, jött, jött....”

Mikor kilépett az ajtón Lev bácsi, a postásunk – a maga magas, csontos alakjával, vállán keresztbevetett postás táskájával – Marfa felugrott a helyéről, s alázatosan rávetett pillantással meg-kérdezte:

- Lev bácsi, hát Miskától jött-e levél?

- Nem jött – háritotta el Lev bácsi, aki igyekezett csak a kendő alól kibukkanó szürke hajfűr-tökre nézni.

- Ne hazudjon már, bácsi. Jött...

- Jaj, hát jött, jött...csak nem neked, hanem Szofijának.

- Hát adja ide nekem, hogy legalább a kezemben tarthassam.

- Nem szabad. Más ember levelét a kezemből ki nem adhatom. Tilos.

- Csak éppen megtekinteném, s máris visszaadnám.

Marfa búzakék szemeit előntötte a könny, így azok még kékebben ragyogtak fel Lev bácsira.

Amaz végül is körülkémlelt, majd nagyot sóhajtva intett Marfának, hogy kövesse a postaépü-let mögé. Ott elővette a táskájából a borítékot és átnyújtotta a lánynak.

- Nesze, csak nehogy eljárjon a szád, mert ezért engem elbocsátának a munkahelyemről.

¹ Kacsur Annamária fordítása, a lakiteleki Németh László műfordító táborban elvégzett pályamunka.

- Jaj, dehogyis, bácsi! – fogadkozott Marfa megkönnyebbülten. – Tessék, még keresztet is vetek az eskühöz.

Gyorsan kikapta a borítékot a Lev bácsi kezéből, majd könnyezve a szívéhez szorította, a címzést csókjaival borította.

- Nehogy nekem elkend az írást! – figyelmeztette őt Lev bácsi, majd elfordulva várakozott.

Aztán, mikor nem volt a közelben senki, Marfa visszaadta a levelet, s közben ezt suttogetta:

- Látja, semmi kárt nem tettem benne... Vigye hát Szofijának... Igazán senkinek sem ártottam... Köszönöm, bácsi kedves... Itt van hát, igyék az egészségére.

Marfa pénzt kotor elő és a Lev bácsi tenyerébe teszi.

- Csakis az ő egészségére... - motyogta Lev bácsi. – Máskülönben nem vettem volna el.

Aztán ő is elindul végig a falun, s egyenes válla inkább a szomorú gondolatoktól, mint a levelek súlyától hajlik meg... Akkoriban az emberek nemigen írtak egymásnak.

Marfa siet vissza a félbehagyott munkájához. Repül, mint a madár, hogy estére befejezze a hat kévét. A szél szárítja, de fel nem szárítja a könnyeit.

- Erről ki mesélt magának, édesanyám? Levko bácsi?

- Nem. Ő hallgatott erről. Magam voltam tanúja. Utána szöktem a munkából. Egészen a postáig követtem. Mire odaértem, már a posta küszöbén várakozott. Mindig hamarabb érezte meg, mikor érkezik levél.

- Nem haragudott rá?

- A bánatáért haragudtam volna rá?

- Hát az hogyan lehetett, hogy ő megérezte, maga meg nem?

- Ki tudhatja azt fiam? Különbözőek az emberi szívek: neki olyan, nekem meg másmilyen jutott..... Ő apádnál jóval fiatalabb volt. Apád harminchárom volt, ő meg tizenkilenc. Két évet élt együtt Márfa az ő Kárpójával, s mintha száz évet öregedett volna. Apád bezzeg nem öregedett egy évet sem: úgy nézett ki harmincévesen is, mint húszévesen. Igazi sólyom volt, szemei feketén világítottak. Egy tekintetével máris az ember lelkéig hatolt. Lehet azért, mert ritkán emelte fel a tekintetét. Inkább lesütött szemmel járt, s gondolataiba mélyedt. Mikor utoljára láttam őt Romniban, ahová csomagot vittem neki, már nem világítottak azok a szemek. Ködként fedte el őket a szomorúság.

Gyakran megesett, hogy átjöttek hozzánk esténként. Beszélgettünk, énekeltünk hármásban. Apád a maga bariton hangján, én őt kísérve, Marfa pedig vezetett minket. A hangja akkoriban olyan volt, mint ő maga: alig-alig hallható, de elragadó. Karpo meg mintha ott se lenne. Csak ült az asztalnál és meredt maga elé. Ilyenkor forró haluskát tettem elé - mivel enni félelmetes módon szeretett -, a kanalat a kezébe adtam, evésre buzdítottam. Nem is nagyon kellett, csak úgy nyelte az ételt. Míg mi énekeltünk, ő evett: az étel egy-egy darabját, ami a bajsza fennakadt, onnan ette le. Néha meg-megszólalt közben: „A krumplis haluskát igencsak szeretem. Több krumpli kellene bele.” Széles termetű, vastag lábú ember volt. És vörös – de még milyen, édes jó anyácskám..... Akárcsak a régi szalma. Marfa vele szemben mint egy fűrjecske. Éneklés közben egyre csak őt figyelte, hogyan nyeli a forró haluskát. Néha elfordult sóhajtva, s ilyenkor szemében gyöngyfényű könnycsepp ült. Apád felé tekintett. Én láttam. De apád homlokát tenyerébe fektetve csak énekelt, vagy feléd nézett, rád nevetett, megringatott a bölcsőben.

- Hallod, Mihajlo, igazán ránézhetél volna legalább egyszer. Láthatod, hogy kivirul tőle.

Erre ő csak ennyit válaszolt:

- Miért szomorítsam, ha egyszer így is szenved?

Édesanyám szemei szárazok, hangja alig akadozik, míg ezt elmeséli. Mintha azt sugallná: ezek az érzések már nem emésztik, nem fájnak neki: már kövé váltak.

Édesapa utolsó levele

Szonja! Szonja!

Egyik barátom tegnap kezembe adott egy tükörszilánkot, és így két éve először megláthatam önmagam. Látni láttam, de fel nem ismertem. Nemhogy a hajam, de a szemöldököm is megőszült. Mivel az udvaron voltunk és nem a barakkokban, arra gyanakodtam, hogy dér lepte be. Végigszántottam hát tenyeremmel a hajszálaimat, de semmi sem változott – nem dér volt. Többet nem nézem.

Itt is azzal foglalkozom, mint otthon: ablakokat és ajtókat készítek – de nem házakra való díszes darabokat; asztalokat, kanalakat faragok titokban társaimnak.

A szívem is belefájdul, ha rosszul sikerült darabokat kell kiadnom a kezeim közül. Pedig az itteni fa jó alapanyagként szolgál, otthon még igazi palotát is csinálnának belőle. De túl nyers. Vagy talán szerszámaim nem olyanok, mint amilyenekhez otthon szoktam. Jut is eszembe, nem adtad még el őket? Ha megszorulnátok, ne sajnáld. Talán már nem is lesz rájuk szükségem. Túl messzire kerültem el ahhoz, hogy egyhamar hazataláljak.

Kérdezed, hogyan etetnek minket, milyen ruhákat adtak télire. Olyan finom halászlét kapunk nap mint nap, hogy Karpo Jarkovij is tizenöt tállal enne belőle, s még ráadást is kérne. Öltözékünk egyszerű, a falusiak már megszokták.

Egész éjjel a fenyőről álmodtam. Mostanára sokat nőhetett, talán már térdig ér. A fenyőről álmodtam hát, s mögötte a két patakról... Se rólad, se a fiamról többé nem álmodom, csak elképzelek titeket.

A barakkban a szomszédom álmában imádkozik, de Isten nevét nem említi. Kihez is imádkozna?

Szonyám! Ne ítéld el engem, de soha életemben az igazat el nem hallgattam, hát most sem fogom: érzem, hogy Marfa nyughatatlan lelke itt jár körülöttem. Hát arra kérlek, Szonja lelkem, menj át hozzá és add át üzenetemet: küldtem neki három fülemülét – mint amilyenekről a vak énekes dala szólt a zinykovei vásárban –, de nem tudom, megérkeznek-e, vagy megfagyva hullnak a földre valahol a mérhetetlen Szibériában.

(A „mérhetetlen Szibéria” egy tétova vonással át lett húzva, majd ugyanazon kéz írásával mégis fel lett írva az előző fölé.)

Menj hát el hozzá, egyetlen Szonjám! Talán visszahívja lelkét, és így, hacsak egy percre is, elfelejthetem.

Öllem téged és fiam bölcsőjét karjaimban hordom, míg csak élek.

Ma sem emlékszem, mikor történt.... Egyre csak azon törtem a fejem, hogyan érezhette egymás lelkét apám és Marfa.... hogyan?

S amin még inkább elgondolkodtam: „Ha ennyire összeillettek, miért nem házasodtak össze?”
- Akkor te nem lennél.... – súgja erre válaszul édesapa fenyőfája.

VASZIL SZTUSZ
***URAM, DÜHTŐL MEGTISZTULVA*¹**
(Господи, живу пречистого...)

Fordította: Nagy Tamás

Uram, dühtől megtisztulva
könyörgöm – ne tarts haragot.
Bárhol is állok – kitartok.
Köszönöm, hogy rövid,
földi életem éveit legalább
reménnyel hosszabbíthatom.
Gondolataimmal eloszlatom kínom,
hogy mindig olyan legyek,
amilyennek édesanyám világra
hozott és megáldott.
És milyen jó, hogy nem tudott
a bajtól megóvni.

---

¹ Nagy Tamás fordítása (elsőközlés).

IVAN DRACS
BALLADA A NAPRAFORGÓRÓL¹
(Балада про соняшник)

Fordította: Csanádi Imre

Volt a napraforgónak keze-lába,
és törzse volt, zöld, érdes törzse volt.
A szelekkel versenyt szaladt,
a körtefára fölkapott, teletömködve gyümölccsel a keblét,
megmártózott a malomnál, a fővenyre hemperedett,
parittyázott a verebekre,
és hogy füléből a vizet
kirázza, féllábon ugrándozott.
És hirtelen meglátta a napot,
a szép, sütkérező napot,
göndör fürtök aranyos örvényében,
ünneplő piros ingben,
amit kerékpáron iramlott
és mögötte a felhők elmaradtak.

S megigézte évekre-századokra
a néma, színarany varázs:
– Hadd karikázzak, bácsi, én is!
Vagy ha nem, csak vegyen a vázra!
Bácsi, magának semmi az!

Narancsfényű napom, Poézis,
rád-rád eszmél lépten-nyomon
bennem a régi kiskölyök,
és napraforgód marad mindörökre.

---

¹ Ukrán költők. Karig Sára (szerk.). Budapest–Uzsgorod: Magvető Kiadó – Kárpáti Kiadó, 1971. 519.

DMITRO PAVLICSKO***KÉT SZÍN¹******(Два кольори)*****Fordította: Rónay György, Tandori Dezső**

Még gyermekkorom egyik tavaszán,
Hogy rejtek utakra a nagyvilágba
Készülődtem, kihímezve anyám
Ingem piros és fekete fonállal.

Két színem, két szín – mindkettő a vásznon,
Lelkemben is e párost viselem!
Két színem, két szín ezen a világon:
Fekete bánat, piros szerelem.

Ismeretlen tájakra vitt az élet,
De visszatértem a szülői házba;
Szívem keservének és örömének
Összefonódott minden útja, szála.

Az évek elszálltak... Érzem, öregszem,
És nem fordulnak jobbra dolgaim;
Mim van? Egy régi vászonig, az ingen
A két régi, anyám-hímezte szín.

Két színem, két szín – mindkettő a vásznon,
Lelkemben is e párost viselem!
Két színem, két szín ezen a világon:
Fekete bánat, piros szerelem.

---

¹ Dmitro Pavlicsko: Fénylő kékségben egy madár. Európa, Budapest, 1981. 278.

LINA KOSZTENKO
SZÖRNYŰ A SZÓ, AMIKOR MAGÁBAN HALLGAT¹

(Страшні слова, коли вони мовчать)

Fordította: Nagy Tamás

Szörnyű a szó, amikor magában hallgat,
amikor hirtelen rejtekhelyre talál,
amikor nem tudod, hogyan mozdítsd ajkad,
mert valaki az összeset használta már.

Valaki rajtuk sírt, szenvedett, kínlódott,
velük kezdte és velük végezte.
Milliárdnyi ember és milliárdnyi szó,
de te keltheted őket először életre!

Minden megisméltődött: szép és rút.
Minden létrejött: aszfalt és gaz.
A költészet – mindig egyedi út,
érintés, mely a léleknek örök vigasz.

---

¹ Nagy Tamás fordítása (elsőközlés).

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Dmitro Pavlicsko Fénylő kékségben egy madár. Európa, Budapest, 1981.
2. Leszja Ukrajinka Erdei rege. Tündérvjáték 3 felvonásban. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó, 1993.
3. Mihajlo Kocjubinszkij Fata morgana. Budapest–Uzsgorod: Európa Könyvkiadó – Kárpáti Kiadó, 1971.
4. Sztefanik Vaszily Válogatott elbeszélések. Київ–Ужгород: Державне учбово-педагогічне видавництво «Радянська школа», 1952.
5. Ukrán költők. Karig Sára (szerk.). Budapest–Uzsgorod: Magvető Kiadó – Kárpáti Kiadó, 1971.

У 45 Українська літературна антологія 3. XX століття. Навчальне видання (хрестоматія) Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II / Редактори: Єлизавета Барань, Адальберт Барань та Вільмош Газдаг. Берегове: ЗУІ ім. Ференца Ракоці II, 2023. 122 с. (угорською мовою)

ISBN 978-617-8143-00-8 (серія)

ISBN 978-617-8143-05-3 (м'яка обкладинка)

ISBN 978-617-8143-06-0 (PDF)

Серія «Українська літературна антологія» – запланована на три самостійні томи – стане у пригоді студентам філологічного відділення спеціальності «українська мова та література» й «угорська мова та література» Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II. В антології подано переклади творів української художньої літератури, з якими майбутні педагоги ознайомлять учнів шкіл з угорською мовою навчання. Пропоновані твори належать до переліку обов'язкових при зовнішньому незалежному оцінюванні. Це навчальне видання (хрестоматія) є останнім у тритомній серії творів української художньої літератури, який охоплює період XX століття.

УДК 821.161.2(=511.141)

Навчальне видання

УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРНА АНТОЛОГІЯ 3

XX століття

Хрестоматія

2023 р.

*Затверджено до використання у навчальному процесі на засіданні кафедри філології
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
(протокол №3/88 від «11» листопада 2022 року)*

*Розглянуто та рекомендовано Радою із забезпечення якості вищої освіти
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
(протокол №4 від «17» грудня 2022 року)*

*Рекомендовано до видання у друкованій та електронній формі (PDF)
рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
(протокол №9 від «20» грудня 2022 року)*

Підготовлено до друку Видавничим відділом спільно з кафедрою філології
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

Редактори:

Єлизавета Барань, Адальберт Барань та Вільмош Газдаг

Рецензенти:

*Маріанна Лявинець-Угрин, доктор філософії у галузі гуманітарних наук за спеціальністю
«Філологія», доцент Католицького університету імені Петера Пазманя (м. Будапешт, Угорщина)*

*Василь Чордаш, доктор філософії у галузі гуманітарних наук за спеціальністю
«Література зарубіжних країн», доцент кафедри філології
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II (м. Берегове, Україна)*

Технічне редагування: *Олександр Добош та Ласло Веждед*

Верстка: *Ласло Веждед*

Коректура: *Ільдико Гріца-Варцаба та редакторська*

Дизайн обкладинки: *Ласло Веждед та редакторський*

УДК: *Бібліотечно-інформаційний центр “Опацої Черє Янош” при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

Відповідальний за випуск:

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

За зміст антології відповідальність несуть редактори.

Друк навчального видання здійснено за підтримки уряду Угорщини.

Видавництво: **Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II** (адреса: пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua) *Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 7637 від 19 липня 2022 року*

Друк: **ТОВ «РІК-У»** (адреса: вул. Карпатської України 36, м. Ужгород, 88006. Електронна пошта: print@rik.com.ua) *Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготовників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040 від 21 січня 2016 року*

Підписано до друку 24.10.2023. Шрифт «Times New Roman».

Папір офсетний, щільністю 80 г/м². Друк офсетний. Ум. друк. арк. 14,2.

Формат 60x84/8. Замовл. № 129К.

ISBN 978-617-8143-00-8 (Könyvsorozat)

